szolgálat

A SZELLEMEK MEGKÜLÖNBÖZTETÉSE

A tartalomból:

Lelkiségtörténeti áttekintés

A jó és rossz indítások

A lelkiismeret – vizsgálat

A közösségi megkülönböztetés

A „kölni nyilatkozat“

A jó álarca alatt

szolgálat

non ministrari, sed ministrare

85. szám 1990. húsvét

TARTALOM

A szellemek megkülönböztetése 3

TANULMÁNYOK

Naszályi Emil: A szellemek megkülönböztetése a lelkiség történetében 5
Nemesszeghy Ervin: A jó és rossz indítások megkülönböztetése 18
George Aschenbrenner–Baranyi Imre: Az egzámen, a szellemek megkülönböztetésének útja 27
Őrsy László: A közösségi megkülönböztetés teológiai kiértékelése 36
Benkő Antal: A jó álarca alatt 46

ÉLET A PLÉBÁNIÁN

Teleki Béla: Hitoktatási módszerek 55
De Roth László: Mi az, ami a hívek szerint fontos, és ami kevésbé fontos a kanadai magyar katolikus közösségeknek? 63

ESZMÉK ÉS ESEMÉNYEK

A magyarországi egyház életéből 69
Az erdélyi egyház életéből 72
András Imre: Egy Márton Áron-életrajz kapcsán 75
T. Szőnyi Zsuzsa: Borsos Miklós 80
Szabó Ferenc: A "kölni nyilatkozat" és ami mögötte van 82
Hollós János: A görögkatolikus egyházak mai helyzete Kelet-Európában a készülő törvénykönyv fényében 91

ELMÉLKEDÉS

Alexia: A tabernákulum előtt 96
Tyson a kábítószer ellen 97
A szentatya által jóváhagyott havi imaszándékok 97

KISPAPEGYSÉG

Levél a szerkesztőhöz 98

KÖNYVSZEMLE

Verbényi István, Arató Miklós Orbán és mások: Liturgikus Lexikon (Galambos Irén) 99
Képes Biblia (Sz.) 100
Kamill testvér kalandozásai a XX. században (Pánczél Gábor) 101

LEVELESLÁDÁNKBÓL

Rövid levélrészletek 103

HALOTTAINK

Az elhunyt papok jegyzéke 108
Taáp Miklós (M.T.) 110
Gurzó György Anaklét OFM (Confrater) 111
Ráduly István László (Paptestvére) 112
Koch István SJ (Maron József SJ) 112
Dr. Dobos János (Marosi Endre) 114

Minden kedves Olvasónknak a feltámadott Krisztus békéjét kívánjuk húsvét szent ünnepére.

Levelezési cím: Szolgálat, A–1030 Wien, Gerlgasse 10/3.

Szolgálat (Dienst), spirituelle Quartalschrift, Klerusblatt. – Eigentümer, Herausgeber und Verleger: Trägerverein der Unio Cleri Hungarici. – Präsident: DDr. Stefan László, Bischof von Eisenstadt. – Obmann und Redakteur: Ferenc Nagy S.J. Administrator und Herausgeber: György Hegyi. Beide: A–1030 Wien, Gerlgasse 10/3. –Erscheinungsort: A–1030 Wien. Postamt: A–7000 Eisenstadt. – Mit Druckerlaubnis des Bischöflichen Ordinariats, Eisenstadt. – Druck: Eisenstädter Graphische GesmbH, A–7000 Eisenstadt, Haydngasse 10, Österreich.

A SZELLEMEK MEGKÜLÖNBÖZTETÉSE

Témamegjelölésünk az átlagkeresztényekre idegenül, ismeretlenként hat; sem a név elemei, sem a kifejezés egésze első hallásra nem sokat árulnak el a tartalomból. Aki a lelkiségi irodalomban valamennyire járatos, az tudja, hogy témánk meglehetősen bonyolult és kényes – elméleti teológiailag és a gyakorlatban egyaránt.

Közvetlen megtapasztalásunk számára a "szellemek" bensőnkből fakadó és bizonyos cselekvésmódra sarkalló indításokat jelölnek. A bibliai és keresztény hagyomány azért használja a szellemek elnevezést, mert az indítások eredete, jellege, irányulása végső soron magasabb rendű szellemi lényekre, üdvösséges és kárhozatos hatalmakra (Istenre, angyalokra, illetve démonokra) vezethető vissza, jóllehet az ember természetes, főleg szellemi adottságaiba szintén igen mélyen beágyazódik. – A "megkülönböztetés" olyan (az élményszerű meglátással rokon) felismerést jelent, amely az említett indítások gyakori kétértelműségére világít rá, főleg pedig feltárja az üdvösség vagy kárhozat felé sodró lendületüket, és amely felismerés a Szentlélek kegyelmi adományában gyökerezik. – A "szellemek megkülönböztetése" tehát igen jelentős kegyelmi és gyakorlati tényező a keresztény életben.

Ennek a nyers, további csiszolást igénylő fogalommeghatározásnak a segítségével könnyebb lesz az egyes tanulmányokba belemélyednünk. Naszályi János Emil atya, a Regina Mundi ciszterci női monostor lelkiigazgatója az egész – bibliai és egyházi – lelkiségtörténetet áttekinti: felvázolja a fontosabb iskolák vagy szerzők tanítását, és közben a kérdést minden oldalról megvilágítja. Három más tanulmány Loyolai Szent Ignác tanításából indul ki: Nemesszeghy Ervin jezsuita tartományfőnök és noviciusmester magukat az ignáci szövegeket idézi és magyarázza; George Aschenbrenner amerikai jezsuita három (1972-ben, 1980-ban és 1988-ban írt), egymással szorosan összefüggő és itt kivonatosan összefoglalt tanulmánya a lelkiismeret-vizsgálat művészetére tanít; Őrsy László, az USA-ban tanító magyar jezsuita pedig a közösségi megkülönböztetést tárgyaló, angolul többször kiadott, alapvető teológiai tanulmányának magyar fordításával ajándékoz meg bennünket. Modern, időszerű kérdésekre nyit ablakot egyfelől Szabó Ferenc az Egyházon belüli, Róma és a helyi egyházak közötti feszültségek elemzésével és a szükséges "megkülönböztetés" elemeinek megjelölésével, másfelől Benkő Antal újgnosztikus, ezoterikus mozgalmak felvázolásával.

Régebbről ismert munkatársaink mellett olvasóink új nevekkel is találkoznak: Hollós János a hajdúdorogi egyházmegye kánonjogász papja és a keleti jogot előkészítő szentszéki szerv tanácsosa; DeRoth László a kanadai Québec-i Egyetem állatorvos-tudományi karának professzora és a montréali magyar egyházközség tevékeny tagja; a Rómában élő Triznyáné Szőnyi Zsuzsa pedig jelenleg a Vatikáni Rádió magyar osztályának munkatársa.

* * *

Loyolai Szent Ignác 1491-ben született; az általa alapított jezsuita rendet a pápa 1540-ben hagyta jóvá. Kettős kerekszámú évforduló esik tehát az idei és a jövő évre. Ezt a jubileumi évet lapunk is megünnepli; a megünneplés első mozzanatát alkotja ez a "szellemek megkülönböztetésének" szentelt szám.

* * *

Húsvéti mellékletként az 1987-ben elhunyt Belon Gellért püspök utolsó, a húsvéti misztériumról szóló könyvét küldjük olvasóinknak. A könyv rövidsége lehetővé teszi, hogy jelen Szolgálat-számunkat – külön költségmegterhelés nélkül – a szokottnál valamivel nagyobb terjedelemben állítsuk elő.

***

Az idén lesz 35 éve, hogy két emigrációba került magyar pap – a jezsuita Őry Miklós és a nagyváradi egyházmegyés Marosi László – kezdeményezéséből megszületett a Szolgálat elődje, a Magyar Papi Egység. Maga a Szolgálat 21 évvel ezelőtt húsvétkor indult, könyvkiadása pedig pár évvel korábban.

Nehéz anyagi körülmények jellemezték vállalkozásunk kezdetét és egész történetét. Költségvetésünk mindig az előállítás és postázás árának előteremtésére szorítkozott. Ha az anyagi keretek megengedték, akkor nagyobb számú és nagyobb terjedelmű munkákat adtunk ki. A szerkesztő és az ügyintéző sose kapott semmi néven nevezendő anyagi viszonzást a munkájáért; fizetést csak a szerkesztőségi titkárnak tudtunk adni.

Lapunk és könyvkiadásunk fennállását mindig jelentős nyugati jótevők biztosították. Olvasóink szerény mértékben járultak hozzá kiadásainkhoz (a nyugatiak pénzadománnyal, a keletiek intenciók vállalásával).

A címzés komputerizálása – erről pár szót a 102. oldalon is írunk – lehetővé tette, hogy könnyen és jól áttekintsük olvasóink "köztehervisel ését" – és annak megoszlását, sőt egy picit a mértékét is javítsuk. Olvasóinknak az 54. lapon terjesztünk elő ilyen szándékkal néhány javaslatot.

A szerkesztő

TANULMÁNYOK

Naszályi Emil

A SZELLEMEK MEGKÜLÖNBÖZTETÉSE A LELKISÉG TÖRTÉNETÉBEN

A szellemek megkülönböztetése a lelki élet jelentős eleme. Tárgyalásunkban először a Szentírás tanítását vizsgáljuk, majd az atyák tanítását, a középkor tanítását, azután a XVI–XVIII. század felfogását, végül a XX. századét.

Az Ószövetség tanítása

Az Ószövetségben a szellemek megkülönböztetése kifejezés nem található, gyakorlati példái azonban mutatják a tétel jelentőségét. Az ember már választhat "a jó és rossz tudása" között (Ter 2,17), Káin is választott (uo. 4,7). Ábrahám szintén. (uo. 12,4). Izrael népe is sokszor állt választás előtt (pl. Kiv 19,8; 24,3; Józs 24,15; MTör 28,1.15; Bír 5,2; 1Kir 19,18). – Egyetemes tapasztalata az emberiségnek a Szentíráson kívül is a jó és rossz megkülönböztetése (vö. pl. Herkules a válaszúton).

Mindezek közös vonása volt, hogy egy tekintély szólalt meg, amely kötelez, de nem lehet megfogni, követelményei számára nincs igazolás. A jó és rossz között mindig van valami bizonytalanság. Világosságot a választásához csak lassan talál az ember. Egyrészt kötelezést látunk, másrészt ez a kötelezés a választásra szólított embernél feltételezi egy titkos érték felfogását, egy titokzatos bér (jutalom vagy büntetés) elismerését a kötelezésben. Mindebben nemcsak választás van, hanem megkülönböztetés is. – Ezenkívül az isteni, a kötelező hanggal szemben megszólal egy másik hang, a bűn vagy a sátán hangja. Ez a másik hang is titokzatos, mert úgy látszik, hogy az ember szívéből fakad, s az ember saját vágyát fejezi ki (Ter 6,5–6; 11,4; Kiv 32,9; MTörv 32,5; 20; Zsolt 95,10) – s ugyanakkor érezzük, hogy ez más, mint az ember, nem az embertől származik, hanem valami nyugtalanító személyiségtől, aki mintha világosabb, erősebb, terveiben tudatosabb lenne, mint az ember. Ez a valaki jobban ismeri az emberi szív hajlandóságait, mint saját maga, sőt bele tud hatolni a legjobb isteni szándékokba is (Ter 3). Annyira bele tud vegyülni ebbe, hogy az ember előtt három homály áll:

1. Isten homálya, aki követel, de nem látható;

2. a sátáné, aki elrejtőzik, aki inkább sugall, mint állít, nem bizonyít; inkább előterjeszt, mint kötelez, igyekszik felszabadítani a vágyakozásokat, az álmokat, az ábrándokat és elképzeléseket azzal, hogy elfelejteti a valóságot;

3. magának az embernek a homálya, aki képtelen tisztán látni a saját szívében; képtelen elfogadni, magáénak vallani cselekedeteinek és ezek következményeinek egész súlyosságát (Kiv 32,21; 2Sám 12,7), aki meg van osztva két felszólítás között, amelyeket fölfog, s amelyek közül mindegyik visszhangot ébreszt benne (Zsolt 73,2.15). Tehát választani az ember számára nemcsak azt jelenti, hogy tesz egy ilyen vagy amolyan cselekedetet, hanem azt is jelenti, hogy azonosul egy hallott hanggal, vagyis megkülönböztet, elkülönít, elválaszt egymástól két lényt: a követelő Istent és a sugalló sátánt vagy az emberi ösztönzést. Ez a megkülönböztetés a szellemek megkülönböztetése.

Az ember felelős, mert szabad. Tudja, hogy Isten szólítja. Ez a szólítás világos, tiszta, jó szellem. Lát azonban ezzel a jó szellemmel szemben álló másik indítást is, amely a sátáné vagy önmagáé, de amely mindig háttérben áll az ember mögött, elhalványul, de az ember számára erősen vonzó. – Az ember kezdeményezése és felelőssége mindig megmarad, cselekvésének iránya azonban esetenként más lehet. Isten a hűségre és a szeretetre indít; de megjelenik a féltékenység szelleme, amely a házasfeleket váláshoz vezeti (Szám 5,14.30); ugyancsak a féltékenység szelleme férkőzik Saul lelkébe (1Sám 14–16; 19,9); így jelenik meg Isten elhagyása is (Óz 4,4–14; 5,14); fellép a szédelgés szelleme (Iz 19,14); az álomkór szelleme (Iz 19,10). Ugyancsak így szól az Úr szelleme, hogy Mózes és a hetven férfi tudja vezetni a népet (Szám 11,16–17.24–25), ő szól a bíráknak és királyoknak is (Bír 3,10; 6,34; 14,6; 14,19; 15,14; 1Sám 11,6;, 16,13).

Az egész Ószövetség tehát feltételezi a megkülönböztetést. A próféták szerepe az, hogy felhívják a népet: figyeljen Isten cselekedeteire a reá váró eseményekben; hogy megnyissák a vakok és szétszórt emberek szívét, szemét. Világos, hogy harc folyik Isten üdvözítő terve és a bűn között. Izrael történelme, kultúrája, vallása az emberiségnek csak egy csekély töredékében él. Valójában azonban ez példája Isten bűn fölötti diadalának, győzelmének. Ezt a történelmet egyedül Isten vezeti, titkát csak Isten ismeri. Az Ószövetségnek nincs más értelme, mint kivetíteni Isten döntő ítéleteit erre a töredékre; Isten adja a történelemben működő tényezők bonyolultságát, melyek az események folyását a mélyben irányítják. Ez az egyedül igaz történelem: a küzdelem Isten és a gonosz hatalmak között. Az Ószövetség ennek az egész küzdelemnek a megkülönböztetése.

A zsidó eredetű egyéb írásokban is szerepel a két szellemről s a kettő harcáról szóló tanítás (Testamentum Aser; az apokrif B, az 1947-ben felfedezett Manuale Disciplinae, Testamentum Judae).

Az Újszövetség tanítása

Az Újszövetségben az evangéliumok feltételezik a szellemek megkülönböztetését. Jézus igazi személyisége, a személyiségében és cselekedeteiben megjelenő Lélek hatalma s ugyanakkor a rossz lélek bukása feltételezik a megkülönböztetést Jézus emberi létezésében. Ezt a megkülönböztetést láthatjuk Máriában, Jézus édesanyjában, Józsefben, Erzsébetben: "Erzsébetet eltöltötte a Szentlélek" (Luk 1,41). Zakariásban a jelet és a büntetést

látjuk. Simeont "a Szentlélek töltötte el", "kinyilatkoztatást kapott a Szentlélektől", "a Lélek indítására a templomba ment" (Luk 2,25–27). Vannak, akik nem értették meg a hozzájuk intézett szavakat; csak a figyelmes szív képes megtalálni a Lélek meglátásait. Mária maga, bármennyire nyitott Isten figyelmeztetéseire, meglepődik Fia reakcióin, nem látja azonnal a Lélek tevékenységét (Lk 2,50). Akik Jézus mellé álltak, meglátták benne a Lélek útját. Mások ezt nem tudták megtenni. Ez ma is így van az evangéliumok olvasóival. – Jézus egyénisége, tanítása és csodái nyilvánvalóvá teszik a megkülönböztetés szükségszerűségét, de nem kényszerítik ezt ki a lelkektől.

A szellemek megkülönböztetése tételesen az 1Kor 12,10-ben, valamint 1Jn 4,1-ben szerepel. Az evangéliumokban nincs ilyen kifejezés; de maga a megkülönböztetés betölti az egész evangéliumot. Erre utalnak az apostoli levelek is. A hűségesek gyakran önkéntelenül is megkapják a megkülönböztetés lelkét, ez azonban Istentől jövő külső segítség. Nem minden ember tudja meglátni Krisztusban az isteni ígéretek beteljesedését. Ezért vált Jézus az ellentmondás jelévé. Még tanítványai is meg-megakadnak ebben a megkülönböztetésben. A tenger lecsendesítése után "nagy félelem fogta el őket. Ki ez – kérdezték egymástól –, hogy még szél és a tenger is engedelmeskednek neki ?" (Mt 8,27) Keresztelkedésében Jézus egészen egy a bűnbánó tömeggel; de egyedülálló módon mutatkozik meg Istennel és a Lélekkel való kapcsolata (Mt 3,13–17). Megkísértésében is fölségesen áll elénk Jézus. Világosan látja az utat, tisztán megkülönböztet jót és rosszat. Ragyogóan különbözteti meg a földi kincstől a mennyei kincset, az ép szemet és a rossz szemet, a világosságot és a sötétséget (Mt 6,19–22). Nyíltan kimondja, hogy senki sem szolgálhat két Úrnak (uo.24). Tanítása világosan állítja elénk Isten követelését és a sátán félrevezető csábítását: "az Isten országát csak az erőszakosak érik el" (Mt 11,12). Parabolái újra és újra a jónak s a rossznak megkülönböztetését tanúsítják. Érezteti azonban, hogy a megkülönböztetés kegyelme kívülről jön. Simon Péter szavára: "Te vagy Krisztus, az élő Isten fia", Jézus azt mondja: "Nem a test és vér nyilatkoztatta ezt ki neked, hanem az én mennyei Atyám" (Mt 16,16–17). De a homályt nem szünteti meg teljesen: "lelkére kötötte tanítványainak, ne mondják el senkinek, hogy ő a Krisztus" (Mt 16,20). Minden embernek döntenie kell. Minden, amit Jézusban látunk, egységes tanítást tartalmaz a benne élő Lélek jelenlétéről. Parabolái is ezt a feladatot bízzák az emberre: mindenből Isten cselekedeteit kell megismerni, és nem szabad követni más szellemet.

Akik Jézust követték, mindig látták tanításában, csodáiban, egész életében, hogy meg kell különböztetni őt a benne élő embertől. A kereszt lábánál Péter megvallását ismételve a százados mondta ezt ki: "Ez az ember valóban az Isten Fia volt!" (Mk 15,39) Ebben a vallomásban alapos útmutatást nyerünk a Jézusra mutató minden választásra.

Az ApCsel a Lélek diadalmenete Krisztus Egyházának életében. Bizonyítása ez annak, hogy a kereszt útja, melyet Jézus végigjárt, a Lélek útja. Mindez az evangélium igazolása. A tanítványokat ez a Lélek vezeti minden

helyzetben a szellem tiszta megkülönböztetésére. Jézus sok kortársában élt bizonytalanság és értetlenség; nem tudták elfogadni Jézus istenségét. Az ApCsel-ben érezzük már a nagy biztosítékot, hogy minden ember számára Jézus a megkülönböztetés egyetlen alapja.

Szent Pál leveleiben a megkülönböztetésnek nagyon nagy a szerepe. Pál világosan látja az egyes egyházak hibáit, de rámutat jó cselekedeteikre is. Egyúttal kidolgozza már a megkülönböztetés kritériumait is. Ilyenek: az a tétel, hogy a jó és rossz lelket gyümölcseiről kell felismerni (Gal 5,19–22.26). Ilyen értelemben írja önmagáról: "Istentől vagyok az, ami vagyok, s rám árasztott kegyelme nem maradt bennem hatástalan" (1Kor 15,10). – Egy másik ilyen kritérium: ami építi az egyházat, az jó. A jó lelkét látja abban is, hogy nyugodtan tud szembeszállni a kísértéssel. A jó lélek igazolása a kapott isteni kinyilatkoztatás is. Az is ilyen kritérium, hogy az igazi adományok kísérője világosság és béke. A jó lélek gyümölcsei között nagyon fontos a testvéri szeretet. – A szeretet nemcsak a jó lélek jele, hanem a megkülönböztetés jele is. Általa növekszik a lélek képessége, hogy befogadja a Lélek ösztönzéseit. Pál számára a megkülönböztetés legfőbb kritériuma a Jézus Krisztussal szembeni magatartás: "Értéstekre adom, hogy aki Isten Lelke által szól, az egy sem mondja: átkozott legyen Jézus. De azt sem mondhatja senki: Jézus az Úr, csak a Szentlélek által" (1Kor 12,3). Azokban, akik Jézust keresztre feszítették, nem volt meg az isteni utak megkülönböztetésének képessége (1Kor 2,8).

János, a szeretett tanítvány evangéliuma és levelei szoros kapcsolatban állnak egymással, de a levelek sajátosan fontos témája a megkülönböztetés. "Az Istentől származó lelket arról ismeritek fel, hogy minden lélek, amely megvallja, hogy Jézus Krisztus testben jött el, az Istentől van" (1Jn 4,2). A Lélek kritériumai mindenekelőtt a szeretet, amely a tanítványokban él, azután a Lélek, akit ő ad nekünk, majd a kenet, amely segít felismerni az igaz lelket, végül a biztonság, amelyben nincsen félelem. "Azok, akik az Istentől születtek, nem követnek el bűnt, mert az ő magja bennük marad, és nem vétkezhetnek, mert az Istentől születtek. Így ismerhetők föl az Isten gyermekei és a sátán fiai" (1Jn 3,9–10).

Az atyák tanítása

A II. sz. közepén Hermasz Pásztora kimondja a lényeges megkülönböztetést a rossz és a jó vágyak között. Gondolatát a későbbi atyák is többen felhasználták. – Órigenész (kb. 185–254) inkább a jó szellemekről beszél és a lélek saját cselekedeteiről. Összefoglalja a szellemek megkülönböztetésének egész szentírási tanítását. – Remete Szent Antal (+356), ahogyan őt Szent Atanáz bemutatja, a szellemek megkülönböztetésének elméletéről beszél. – Jeruzsálemi Szent Cirill (kb. 313–386) egyszerű emberekhez mondott szavai inkább gyakorlatiak. Szavaiban a Szentlélek úgy szerepel, mint egy jó barát: megment, meggyógyít, tanít, vigasztal, megvilágosít. – Euagriosz Pontikosz (346–399) teológiai kidolgozást ad a megkülönböztetésről. Ebben írja, hogy a sátán, amikor a lelkek vesztére jön, néha a fény angyalának képében jelenik meg. – Szent Ágoston (354–430) nemcsak egyes

emberekről szól, hanem társadalmakról is. Isten városát meg kell különböztetni a sátán városától. A különbség közöttük a szeretetben van. – Cassi-

Hermasz Pásztora, *150 körül (Enchiridion Asceticum 28) – "Két angyal van az emberrel: az igazságosság angyala és a gonoszság angyala." "Uram – kiáltottam fel –, hogyan ismerhetem fel cselekedeteiket, hiszen mindkettő velem lakik?!" "Figyelj – mondotta –, és értsd meg őket! Az igazságosság angyala gyengéd és tartózkodó, szelíd és nyugodt. Amikor tehát ő leszáll a szívedbe, mindjárt igazságosságról, tisztaságról, szentségről és mértékletességről beszél veled, minden igaz tettről és minden nemes erényről. Amikor ilyen dolgok támadnak szívedben, tudd meg, hogy az igazságosság angyala van veled. Ezek tehát az igazságosság angyalának a művei. Bizalmadat tehát vesd őbelé és az ő műveibe! Most vedd fontolóra a gonoszság angyalának a műveit is! Mindenekelőtt hajlamos a haragra, keserű és veszett, művei pedig rosszak, és megrontják Isten szolgáit. Amikor tehát ő hatol be a szívedbe, ismerd fel a műveiről!" "Uram – mondottam –, nem tudom, hogyan ismerjem fel." "Halld tehát – felelte. Amikor harag támad benned vagy keserűség, tudd meg, hogy ő van benned; továbbá a sokféle tevékenységre irányuló vágy, nagy költekezések sok ételre és italra, sokféle részegeskedésre, különféle és felesleges gyönyörökre; ugyancsak a nőkre és a kapzsi vagyonszerzésre irányuló vágyak, a nagy gőg és a dicsekvés, és minden más, ami ezekhez közel áll vagy hasonlít; amikor tehát ilyen dolgok járnak az eszedben, tudd meg, hogy a gonoszság angyala van benned. Most tehát, hogy ismered a műveit, távolodj el tőle, és semmiben ne adj neki hitelt, mert az ő művei gonoszak és Isten szolgáira végzetesek!"*

Órigenész, *220 körül (EA 99) – Azokkal a gondolatokkal kapcsolatban, amelyek szívünkből erednek (akár bármilyen tények emlékéről, akár bármiféle dolgoknak vagy okaiknak megfontolásáról legyen szó), úgy találjuk, hogy olykor belőlünk magunkból erednek, olykor ellenséges erők keltik bennünk, olykor pedig Isten vagy az ő szent angyalai küldik . . . Lehetséges számunkra, amikor a gonosz erő a rosszra kezd csábítani bennünket, hogy elvessük magunktól a gonosz ösztönzéseket, és ellenálljunk a rosszra való csábításoknak, és ne tegyünk semmit bűnös módon; másrészt az is lehetséges, hogy amikor az isteni erény a jóra indít, ne kövessük; mindkét esetben megőrizzük szabad akaratunk hatalmát.*

Szent Atanáz, *Remete Szent Antal életrajzában, 357 (EA 204–206) – Lehetséges és könnyű megkülönböztetni a jók és a rosszak jelenlétét, Isten segítségével. – A szentek látása nem okoz nyugtalan zavart. "Nem kiált, nem emeli fel a hangját, nem hallatja a szavát." (Iz 42,2) Olyan nyugodtan és szelíden történik, hogy nyomában öröm, ujjongás és vidámság támad a lélekben. Mert velük együtt ott van az Úr, aki a mi örömünk és az Atya Isten hatalma. A lélek gondolatai zavartalanok és nyugodtak maradnak, úgyhogy megvilágosítást nyerve, önmagában szemléli azokat, akik megjelennek. Hatalmába keríti az eljövendő isteni javakra irányuló vágy; mindenképpen egyesülni szeretne velük, hogy elmenjen velük együtt. Ha aztán egyesek, lévén emberek, félnek a jó szellemek látásától, ezek a félelmet rögtön elveszik tőlük a szeretettel. Így tett Gábor Zakariással, és az isteni sírnál megjelenő angyal*

anus (360–435) a nyugati lelkiség igazi atyja, mestere. Konferenciáiban Mózes apáttal mondatja el gondolatait. A megkülönböztetés alapjai az alázatosság, a szív tökéletes nyitottsága, a böjt, a virrasztás és az imádság.–

az asszonyokkal, valamint az is, aki az evangélium szerint így szólt a pásztorokhoz: "Ne féljetek!" (Lk 2,10) Mert a tőlük való félelem nem kislelkűségből ered, hanem abból a felismerésből, hogy kiválóbb természetű lény van jelen. Ez tehát a helyzet a szentek látomásával. – A gonoszok támadása és megjelenése viszont zavargással, zajongással, hagzavarral és kiáltásokkal jár együtt; olyasmi, mint például neveletlen suhancok vagy útonállók garázdálkodása. Belőle a lélek rettegése támad, a gondolatok zavartsága és kuszáltsága, szomorúság, az aszkéták iránti gyűlölet, levertség, lelki fájdalom, a rokonokra gondolás, halálfélelem és végül gonosz dolgok megkívánása, kislelkűség az erénnyel szemben, erkölcsi lazaság. – Amikor tehát valamilyen jelenés láttára félelem fog el benneteket, ha a félelem hamarosan megszűnik, és helyébe kimondhatatlan öröm lép, bátor kedv, bizalom, belső megerősödés, a gondolatok nyugodtsága és mindaz, amit fentebb már elmondtam, valamint lelki erő és istenszeretet, akkor bizakodjatok és imádkozzatok, mert a lélek öröme és nyugalma a megjelenő lény szentségéről tanúskodik. Így Ábrahám az Úr láttára felujjongott; így János, amikor az Istenanya, Mária megszólalt, repesett örömében. – Ha viszont bizonyos jelenségek hatására zavargás támad, külső zaj, világi pompa, halálfélelem, és amiket fentebb már mondtam, akkor tudjátok meg, hogy ez a gonoszok érkezése. – És még ez is legyen számotokra ismertetőjel: ha a lélek megmarad rettegésben, az az ellenség jelenlétére mutat. Mert a démonok egyáltalán nem szüntetik meg a félelmet, amint azt a nagy főangyal tette Máriával és Zakariással, és aki a sírnál megjelent az asszonyoknak. Sőt ellenkezőleg, amikor látják, hogy félnek, még növelik a képzeletképeket, hogy még nagyobb félelmet keltsenek, sőt odáig elmennek, hogy ilyen szavakkal gúnyolódjanak: "Boruljatok le, és imádjatok minket!" Így szedték rá a pogányokat; így azok hamisan isteneknek tartották őket. – Minket azonban az Úr nem hagyott az ördögtől becsapni; amikor ugyanis hasonló képzelgésekkel támadt rá, ilyen szavakkal hallgattatta el: "Távozz tőlem, sátán! Mert írva van: Az Urat, a te Istenedet imádd, és csak neki szolgálj!" (Mt 4,10) Ezért azt a köpenyegforgatót egyre inkább vessük meg; mert amit az Úr mondott neki, azt értünk tette, hogy a démonok, tőlünk ugyanazokat a szavakat hallva, kénytelenek legyenek távozni, az Úrra való tekintettel, aki azokkal fedte meg őket.

Euagriosz Pontikosz, *390 körül (EA 1359) – A démonok által sugallt gondolattal három gondolat helyezkedik szembe, amelyek el is nyomják, ha sokáig időzik a lélekben: az, amelyet az angyalok sugallnak, az, amely a saját jóra hajló akaratunkból jön, és az, amely az emberi természetből fakad, és amely még a pogányokat is arra készteti, hogy szeressék gyermekeiket, és tiszteljék szüleiket. A jó gondolattal viszont csak két másik gondolat szegül szembe: az, amelyet a démon sugall, és az, amely a saját rosszra hajló akaratunkból jön. Semmi rossz gondolat nem származik a természetből; mert kezdetben nem lettünk rossznak teremtve: igazában az Úr jó magot vetett az ő földjébe.*

Nagy Szent Gergely (kb. 540–604) elődjei tanítását mondja el. Szemléletesen írja le, hogyan győzheti le a lélek a kísértést az alázatossággal. Nála

Szent Ágoston, *410 körül (EA 653) – A megkülönböztetés bizony nagyon nehéz, amikor a gonosz szellem bizonyos nagyobb nyugalommal cselekszik, és anélkül, hogy bármi módon is zaklatná a testet, emberi szellemet magára véve mondja el azt, amit mondhat. Akkor is, amikor igaz, amit mond, és hasznos, amit hirdet; ilyenkor, miként az Írás mondja, átalakul "a világosság angyalává" (2Kor 11,14), azért, hogy elcsábítsa a maga pártjára azokat, akikben a látszólagos jó által bizalmat keltett. Nem gondolom, hogy ezt a megkülönböztetést el lehet végezni azon adomány nélkül, amelyről az apostol szólt, amikor Isten különféle adományairól beszélt: "másnak a szellemek elbírálása." (1Kor 12,10) Nem nagy dolog ugyanis felismerni a gonosz szellemet akkor, amikor olyan dolgokra jutott el vagy vezetett el, amelyek a jó erkölcsök vagy a hitszabály ellen vannak; akkor sokan le tudják leplezni. Azzal az isteni adománnyal viszont mindjárt a kezdet kezdetén, amikor még sokak számára jónak tűnik, rögtön meg lehet ítélni, hogy a gonosz van ott.*

Barszanuphiosz és Jóannész *kopt szerzetesek, 540 előtt (EA 1068) – Minden olyan gondolat, amely nem hordja magában az alázatosság nyugalmát, nem Isten szerint van, hanem nyilvánvalóan a baljós szellemeké. Az Úr ugyanis nyugalomtól kísérve jön; mindaz viszont, ami az ellenségé, zavartól és nyugtalanságtól kísérve.*

Nagy Szent Gergely, *580 körül (EA 1178) – Egy citera húrja, ha nem eléggé húzzuk meg, nem hangzik, ha pedig túlságosan meghúzzuk, érdesen szól; ennek megfelelően a megtartóztatás erénye vagy teljesen hiányzik, ha valaki a testét nem fékezi meg annyira, amennyire tudja, vagy nagyon rendezetlen, ha a testét jobban meggyötri, mint amennyit kibír. A megtartóztatással ugyanis a test rossz hajlamait kell lerombolni, nem magát a testet.*

Nagy Szent Gergely, *593 (EA 1259) – Első gondunk arra irányuljon, hogy a szívünket jól megvizsgáljuk, nehogy valamilyen vállalkozásunkra a test nyilvánvaló féktelensége vigyen rá, nehogy a gonosz élvezetektől félrevezetve a lélek felismerje ugyan a rosszat, és mégis megtegye. Második gondunk pedig tegyen vigyázatossá arra nézve, nehogy a testi indulat mintegy a szellemi indulat látszata mögé bújjon, és azokat a vétkeket, amelyeket elkövetünk, erényeknek tüntesse fel. Bizony tudnunk kell, hogy nagyobbak azok a vétkek, amelyek az erényeket utánozzák, azok látszatát öltve magukra; mert a többiek, lévén nyíltan felismerhetők, zavarba hozzák a lelket, és elvezetik a bűnbánatra; emezek viszont nemcsak nem aláznak meg bűnbánattartásra, hanem a cselekvő elméjét még el is kapatják, mert erényszámba mennek.*

Jóannész Klimakosz, *650 előtt (EA 1112) – A megkülönböztetés a kezdőkben belső állapotuk helyes felismerése; a haladókban valami lelki érzék, amely tévedés nélkül megkülönbözteti a sajátos értelemben vett jót a fizikai-jótól és a jó ellenkezőjétől; a tökéletességre eljutottakban isteni megvilágosításból eredő ismeret, amely a másokban fellelhető sötét pontokat is képes a saját fényével megvilágosítani. Vagy talán, általánosan szólva, a*

nem szerepelnek annyira a korábbi írók félelmet keltő szörnyű kísértései. Ennek oka talán az, hogy mindezek a kísértések a lélekben lejátszódó drámai támadások.

Az V–VII. sz.-ban az írók inkább a külső tényekkel foglalkoztak. A jó szellem jelei: sóhajtozás, epekedés, lesütött szem, békés nyugalom, lehajtott fej, imádság, csend, állhatatosság. A rossz szellem jelei többek között: tunya restség minden jóra, tekintgetés, falánkság, szétszórtság, fecsegés, állhatatlanság, feledékenység, ármánykodás stb. – Diadokhosz Photikosz (kb. az V. sz. közepén) szerint az embert jó és gonosz lélek mozgathatja. A megkülönböztetés nehéz. Istentől eredő megpróbáltatás az időszakos elhagyatottság. A sátánnál vigyázni kell: illúziókat ébreszt, édes érzéseket a Szentlélek vigasztalásával szemben. Ez ellen Jézus nevével kell harcolni. – Jóannész Klimakosz (+ kb. 649) Cassianus konferenciái nyomán 26 fokot sorol fel. Az igazi megkülönböztetés az alázatosságból fakad. A lelki élet minden fokán eltérő megkülönböztetéseket kell tennünk önmagunk ismeretétől a – legalább homályos – istenismeretig. Belső megmozdulásaink eredhetnek Istentől, a sátántól és a magunk természetétől. – A VI. sz.-ban írta reguláját Nursiai Szent Benedek (kb. 480–547), éspedig Nagy Szent Vazul (kb. 329–379), Cassianus, az ismeretlen szerzőtől származó Regula Magistri és mások nyomán. Alakja úgy áll a bencés monasztikus hagyományban, mint a megkülönböztetés mestere. Hatása másfél ezer éven át s még ma is nagy jelentőségű, mert regulájának és a regulája által éltetett közösségeknek alapvető és megkülönböztető értéke a diszkréció. A bölcs mérséklet (latinul: discretio) az erények anyja (Bencés Regula, 64.fej.). Természetesen Szent Benedek hatása monostorain kívül csak közvetve érzékelhető.

J. de Guibert szerint ezeknek az angyali és ördögi indításoknak olyan szerepük van, mint a mai pszichiátria és pszichopatológia tüneteinek. Ezeknek az ösztönzéseknek megítélésében és kezelésében olyan hasznos, hatékony és könnyű tanácsokat adnak, amelyek sokat segítenek az itt szereplő szellemek megkülönböztetésében. A normális vagy patologikus tények megkülönböztetése rendkívül fontos.

A középkor tanítása

A középkor folyamán mindig nagyobb számban tűnnek föl látomások, víziók, kinyilatkoztatások. Ez a mai napig is tart, s közülük nagyon sok az átmeneti jelenség. Vannak azonban hitelesnek látszók is. – Sok óriási jelentőségű szent, hatalmas tudású teológus élt ebben az időben. A szellemek megkülönböztetése náluk is komoly kérdés. Tanításuk sokban megvilágítja a jó és rossz szellem mibenlétét és megismerhetőségét. Szent Viktor-i Hugo és mások inkább gyakorlatilag beszélnek a megkülönböz-

megkülönböztetés így is felfogható és megmagyarázható: az isteni akarat biztos megragadása, bármilyen időpontban, bármilyen helyen, bármilyen ügyben; ezt a megragadást csak azok birtokolják, akik tiszták szívükben, testükben és szájukkal.

tetésről. Kialakul az általános felfogás, hogy a szellemek megkülönböztetése a Szentlélek karizmatikus adománya.

Szent Bernát (1090–1153)

Tanítása nem homogén. A Szentlélek adományait két csoportba osztja: vannak személyi adományok, és vannak mások hasznára tevékenykedő adományok. Vezérgondolata: "Ha a Lélek szerint élünk, viselkedjünk is a Léleknek megfelelően" (Gal 5,25). "Mostantól fogva komolyabban fontoljuk meg, hogyan kell meghallgatnunk, illetőleg inkább méltatlankodva eltaszítanunk ezeknek a gonosz szellemeknek sugallatait. Fordítsuk el fülünket, ne hallgassunk a vérre és arra a bölcsességre, amelyet a test és a vér mutat nekünk . . . Azokat a gondolatokat pedig, amelyek az igazságra intenek bennünket, igazi áhítattal fogadjuk, legyünk hálásak Isten felénk közeledő jóságáért" (Sermo 23 de div. n. 6.). Megkülönbözteti az angyali szellemet, az ördögit és a test és világ szellemét. Ez utóbbi nem az ördögtől indul, hanem az embertől: a gyönyörből, a hiúságból és a keserűségből: elpuhultság, harag, türelmetlenség, irigység stb. – Az angyali szellemben Isten Lelke nyilatkozik meg: hogy fenyítsük testünket, alázzuk meg szívünket, növeljük az erényeket, s őrizzük meg lelkünk egységét. A Szentlélek belső tanúságtétele minden körülmények között biztosan vezeti az embert (vö. Sermo de div. 24. és uo. 26. n. 3; Sermo super Cant. 32. n. 5–7., uo. 76.; De consid. 1. 2. n. 20.).

Szent Viktor-i Richárd (+ 1173)

Számára a szellemek megkülönböztetése nagyon fontos erény. Meg tudja akadályozni, hogy egy erény bűnné változzék. Ez sok feladatot ad a léleknek (vö. Benjamin minor 66, n. 68–70). Az igazi önismeret előkészít Isten ismeretére és a szemlélődésre is.

A XIII. sz.-ban a szerzetesség erősen a lelkipásztorkodás felé fordult. Magyarországi Pál írja, hogy a lelkivezetőnek minden területen szüksége van a megkülönböztetés erényére. A domonkos prédikátorok, sőt a misztikusok is, a megkülönböztetésben főleg a lelkivezetővel szembeni engedelmességről írnak. Aquinói Szent Tamás az erényekről írva beszél a megkülönböztetésről, mely az okossághoz tartozik. Hangsúlyozza azonban, hogy a szellemek megkülönböztetése karizma (gratia gratis data), amely segít, hogy megtanítsuk az embereket Isten dolgaira, hogy ez erősítést adjon nekik. Nem tárgyal arról, hogy az indítások honnan jönnek, a megkülönböztetésre sem ad szabályokat. Hangsúlyozott tétele, hogy a bűn az ember akaratából fakad.

A XIV.sz.-ban Friemari Henrik (+ 1340) ágostonos remete jobb osztályozást ad a szellemekről, mint Szent Bernát, de kritériumai nem egészen pontosak. Ez különösen a természetes ösztön leírására vonatkozik.

Sziénai Szent Katalin (1347–1380) Dialógusában karizmának tartja a megkülönböztetést, melynek alapja, mint a szeretetnek is, az alázatosság. Különösképpen fontos minden erény gyakorlásához.

Az angol iskola tanítói közül Richard Rolle (+1349) a Discretióról írt levelében a megkülönböztetést az Istennel valóban megélt érintkezésben a bölcsességgel kapcsolja össze. – Walter Hilton (+1396) szerint különös kritériuma, hogy új lendületet ad az áhítatra, az imádságos lelkületre és az erényekre. – Joannes Ruysbroek (1293–1381) írásaiban sokszor szerepel a megkülönböztetés, melyet a tudomány ajándékához kapcsol.

A XV. sz.-ban Kempis Tamás (1380–1471) nem ad új elemet az eddigi tanításhoz; de a neki tulajdonított Krisztus követése III. könyvének 54. fejezetében beszél a természet és a kegyelem különböző megnyilvánulásairól, az 55. fejezetben pedig a bűn törvényéről és a lélek törvényéről. Tanításának összefoglalása: a természet az eredeti bűn után a bűn és a földi dolgok felé hajlik, a természetes értelem nem képes többé teljesíteni a lélek törvényét, nem ismeri azt világosan, mert minden indulata beteg. Nehéz megkülönböztetni a jót a rossztól, az igazat a hamistól, a természet indítását a kegyelem indításától. A természet indításai önmagunkra irányulnak, céljuk mindig az én. Csak a kegyelem képesít a megkülönböztetésre: megmutatja, hogyan tud az ember Isten felé irányulni. Az I. könyv 13. fejezetében (n. 5) mondja el, hogyan tud a lélekbe behatolni az ördögi ösztönzés: eleven képzelődést ébreszt, örömöt éreztet a szabály elleni cselekedetben, ezzel csábít a beleegyezésre, és lassan lefoglalja az egész lelket. – Sziénai Szent Bernardin (1380–1444) szerint is három forrása van a szellemek megmozdulásának. A fogalmakat egy kicsit kitágítja: a) Isten, b) az angyal (a lélek természetfeletti erényei), c) a sátán (a személyes rosszaság, az ideiglenes szükségletek, bajok, a szenvedés, az öröm, a munka). Mindegyikhez négy szabályt ad. – Jean Gerson (1363–1429) azt állítja, hogy a látomások és kinyilatkoztatások területén lehetetlen a biztos megkülönböztetés. Szabályai többnyire a tapasztalatból származnak. Számára talán legfontosabb kritérium az egyházi, emberi tekintély. – Pierre d'Ailly bíboros (1352–1420) problémája az igazi és a sátántól származó prófécia megkülönböztetése; ebben a kérdésben csak valószínű megoldást talál. Szerinte csak a Szentírás az igazi kritérium. Korában bizonyos fejlődést jelent logikai következetessége és a kritériumok bizonyossági fokainak reális szemlélete. – Kartauzi Dénes(1402–1471) nem ad pontos meghatározást, de kijelenti, hogy a megkülönböztetés nem más, mint az okosság. Négy ösztönt vagy belső mozgatást különböztet meg: istenit, angyalit, sátánit és természetest. Ezekben tévedhetetlen megkülönböztetést csak a Szentlélek ajándéka tud adni.

A XVI–XVIII. század. A szellemek megkülönböztetésének modern felfogása

Ebben a korszakban a megkülönböztetésről többnyire csak futólag és több más dologgal kapcsolatban beszélnek. Itt meg lehet említeni La Reguera, de la Puente, Álvarez de Paz, Rossignoli, Sarnelli és Scaramelli nevét. Mindegyiknél nagyobb jelentőségű azonban, "accurassimus omnium", a ciszterci Bona bíboros (+1674). Az elméletet a többiek nem tudták tovább fejleszteni, a még élő hagyományt dolgozzák fel. – Közülük magasan kiemelkedik Loyolai Szent Ignác, aki a Lelkigyakorlatok című könyvében a

szellemek megkülönböztetését olyan különleges kegyelemnek tekinti, amelynek elérésére irányul minden lelkigyakorlat. Ez a gondolat vitathatatlan befolyással van az egész következő hagyományra.

Loyolai Szent Ignác (1491–1556)

A Jézus Társasága atyái összegyűjtötték Szent Ignácnak és első társainak sok kijelentését, és teljes mértékben fényt derítettek a szellemek megkülönböztetésére egy személyes tapasztalatban, amely rendkívüli jelentőségű a Lelkigyakorlatok eredetére és összeállítására. Ez a jelenség egészen új volt egy bűnös katona számára, és arra indította őt, hogy lelki könyvek olvasásába kezdjen. Később, Manrézában ezek a mély lelki megrendülések súlyos válság szélére sodorták. Ez felkeltette benne a kérdést: hogyan tudott belépni lelkébe ez a súlyos kísértés? S egy másik kérdés is támadt benne: hogyan tud Isten az ő lelkiismeretével úgy bánni, mint egy tanítómester a tanítványával? Később egy híres víziójában megkapta a döntő megvilágosítást. Kezdte egészen más szemmel nézni az élet és a lélek dolgait, megkülönböztetni és megtapasztalni a jó és rossz szellemeket. Ettől kezdve közölte leveleiben azokat az elmélkedéseket és lelkigyakorlatokat, amelyekben különleges kegyelmeket és a szellemek megkülönböztetésének hatékony ajándékát kapta. Kivéve a rossz angyalról mondott megjegyzését: "Hiszen a sátán is a világosság angyalának teteti magát" (2Kor 11,14), szabályainak megírása közben a szent egyszer sem idézi a Szentírást. Forrásai: a szentek életének egy gyűjteménye és Szászországi Ludolf Vita Christi című műve, Szent Jeromos és Szent Bernát műveinek néhány kisebb részlete és végül a Krisztus követése, amelynek hatása Szent Ignácra igen erős lehetett. Eredetiségét nehezen lehetne bizonyítani; de biztosan eredeti a megkülönböztetés és a választás pontos megjelölésében. A Lelkigyakorlatok határozottan sürgetik, hogy minden helyzetünkben a mi Urunk Istenünk dicsérete és dicsősége legyen az irányunk. A szellemek megkülönböztetése is arra szolgál, hogy az isteni akaratot tudja keresni és megtalálni. A jó választás első szabálya a szeretet. Ez indít és késztet a választásra, és fölülről, Isten szeretetéből fakad. Megadja a léleknek azt a különleges érzékenységet különböző belső indításokkal szemben, hogy cselekedete jó és tiszta legyen, hogy a lélek olyan legyen, mint egy mérleg kiegyensúlyozott nyelve, és arrafelé mozduljon, ami Isten dicsőségére és dicséretére szolgál.

Giovanni Bona bíboros (1609–1674)

De Discretione spirituum című műve Rómában jelent meg 1671-ben. Tapasztalatai egy lelkivezető hosszú éveken át gyűjtött meglátásaiból, teológiai tanulmányaiból s a monasztikus szerzetes eszményvilágának megéléséből fakadnak. Tehát nem megtérő bűnös, mint Szent Ignác. – Kiindulópontja a megkülönböztetés a gratia gratum faciens és a gratia gratis data (a szentté tevő kegyelem és az ingyen, a közösség javára adott kegyelem) között (1Kor 12,4–11). A karizmákról beszélve kortársaival együtt azokat a karizmákat sorolja fel, melyek mások üdvösségére hasznosak. A szellemek megkülönböztetését így írja le: "Különleges belső indítás ez, hogy különbséget tegyünk a különféle lelki mozdulások között, hogy milyen lélektől

származnak, jótól-e vagy rossztól." Bona bíboros azt állítja, hogy van szerzett megkülönböztetés, mely nem gratis data, hanem indirekt módon a hagyomány és a szentek közösségének megtapasztalásából származik. Legalább tizenkét értelmét találja a Szentírásban a spiritus, a szellem szónak, kezdve a Szentlélektől egészen a belső sugallatig, ösztönzésig, mozgatásig. Ezek eredményezik, hogy valamit tegyünk vagy ne tegyünk. Így a jó és a rossz osztályozása nem az erkölcsi törvényre való egyszerű utalással történik, hanem az ezeket létrehozó tényezők (Isten Lelke, a sátán lelke, az ember lelke) által. Isten indítása mindig jó, a sátáné mindig rossz, az emberé pedig vagy jó, vagy rossz, vagy közömbös. Bonáról mondják, hogy a szellemek megkülönböztetése területén az ő műve rendelkezik a legtágabb horizonttal.

Scaramelli Discernimento degli spiriti (1753) című munkája e témában talán a legismertebb mű, de nem mondhatjuk eredeti írásnak. Benne kiemelkedik a jó és rossz szellemek felsorolása. E téma irodalmában a XX. sz. közepéig ez a legteljesebb mű.

A szellemek megkülönböztetése a XX. században

Krisztus Egyháza sem tudta elkerülni az emberi szokások, hagyományok, tanítások és magyarázatok mindig erőteljesebb kialakulását. Külsőséges alapokra csúsztatta a megkülönböztetést. Ez sok harcot, szenvedést sőt szakadást is eredményezett. A megkülönböztetés kritériumai között mindig döntőbb lett az Egyház tekintélye, és ez a tisztségeket viselő, oktató és vezető személyekre, a lelkivezető személyére hárult. Túlságosan nagy szerepe lett a nem egészen tisztán látott alázatosságnak és engedelmességnek, s az ezek nyomán kialakuló hagyománynak. – Az Egyházban az igazi, megváltoztathatatlan hagyomány mellett sok emberi vonal kezdett kialakulni. Ez már a népvándorlás korában kezdődött, és az Egyház növekedésével tovább folytatódott a különböző nemzetek között. A földkerekség egész területére kiterjedő missziós tevékenység révén azonban már fenyegetővé vált. Így a kontinensek népei s azok szokásai révén más megvilágításba kerültek a "nyugati" Egyház különböző szokásai, magyarázatai és hagyományai. Mindezzel alig törődött ez a "nyugati" Egyház. De világossá vált, hogy a deduktív, az alapelvekből kikövetkeztetett megkülönböztetés lehet helytelen, s jelentőssé válhat az induktív módszer, az egész emberiség tevékenységének, szokásainak, normáinak ismerete. Mindezekből a megkülönböztetésnek egy új módja következik.

A szellemek megkülönböztetésének új átgondolásában nagy szerepe van a *hálás emlékezetnek*. Ez becsüli és tiszteli a múltból felénk áramló igazi hagyományt, de nem engedi, hogy a hagyományok belénk csontosodva abszolút értékűek maradjanak. A hálás emlékezet tesz képessé egyetemes eucharisztiára, alkotó szabadságra és hűségre, Isten önközlésének hívő elfogadására. Az így kialakuló Egyházban olyan hit születik meg, amely a szeretett Egyházban látja megtestesülve a jó és rossz megkülönböztetésének alapját, a hűség, az alkotó szabadság, a "gyengék üdvösségére" figyelő

tekintély és vele a bizalom biztosítékát. Itt alakul ki a keresztény lelkiismeretben az igazi kritikai érzék.

A mai pluralista és irány nélküli társadalomban olyan megkülönböztetésre van szükség, hogy igazi keresztény lelkiismeret alakuljon ki. A Krisztusba vetett hit vidám, hálás, alázatos elfogadása annak, akit az Atya küldött, és aki életünk, utunk és igazságunk, s akivel szemben igaz a mi elkötelezettségünk. – Így kell látnunk Krisztus harcát a megcsontosodott és elabszolutizálódott szokásokkal, emberi hagyományokkal, emberi vezetésekkel szemben. Szent Pál, ez a hűséges farizeus is tisztán meglátta, hogy a krisztusi hit törést jelent a zsidó hagyományokkal szemben, amelyeket nem szabad a megtérő pogányokra kényszeríteni. – A mai harmadik világ sok szempontból ugyanígy áll szemben Krisztus Egyházának sok emberi hagyományával. – A lelkiség történetében láthattuk a nagy lépést, hogy a megkülönböztetés nem habitus, hanem cselekedet. Meghatározói a cselekedet tárgya, célja és körülményei. Aquinói Szent Tamás számára alig van abszolút határjelölő norma, kivéve a tízparancsolat első tábláján lévő követelményeket. A második tábla parancsai az emberek közötti igazságosság rendjét határozzák meg, a ma előttünk legtisztábban álló alapelveket: senkivel szemben sem szabad jogtalanságot elkövetnünk, mindenkinek legyen meg a neki kijáró joga. Az igazság meghatározásai változhatnak (I–II q. 100, a.8). Ugyanígy fogalmaz a nagy moralista Liguori Szent Alfonz is: A természetes erkölcsi törvény parancsai nem mind abszolútak, és időhöz kötött formulázásai miatt epikiát is megengednek. (Az epikia a törvény értelmezésének egyik módja.)

A megkülönböztetés mai kritériumai

Az előzőkben már láttuk, melyek azok a kritériumok, amelyek alapján a jót és a rosszat megkülönböztetjük. Láttuk azt is, hogy ezek a kritériumok a századok folyamán a hagyományos alapokra épülve mind számosabbak lettek. Irányukat, értéküket, bizonyító erejüket azok a habitusok, készségek adják, amelyekből a megkülönböztetés cselekedetei fakadnak. A mai kritériumok tisztábban mutatják a cselekvő ember erkölcsileg új vonásokat éreztető egyéniségét, a világ Megváltójának nagy művébe jobban beleolvadó közelségét és az embertestvér felé kitáruló együttérzés, az igazságosság és tevékeny szeretet önzetlen felelősségét.

A következőkben felsoroljuk – bár nem szerves rendszerezésben – a megkülönböztetés mai kritériumait:

– a hit Isten közelségének alkotó és megszabadító tényében (hit: Krisztus jóhírének, evangéliumának elfogadása);

– a hit Krisztus húsvéti misztériumában;

– a hit a pünkösdi titokban;

– teljes beilleszkedés a hit egészen tágra nyíló, az egész életet átfogó távlataiba;

– a hűség Istenhez a történelem múltat, jelent és jövőt összefoglaló dimenzióiban;

– a világra kitáruló étosz (a világ: az ismereteink által megismert jelen pluralisztikus, senkit ki nem záró, semmi megkülönböztetést el nem fogadó emberiesség; – étosz: az erkölcsi alapelvekből, készségekből fakadó cselekedetek; – etikus: az ezen cselekedetekből fakadó magatartás jelzője);

– a készség, hogy magunkat Krisztus és országa szolgálatára rendeljük;

– a hívő reménység (remény: Krisztusba vetett hitünk tételeinek földi és halál utáni értelmes és biztonságos várása);

– nyitottság a világra;

– hívő tevékenység a világban:

szerető és tevékeny hála,

felelősségtudat,

a lélek készsége a vidámságra,

alkotó tevékenység,

a másik ember szerető megismerése,

megkülönböztetés nélküli érintkezés az emberekkel,

a béke szeretése és a békére törekvés,

szerető képesség a megkülönböztetésre.

Nemesszeghy Ervin

A JÓ ÉS ROSSZ INDÍTÁSOK MEGKÜLÖNBÖZTETÉSE

Amikor Szent Ignác a szellemek megkülönböztetéséről szól, akkor a jó és rossz indítások megkülönböztetésének témáját nem az etika vagy a morális teológia, hanem a lelki élet szempontjából közelíti meg. Nem azt keresi, hogy egy emberi tett (actus humanus) erkölcsileg mikor jó és mikor rossz, hanem feltételezi, hogy az Istennel személyes viszonyban álló embert jó és rossz szellemi hatások érik, és ha ilyen hatások alatt szabadon cselekszik, akkor azok jó vagy rossz tettek lesznek, függetlenül attól, hogy erkölcsileg milyen tettnek minősülnek. Ha például valaki a rossz szellem befolyására olyan sokat böjtöl vagy virraszt, hogy egészsége tönkre megy, vagy ellenkezőleg túl sokat pihen, lehetséges, hogy tettének erkölcsi minősítése föl sem merül közvetlenül, mégis a belső indítást rossznak kell tartani. Mindezt egyszerűbben úgy is kifejezhetjük, hogy a rossz szellem sokszor a jónak a látszata alatt kísért, és ellenkezőleg a jó szellem többször olyanra indít, ami látszólag "rossz", "nehéz", "közönséges" vagy "tisztázatlan" (vö. ApCsel 10,14).

Szinte mindennapos tapasztalat a lelki életben, hogy ámításnak, illetve önámításnak lehetünk áldozatai. Ezért fordít Szent Ignác oly nagy gondot arra, hogy a lelki élet ezen buktatóit felfedje.

A rossz szellem csapdája azoknál, akik bűnt bűnre halmoznak

Mint ismeretes, Szent Ignác egyik alapszabálya az, hogy a rossz és jó szellemek másként járnak el azoknál, akik bűnt bűnre halmoznak, és azoknál, akik bűneik irtogatásában lendülettel haladnak előre. (Vö. Lelkigyakorlatos-könyv 314, 315.) A rossz szellem ámításának is mások lesznek a sajátosságai ezen két embercsoportnál. Ezért hasznos lesz, ha ezeket külön tárgyaljuk. Pusztán azt szeretnénk itt megjegyezni, hogy a valóságban e két csoport nem mindig különül el élesen egymástól. Előfordulhat, hogy például valaki bűnei irtogatásában lendülettel halad előre, és a mi Urunk szolgálatában a jóról a jobbra emelkedik, mégis van életében egy olyan terület (pl. érzékiség, hiúság), ahol komolyan még nem tért meg, ahol bűnössége, sebzettsége még nagymértékben gyógyulásra szorul, és ezen a területen az első csoportba, és nem a másodikba tartozik. Ezen a területen tehát más szabályok érvényesek, és más lesz a gonosz lélek csapdája is.

A hazugság atyja

Bár Szent Ignác Lelkigyakorlatos-könyvében nem tér ki arra, hogyan kell érteni a rossz szellemek mibenlétét, mégis feltételezi, hogy Lucifernek a szolgálatában állnak (vö. Lgy. 136–142), aki az emberi természet "halálos ellensége" és a "hazugság atyja" (vö. Jn 8,44). Ezért a rossz szellem alapvető feladatához tartozik a megtévesztés, az álnokság, a hazugság.

Az első csoportba tartozó embereket a rossz szellem rendszerint úgy kísérti, hogy látszólagos élvezeteket állít eléjük, érzéki gyönyörök elképzeléseibe merítve őket (vö. Lgy. 314), s közben azzal áltatja őket, hogy tulajdonképpen a bűn nem is rossz; kimagyarázza azokat, a felelősséget pedig igyekszik mindig másra, végül is magára Istenre hárítani, ahogy ezt már ősszüleink esetében is tette.

A mai korban különösen ki vagyunk téve ennek a kísértésnek, mert a közszellem is ezt szajkózza. Talán egyetlen korban sem próbálták annyira leszűkíteni az emberi felelősséget, vagyis szabadságot, mint a mai korban. A legkülönfélébb örökléstani, pszichológiai és más elméletekkel próbálják megmagyarázni, hogy a bűnös nem felelős tetteiért. Természetesen van sok olyan betegség, mely korlátozza az ember szabadságát; de ugyanakkor gyakran nem a betegség magyarázza a bűnös tettet, hanem éppen fordítva, a bűn okozhatja, legalábbis részben, a betegséget.

A rossz szellem féligazságokkal áltatja az embert, és meghirdeti az ő országának, a hazugság országának "boldogságait":

Boldogok a gazdagok, mert övék ez a világ;
Boldogok, akik élvezik önzően az élet gyönyöreit, mert kielégítést nyernek;
Boldogok a rámenősek, mert többet érnek el, mint a szelídek;
Boldogok, akik nem vágyódnak az igazságra – nem fognak kiábrándulni;
Boldogok a kegyetlenek, mert mások félnek tőlük;

Boldogok a tisztátalanok, mert előttük semmi sem szent;
Boldogok a békétlenek, mert e világ fiainak hívják őket;
Boldogok vagytok, mikor másokat üldöztök "az igazságért", mert elnyeritek jutalmatokat.

A rossz szellem továbbá vigasztalanságba igyekszik dönteni az embert, hogy felhagyjon jó elhatározásával és a komoly lelki élettel. Szent Ignác így írja le a vigasztalanság állapotát: "Vigasztalanságnak nevezem . . . a lélek elsötétülését, a benne támadt zavart, az alacsony és földies dolgok utáni vágyódást, a különböző belső zaklatásoknak és kísértéseknek nyugtalanságát, amelyek az embert remény és szeretet nélkül bizalmatlanságra indítják; amikor a lélek lanyhának, restnek, szomorúnak és Teremtőjétől s Urától mintegy elválasztva érzi magát..." (Lgy. 317). A vigasztalanságot egyes lelki írók "lelki szárazságnak", "sivatagélménynek" vagy "alagútélménynek" nevezik. A vigasztalanságban szenvedő ember sötétben érzi magát, tájékozódásában megzavarodott, nem látja az utat, zavarban van, könnyen elcsügged, elveszti bizalmát, hitének, reményének és szeretetének gyengülését tapasztalja. A vigasztalanságot nemcsak az első csoportban lévő ember, hanem a másodikban lévő is gyakran megéli, de más formában. Az első csoportban lévő ember saját életét és az egész világot céltalannak, értelmetlennek, remény nélkülinek találja. A második csoportban lévő ember mintegy Isten jelenlétének hiányát tapasztalja. Mindkettő a sötétség, a vakság állapotában él.

A bűn vakká tesz

Az ószövetségi Szentírásban egy megragadó példát találunk arra, hogy mennyire vakká tesz a bűn. Amikor Dávid megkívánta Batsebát, Eliam lányát, a hetita Urijának a feleségét, Uriját csellel olyan csatába küldte, hogy ott halálát lelje: "Állítsátok Uriját előre, ahol leginkább tombol a harc. Aztán húzódjatok mögüle vissza, hogy eltalálják, és halálát lelje." (2Sám 11,15) Így esett el Urija, hogy Dávid feleségül vehesse Batsebát. Amikor Nátán próféta ezt meghallotta, elment Dávidhoz, és egy példabeszédben tárta fel Dávid bűnének nagyságát. (2Sám 12,1–4) Dávid vakságában nem ismerte fel, hogy a példabeszéd róla szólt, nagyon megharagudott a példabeszédben bemutatott bűnös emberre, és ezt mondta Nátánnak: "Amint igaz, hogy az Úr él: az az ember, aki ilyent tesz, az a halál fia." (2Sám 12,5) "Erre Nátán így szólt Dávidhoz: *'Magad vagy ez az ember!'*" (2Sám 12,7) Vakságából felocsúdva Dávid erre bűnbánatot tartott, és Nátán előtt kijelentette: "Vétkeztem az Úr ellen!" (2Sám 12,13)

Az ószövetségi történet megrendítő módon tárja elénk nemcsak azt, hogy a bűn rabbá és vakká tesz, hanem azt is, hogy a bűntől való szabadulás módja: ismét látni, felismerni az igazságot és bűnbánatot tartani. Jól mondja J.H. Newman:

Uram, eléggé megismertem már, milyen borzasztó a bűn rabsága. Ha távol vagy, bárhogy is igyekszem, nem tudok helytállni, akaratosságom, érzékenységem és önzésem uralkodik felettem. Napról napra növekednek bennem, és végül ellenállhatatlanok lesznek. A régi Ádám mind erősebb lesz bennem, és végül rabságba ejt. Sok rossz dolgot ismerek, mégis megteszem, végül még én panaszkodom keservesen, hogy rabjuk lettem, és nem tudok velük szakítani. Micsoda zsarnokság a bűn! Súlyos teher, megbénít, lenyom. Mi lesz a vége? Drága érdemeidért, mindenhatóságod erejével erre kérlek, Uram: adj életet, szentséget és erőt! Szentséges Isten, engedd, hogy erős legyek! Hallhatatlan Isten, tégy kitartóvá! Szent, erős, hallhatatlan Isten, könyörülj rajtam! (A bűn rabszolgasága)

Szent Ignác a Szentírásra és a keresztény hagyományra támaszkodva ugyanilyen irányítást ad a sötétben botorkáló embernek. Ha a vakság a bűntől vagy lanyhaságtól származik, akkor azt bűnbánattal, bűneink lendületes kiirtásával, buzgósággal kell eloszlatni. Ha a sötétség lelki vigasztalanságnak az eredménye, akkor az első és legfontosabb szabály, hogy ne csüggedjünk, és ne változtassunk jófeltételeinken: "A vigasztalanság idején sohase változtassunk, hanem szilárdan és állhatatosan maradjunk meg azoknál a feltételeknél, elhatározásoknál, amelyeket az ilyen vigasztalanságot megelőző időben tettünk; vagy annál az elhatározásnál, amelyre a megelőző vigasztalás idején jutottunk. Mert amint a vigasz idején inkább a jó szellem vezet bennünket és irányít tanácsaival, úgy a vigasztalanságban inkább a gonosz szellem; az ő tanácsaival pedig nem találjuk meg a helyes döntésre vezető utat." (Lgy. 318) Szent Ignác ajánlja továbbá, hogy aki vigasztalanságban van, tartson önvizsgálatot, törekedjék arra, hogy kitartson a türelemben, nyerjen igazi belátást, hogy nem tőlünk függ a lelki vigasz megszerzése vagy megőrzése; alázkodjunk meg, és vessük teljes bizalmunkat Istenbe. (Vö. Lgy. 319, 320, 321, 322) Végül Szent Ignác azt is ajánlja, hogy aki vigasztalanságban szenved, legyen erős és bátor, tárja fel lelkiállapotát lelkivezetőjének (vö. Lgy. 325, 326), s használja fel ezt az időt arra, hogy gyengeségeit jobban megismerje, mert az ellenség "ahol gyengébbnek talál és örök üdvösségünket illetően védtelenebbeknek, ott támad, és igyekszik legyőzni bennünket." (Lgy. 327)

Az első embercsoportban lévők önámításának jellemzői

Bár tudjuk azt, hogy minden ember egy utánozhatatlan egyed, és így jótulajdonságai, hibái, kísértései is egyéni színezetet kapnak, mégis vannak közös vonások, melyeket érdemes megfigyelni. Ilyen értelemben beszélhetünk a rossz szellem ámításának jellemzőiről azok számára, akik az első embercsoporthoz tartoznak. Amikor valaki a rossz szellem ámítását magáévá teszi, az ámítás önámítássá válik.

Azoknál, akik súlyos bűnt súlyos bűnre halmoznak, az önámítás gyakran hamis magabiztosságban nyilvánul meg, mely alapvető bizonytalanságot és

ürességet takar. Az ilyen ember bálványaiba veti bizalmát: A bálvány lehet egy személy, egy intézmény vagy saját érzékisége, anyagiassága, karrierje, hatalomvágya vagy bármilyen "teremtmény", mely az ember számára "abszolúttá válik". De tulajdonképpen minden egyes bálvány elfogadásában az ember önmagát is bálványozza, mert bálványai megválasztásában és elsajátításában magát teszi életének legfőbb normájává. A bálványokból azonban előbb-utóbb kiábrándul az ember. S ha ez nem vezet igaz megtéréshez, akkor megjelenik a cinizmus, mint a kevélység és gőg külső vetülete. Sík Sándor egyik versében úgy jellemzi az ilyen embert, mint aki "cinikus", "röhögő", "aki előtt nem szent az igazság". (Vö. Hívők és hitetlenek)

Egészen más a jellemzője a "becsületes inaszakadtnak", aki látja, hogy mit kellene tennie, de belső erőtlenség miatt nem képes mozdulni. Az ilyennél az önámítás inkább abban áll, hogy saját erőtlenségét bálványozza: nem próbálja meg bűnei elhagyását, mert eleve kijelenti, hogy ő erre képtelen. Nem bízik eléggé Istenben és az ő erejében. Úgy gondolja, hogy senki, még az Isten sem képes őt kiemelni szerencsétlen állapotából.

Fentebb már utaltunk arra, hogy az első csoportban lévő ember más formában éli meg a vigasztalanságot, mint az, aki komolyan rálépett az erény útjára. Az első csoportban lévő ember nem annyira Isten jelenlétének hiányát tapasztalja, hanem saját életét és az egész világot céltalannak, értelmetlennek, remény nélkülinek találja. Egy bizonyos "lelki depresszióban" érzi magát, anélkül, hogy világosan látná, hogy ez az Istentől való "elhagyatottság érzésében" gyökerezik. Hasznos lesz itt röviden megkülönböztetni a belső állapotok és megmozdulások fizikai, lélektani és lelki gyökereit.

A belső állapotoknak és megmozdulásoknak lehetnek egyszerűen fizikai vagy biológiai okai, például a betegségek. Szinte mindenki megtapasztalta már, hogy egy kezdődő komolyabb betegség a levertség érzetét okozhatja. Ugyanígy, ha valaki túlerőlteti magát a munkában, túl keveset alszik, túl sokat iszik vagy dohányzik, ha gyenge idegrendszerrel rendelkezik, olyan állapotba kerülhet, mely a vigasztalansághoz hasonló. – De lehet egy rossz közérzetnek, elcsüggedésnek, sötét állapotnak lélektani magyarázata is. Ha valaki pl. egy jó barátja halálhíréről értesül, vagy ha gyengeségében újból és újból vétkezik, ha olyan közösségben él, ahol nem találja meg a helyét, a vigasztalansághoz hasonló állapotba kerülhet. Ennek természetesen az ellenkezője is igaz: a szép, napos idő, egy jó hír, egy sikerélmény olyan érzéseket válthat ki, amelyek a vigasz állapotához hasonlóak. – Bizonyos gyakorlattal meg tudjuk állapítani, hogy belső megmozdulásainknak fizikai vagy lélektani gyökerei vannak-e. Ez már csak azért is fontos, mert ha pl. levertségünknek, rossz kedélyállapotunknak fizikai okai vannak, akkor azokat elsősorban fizikai úton (pl. gyógyszerrel, testgyakorlattal, pihenéssel), ha lélektani okai vannak, akkor elsősorban lélektani módszerekkel kell orvosolni. – A lelki életben azok a lelki megmozdulások és állapotok érdekelnek bennünket leginkább, amelyekre nem találunk fizikai vagy lélektani magyarázatot. Ilyenkor beszélünk szorosabb értelemben vett lelki megmozdulásokról vagy állapotokról. Természetesen az

emberben a test és lélek egy valóságot alkot, ezért a fizikai, lélektani és lelki okokat nem tudjuk teljesen szétválasztani. A jó Isten ura testi és lélektani valóságunknak is, és így pl. betegség vagy egy halálhír által is szólhat hozzánk. Mégis hasznos, ha tudatosítjuk azoknak a tényezőknek a természetét, amelyek bennünk a benső megmozdulásokat létrehozzák. A lelki élet mesterei azt mondják, hogy minden külső, természetes ok nélkül csak a jó Isten tud a lélekben vigaszt támasztani.

A rossz szellem csapdája azoknál, akik bűneik irtogatásában lendülettel haladnak előre

Az előző szakaszban láttuk, hogy a vigasznak és a vigasztalanságnak sok formája van. A vigasz nem jár mindig együtt érzelmi jó érzéssel; "száraz", de értelmes és bensőleg örömteli vigasz is van. Szent Ignác egy igen általános meghatározást ad a vigaszról:

Vigasznak nevezem, amikor a lélekben valamilyen benső megmozdulás támad, aminek következtében a lélek lángoló szeretetre gyullad Teremtője és Ura iránt. Következésképpen, amikor már a föld színén semmi teremtett dolgot sem tud önmagáért szeretni, hanem csak azok Teremtőjében.

Úgyszintén vigasz az, amikor a lélek könnyeket hullat, amelyek őt Urának szeretetére indítják, történjék ez akár a bűnei, akár a Krisztus Urunk szenvedése miatt érzett bánatból, vagy más, egyenesen az ő szolgálatára és dicséretére irányuló dolgok miatt.

Végül vigasznak nevezem a remény, a hit, a szeretet minden gyarapodását és minden benső örömet, amely a mennyei dolgok felé és saját lelke üdvözítésére hívja és vonzza az embert, miközben megnyugtatja és megbékélteti lelkét az ő Teremtőjében és Urában. (Lgy. 316)

Az "érzelmi telítésű" vigaszra jó példát találunk az emmauszi tanítványok történetében, amikor Jézus vándorként hozzájuk szegődik, és megfejti nekik az Írásokat. Fény gyullad lelkükben, "lángol a szívük" (vö. Lk 24,32), és pislákoló reményük újjáéled. Ugyanígy, mikor Szent Ágoston Vallomásaiban leírja a következő szavakat, az érzelemmel telt vigasz klasszikus leírását is adja:

Későn szerettelek meg, ó Szépség, mindig régi és mindig új!

Későn szerettelek meg;

És valójában te bennem voltál, és én kívüled, és így kerestelek;

És mint idétlen futottam a szépség olyan formái után, melyeket Te teremtettél.

Te velem voltál, és én nem voltam Veled, mert azok a dolgok, melyeknek egyetlen rendeltetésük az, hogy Benned legyenek, visszatartottak Tőled.

Te hívtál, Te kiáltotttál, és keresztültörted süketségemet.

Te fényt gyújtottál, Te ragyogtál, és elűzted vakságomat.
Te jó illat lettél, és belélegeztelek, és sóhajtva vágytam utánad.
Megízleltelek, és most éhezlek és szomjazlak.
Megérintettél, és lángol a szívem ölelésedtől.

A nem érzelmi töltésű vigaszra példának hozhatjuk Szent Ignác életéből a Cardoner folyó melletti elragadtatását. Visszaemlékezéseiben ő maga így beszél erről 'harmadik személyben':

Midőn jámbor gondolataiba elmerülve jódarabig előrehaladt, arccal a mélyben tovahömpölygő folyó felé leült. Amint ott ült, nyílni kezdtek lelki szemei, nem abban az értelemben, mintha látomása lett volna, hanem amennyiben sok kérdést megértett és megismert, melyek részben a lelki életre, részben a hitre és részben a tudományra vonatkoztak, és oly nagy megvilágítással voltak összekötve, hogy minden új színben tűnt fel előtte. (Loyolai Szent Ignác Visszaemlékezései, Budapest 1934, 38.o.)

A tévedés lehetősége mindig fennáll

Bármennyire is haladjon előre valaki a lelki életben, bármilyen vigaszokat, megvilágításokat, elragadtatásokat, misztikus élményeket kapjon is a jó Istentől, a tévedés lehetőségétől nem lesz mentes. A rossz szellem készen áll, hogy hatással legyen azokra az emberekre, akik bűneik irtogatásában lendülettel haladnak előre, és az erény útját járják.

Szent Ignác szerint a rossz szellem hamis okokat, ravaszkodásokat, megtévesztéseket támaszt (vö. Lgy. 329), sőt vigaszokat is ébreszthet azzal a céllal, hogy elvetemült szándékába vonja be a lelket (vö. Lgy. 331). Ezt pedig az erény útját járóknál úgy tudja elérni, hogy a világosság angyalának alakját ölti fel; először jó és szent gondolatokat sugall, aztán igyekszik lassanként a saját célját elérni, olymódon, hogy a lelket a maga rejtett cselszövéseibe és romlott szándékaiba vonja. (Vö. Lgy. 332) Ezért nagyon fontos, hogy gondosan megfigyeljük gondolataink lefolyását. Nem elegendő, hogy valamilyen belső indítás jónak indul; figyelnünk kell arra, hogy miképpen folytatódik és végződik, mind céljában, mind eszközeiben. Hiába kezdődik valami jól, ha az valamilyen rosszban vagy kevésbé jóban folytatódik vagy végződik, "mint amit a lélek azelőtt cselekedni szándékozott, vagy ha gyengíti, nyugtalanítja vagy megzavarja a lelket, és megfosztja a régebben élvezett békéjétől, csendjétől és nyugalmától, akkor ez világos jele annak, hogy a gonosz szellemtől, előmenetelünk és örök üdvösségünk ellenségétől származik." (Lgy. 333)

Szent Ignác külön kitér arra az esetre, amikor a vigasz előzetes ok nélkül van, tehát kizárólag Istentől, a mi Urunktól származik. Még ebben az esetben is az embernek nagyon meg kell vizsgálnia a vigasz valódi idejét és az utána következő időszakot, amikor a lélek még tüzes a vigasz utóhatásaként. Ebben a második időszakban az ember gyakran tesz elhatározásokat, és alakít ki vélekedéseket saját megszokott gondolkodásmódjából, vagy a jó,

esetleg a rossz szellem hatására. Ezért szükséges az alapos vizsgálat, mielőtt teljes hitelt adnánk nekik és megvalósítanánk. (Vö. Lgy. 336)

Amit Szent Ignác a vigaszról fentebb mond, vonatkozik az ún. magánkinyilatkoztatásokra is. Ezért tapasztaljuk azt, hogy nagy misztikus szentek leírásai misztikus élményeikről sokszor visszatükrözik annak a kornak a teológiai véleményét, amelyben éltek, vagy saját felfogásukat.

Buzgóság és vakbuzgóság

Az eredeti bűn következményeképpen az ember ritkán találja meg a helyes egyensúlyt, a középutat, és a szélsőségek felé tolódik. *In medio stat virtus* – mondja a régi mondás. (Az erény középen van, mindkét szélsőségtől egyaránt távol.) Mindennap tapasztaljuk, hogy a finoman érzékeny lelkiismeret helyett vagy a túl érzékeny, vagy a túl tág lelkiismeret felé akar bennünket vinni a rossz szellem. A buzgóság is a lanyhaság és az oktalan túlbuzgóság között van. A második embercsoportban lévőket a rossz szellem a vakbuzgóságba viszi, hogy így érje el gonosz célját.

Szent Ignác visszaemlékezéseiben egy érdekes epizódot mond el életéből, mely jól illusztrálja akkori vakbuzgóságát. 1522 márciusában öszvérén indult Navarretéből Monserrat felé. Megtérése utáni buzgóságában nagy tetteket akart véghezvinni Isten iránti szeretetből. Amint az úton haladt, utolérte egy mór, és társalgásba elegyedtek. A Boldogságos Szűzről is beszélgettek. A mór kijelentette: nem tudja elhinni, hogy Mária a gyermek Jézus születésénél is szűz maradt. Bármennyi érvet is sorakoztatott fel Ignác, nem tudta eltéríteni a mórt nézetétől. Közben a mór sietve tovaügetett, és eltűnt Ignác szeme elől. Nagyon bántotta az, ami közte és a mór között történt. Felindultság vett rajta erőt, lelkében elégedetlenséget érzett, hogy nem védte meg eléggé a Szűzanya becsületét. Haragra gerjedt a mór ellen, és feltámadt benne a vágy, hogy a mórt felkeresse, és néhány tőrdöféssel fizessen neki szavaiért. A mór megnevezte ugyan a helységet, ahová tartott, de az országút nem vezetett a helységen keresztül. Mivel nem tudott dönteni, mitévő legyen, úgy határozott, hogy elengedett kantárszárral hagyja az öszvért addig haladni, ahol az út elágazik. Ha az öszvér a helységbe vezető útra tér, akkor fölkeresi a mórt, és néhányszor beledöfi tőrét; ha pedig nem megy a helység felé, hanem továbbhalad az országúton, akkor békében hagyja. "Úgy is tett, ahogy elgondolta. Tetszett a mi Urunknak, hogy az öszvér megmaradt az országúton, és nem lépett a helység felé vezető útra, jóllehet alig volt távolabb tőle 30-40 lépésnél, és az odavezető út nagyon széles és kényelmes volt." (Loyolai Szent Ignác Visszaemlékezései, Budapest 1934, 31.o.)

Szent Ignác azért mondja el ezt a történetet, hogy megmutassa, mennyire járatlan volt még a lelki életben, mennyire nem volt benne prudencia, mennyire ki volt téve a rossz szellem hatásának. Ezt Visszapillantásaiban maga is elismeri, amikor a történet elmondása előtt ezeket írja: "Ha eszébe jutott egy-egy vezeklés, melyet a szentek végeztek, elhatározta, hogy ő is vállalkozik arra, sőt még nagyobbakat is végez. Ilyen gondolatokban találta minden örömét, mivel az igazi lelki életről még nem volt fogalma, és nem

is tudta, hogy mi az alázatosság, vagy a szeretet, vagy a türelem, vagy az okosság, mely amazokat az erényeket szabályozza és megszabja gyakorlásuk mértékét." (Uo. 30-31.o.)

A második embercsoportban lévők önámításának jellemzői

Azoknál, akik bűneik irtogatásánál lendülettel haladnak előre, és komolyan ráléptek az erények útjára, a rossz szellem sokkal fondorlatosabban igyekszik elérni célját, mint azoknál, akik bűnt bűnre halmoznak. Ennek megfelelően önámításuk is sokkal burkoltabb formában jelenik meg – a jónak látszata alatt. Amikor pl. Szent Ignác arra gondolt, hogy a mórt tőrével megöli, úgy tűnt neki, hogy keresztény hitét és a Szűzanya becsületét védelmezi. Ha a buzgóság nem társul az alázattal, szeretettel, türelemmel és okossággal, akkor abból vakbuzgóság, sőt vallásos fanatizmus lesz. A kereszténységnek és az egyháznak rengeteget ártott, hogy sokan jó elgondolásaikat imprudens módon próbálták megvalósítani. Nem vették észre, hogy ámítás, illetve önámítás áldozatai.

Itt röviden meg kell említenünk, hogy a vakbuzgóság és a vallásos fanatizmus más, mint a prófétaság. A próféták Istennek emberei, akiket Isten meghív, hogy akaratát hirdessék, gyakran egy ellanyhult, ellenséges környezetben. Nem riadnak vissza kemény, kényelmetlen igazságok hirdetésétől sem, hogy felrázzák Isten népét, és az üdvösség útjára állítsák. Eszközeikhez tartoznak a jelen értelmezése, a jövendő megjósolása, jelképes cselekedetek, melyek mind Isten akaratát igyekeznek közvetíteni. Az egyház életében is szükséges az igazi, prófétai elem megbecsülése és a hamis próféták elleni harc. Az igazi prófétát az különbözteti meg a hamis prófétától, hogy megvan benne az alázat, a szeretet és az engedelmesség; képes elviselni saját eljelentéktelenedését Isten elgondolásával és tervével kapcsolatban. Keresztelő Szent János fogalmazta meg ezt tömör egyszerűséggel az Úr Jézusra és saját magára vonatkozóan: "Neki növekednie kell, nekem kisebbednem." (Jn 3,30) Hogy ez sokszor milyen nehéz, azt Jónás próféta példája mutatja.

A második embercsoportban lévőknél a rossz szellem ámításának további jellemzője: arra akarja az embert rávenni, hogy a cél szentesíti az eszközt. Ez az ámítás, illetve az ennek megfelelő önámítás különösen akkor veszélyes, amikor az illető már sok munkát, fáradságot és áldozatot fektetett bele egy olyan látszólagosan jó elgondolásba és vállalkozásba, amelyre komolyan elkötelezte magát, és amellyel így mintegy azonosította önmagát. Ilyenkor nagyon nagy az önámítás veszélye, hogy rossz vagy nem egészen tisztességes eszközökkel is továbbviheti vállalkozását. Ezekben az esetekben is az igazi alázat és engedelmesség szelleme segíti át az embert.

Konklúzió: a jó szellemre hangolt ember

Szent Ignác Lelkigyakorlatos-könyvében szabályokat fektet le, hogy megismerjük a bennünk támadt különböző indításokat, hogy a jókat elfogadjuk, és a rosszakat elutasítsuk. (Lgy. 313–328) Ezek a szabályok rend-

kívül hasznosak nemcsak a lelkivezetőknek, hanem minden ember számára, aki komolyan törekszik az Istennel való szeretetkapcsolat elmélyítésére. Szent Ignác két csoportra osztja ezeket a szabályokat, aszerint, hogy olyanokhoz szólnak, akik bűnt bűnre halmoznak, vagy olyanokhoz, akik bűneik irtogatásában már lendülettel haladnak előre, és komolyan ráléptek az erény útjára. A gonosz szellem csapdája ugyanis más lesz az első csoportban lévőknél, mint a második csoportba tartozóknál. A gonosz szellem ámításának és az annak megfelelő önámításnak főbb jellemzőit fentebb felsoroltuk.

Nagyon fontos azonban tudnunk, hogy Szent Ignác szabályait nem szabad "mechanikusan" alkalmaznunk. Azoknak helyes alkalmazása sokkal inkább művészet, pontosabban karizma, mint "technikai tudás". Ezen szabályok helyes alkalmazása ugyanis imában és önmegtagadásban gyökeredzik. Szükséges hozzá továbbá alázat, türelem és okosság, melyek megszabják alkalmazhatóságuk mértékét. Csak akkor képes valaki felismerni a gonosz szellem buktatóit, ha igazán ráhangolódott Isten akaratára, és él benne az őszinte engedelmesség szelleme.

George Aschenbrenner – Baranyi Imre

AZ EGZÁMEN, A SZELLEMEK MEGKÜLÖNBÖZTETÉSÉNEK ÚTJA

Az egzámen, vagyis a lelkiismeretvizsgálat nem egyéb, mint a személyes életünkbe való betekintés és a bennünk működő szellemek, erők, megmozdulások mérlegelése, kiértékelése. Főképp azt szolgálja, hogy megtaláljuk, megérezzük Istent önmagunkban, teljes emberi személyiségünkkel odahajoljunk Istenhez.

Loyolai Szent Ignác Lelkigyakorlatos-könyvében sokszor utal az egzámen ezen szerepére, és arra int, hogy belső megmozdulásainkat (a szellemeket) azonnal egyeztessük igazi énünkkel. Emellett beszélt a szűkebb értelemben vett, formális és a kötött, napi kétszeri egzámenről.

Tanulmányunkban tehát az egzámen Szent Ignác-i értelmezését tartjuk szem előtt. Olyan út ez, amely a szellemek megkülönböztetésére, Istenhez való odafordulásunk tökéletesítésére, az Isten szívéhez való hasonulásra segít.

I. Az egzámen, belső megmozdulásaink tudatosítása

Az egzámen tehát nem visszakanyarodás a múltba, nem turkálás bűneink lomtárában, hanem állapotunk, Istennel való kapcsolatunk hálás tudatosítása.

1. Az egzámen mint tudatosítás

A spontaneitásra jelentős hangsúlyt helyez a mai fiatalok nagy része. Azt mondják, hogy ahol nincs spontaneitás, ott megszűnik az élet. Hangsúlyozzák, hogy a Lélek a spontaneitással van kapcsolatban, tehát minden, ami a spontaneitással ellenkezik, az Lélek nélküli.

Az emberi tudatban kétfajta spontaneitás működik: az egyik a jó, és Istentől van; a másik rossz, és nem jön az Istentől. Mindkét indulat megtalálható mindegyikünkben. Az éles eszű és szókimondó személy gyakran könnyedén szórakoztat, a figyelem központjában van, és spontaneitás jellemzi; de nem bizonyos, hogy mindig a jó ösztönök vezetik. Ezért aki teljes szívvel igyekszik szeretni Istent, az nem hagyatkozhat kizárólagosan a spontaneitásra. Meg kell szereznie azt a képességet, melynek segítségével alaposan megvizsgálja a különböző belső megmozdulásokat, és csak azokat hagyja jóvá, amelyek Istentől valók, és Isten ügyét szolgálják. Tulajdonképpen ez az igazi, a Lélek által irányított spontaneitás, amiben azután központi szerep jut az egzámennek.

Amikor tehát az egzament a szellemek megkülönböztetésével hozzuk kapcsolatba, tudatosításszerepét hangsúlyozzuk. A legelső, amit észre kell vennünk, az nem az erkölcsi jó vagy rossz. Meg kell látnunk, mi az, ami hat ránk, és hogyan érinti az affektív életünket. Illetve: mi felé vezet bennünket az Úr. Ami ugyanis a tudatunkban történik, az megelőzi cselekedeteinket, sőt fontosabb, mint maga a – törvény szerint jó vagy rossz – cselekedet. A napi egzámenban először azzal foglalkozunk tehát, hogyan tapasztaljuk meg az Atya "vonzását" (Jn 6,44) egzisztenciálisan, személyes tudatunkban, és hogyan kísért bűnre hajló természetünk – hajlamainkon keresztül –, hogy megcsaljon és elvonjon az Atyától. Csak a következő lépésként fontolgatjuk cselekedeteinket: hogyan feleltünk Isten vonzására.

2. Az egzámen imádság

Megvan annak is a veszélye, hogy az egzámen üres önvizsgálássá válik, vagy egészségtelen önelemzésbe fullad. Előállhat az is, hogy felületesek és érzéketlenek maradunk Isten érintése iránt, mert nincs bennünk kellő erőfeszítés, és az életet csak olyannyira vesszük fontolóra, amennyire az természetünknek kellemes. Ezen jelenségek jelzik az elmélyült imádság hiányát a személynél.

Az egzámen hatása és imádságos minősége függ attól, hogy mennyire kapcsolódik a személy szemlélődő imádságával. Az Atya ugyanis kinyilvánítja a valóság misztériumait Krisztusban a napi szemlélődés által, ahogy Pál apostol írja: szentjeivel "akarta megismertetni az Isten, milyen fönséges gazdagságot rejt a pogányok számára ez a titok." (Kol 1,27). Különféle módokon, főleg szavak nélkül ismeri fel az Atya kinyilatkoztatását az imádkozó személy.

A napi egzámen készíti elő a készségnek tisztelettudó és nem moralizáló magatartását (vö. Róm 16,26), hogy ráérezzünk és felfedezzük az Úr belső indításait, amelyek által naponta vezet minket, mélyíti készségünket, és nem

engedi, hogy az ellentétes dolgokkal közreműködjünk. Másrészt az Atya valóságkinyilatkoztatása nélkül, amelyet Krisztusban közöl velünk a formális ima keretében, az egzámen üressé válik, összezsugorodik, sőt megszűnik az lenni, ami a rendeltetése. Ahelyett, hogy az Atyára és útjaira (vö. Iz 55,8–9) figyelnénk, önmagunkra összpontosítunk: önmagunk alakításával és pusztán emberi tökéletesítésünkkel foglalkozunk, vagy – önzően – saját útjainkat járjuk. A szemlélődés hiánya élménygazdagságától fosztja meg az embert. A rendszeresen végzett egzámen nélkül viszont a szemlélődés szakad el az élettől, és akadályozza személyes növekedésünket.

3. A szívvel szemlélt élet

Az egzámen sajátos imagyakorlat, amely kb. negyedórát vesz igénybe. Végső fokon a szívet formálja, hogy olyan éberségre tegyünk szert, amellyel nemcsak a nap egy vagy két negyedórájában szemléljük kutatva életünket, hanem folyamatosan egész nap. Isteni ajándék ez, amelyet Salamon kért az Úrtól: "Adj hát szolgádnak éber szívet, hogy meg tudja különböztetni a jót meg a rosszat!" (1Kir 3,9) Szüntelenül kell imádkoznunk ezért az ajándékért, és legyünk készenlétben, hogy fejlődhessen szívünk ébersége.

Szent Ignác fejlődése tetőfokán minden belső megmozdulást megvizsgált; ami azt jelenti, hogy mindig megvizsgálta, hogyan esik egybe Krisztusközpontú énjével. Erre képesítette őt a rendszeresen végzett napi egzámen. Nekünk is tudatosítanunk kell önmagunkban az egzámen gyakorlásának lényegét, a szív állandó vizsgálatát, és folyamatosan kell alkalmaznunk saját fejlődésünk érdekében és helyzetünkhöz mérten. Óvakodjunk attól, hogy feladjuk a napi egzámen végzését azzal a kifogással, hogy már elérkeztünk a szív állandó vizsgálatához napközben. Az egzámenra ugyanis mindig szükségünk van, hogy megőrizzük és fejlesszük hitérzékenységünket.

4. Az egzámen öt pontja

A megvilágosításért mondott ima (1.) szerintünk megfelelő bevezetés, bár Szent Ignác – a hálaadás után – második helyre teszi. A két rész felcserélhető, különösen azért, mert megvilágosítás nélkül még a hálaadásra sem vagyunk képesek. A megvilágosítás kegyelme nyomán megpihen szívünk a hálában.

A megfontolt hálaadás (2.) kifejezi: minden Isten ajándéka. Hálaadásunk középpontjában a konkrét, sajátosan személyes ajándékok állnak, amelyekkel Isten megáldott a nap folyamán. Semmit se tartsunk jelentéktelennek vagy kicsinek. Sok bosszankodás és csalódás áldozata az a személy, aki követelőzik, mintha a dolgok megilletnék, vagy aki magától értetődőnek veszi a tárgyakat és eseményeket. A hívő keresztény ehelyett örvendezve hálálkodik.

Az egzámen harmadik pontja a cselekedeteink áttekintése, ami nem egyezik azzal, hogy sietve számbavesszük cselekedeteinket, és azután besoroljuk mint jó vagy rossz tetteket. Elsődlegesen azt kell megnéznünk a hit fényében, hogy az utolsó egzámen óta mi történt velünk és bennünk, mit művelt velünk, és mit kért tőlünk az Isten. Csak ezután, vagyis

másodlagosan foglalkozunk cselekedeteinkkel. Itt sem pusztán a tények érdekelnek minket, sokkal inkább az érzéseink és kedélyállapotunk, valamint apró indulataink a mérvadóak. Ezeken keresztül szól hozzánk az Úr. Cselekedeteink már feleletek Isten hívására. Cselekedeteink minősége ismét fontosabb, mint maga az aktivitás.

Ne erőlködjünk azon, hogy napunk minden mozzanatát megvizsgáljuk; inkább azokkal a történésekkel foglalkozzunk, amelyek valamilyen meglátáshoz vezetnek. Ezzel eljutottunk a Szent Ignác-i részleges egzámenhez.

Rendszerint van olyan területe életünknek, ahol Isten megtérésre, az új életre hív. Bensőnkben jelzi, figyelmeztet és emlékeztet, mit kell komolyan vennünk és megváltoztatnunk. Gyakorta éppen arról a területről van szó, amelyet igyekszünk elfelejteni vagy későbbre hagyni, mert nem akarjuk, hogy Isten hozzánk intézett szava ezen a területen indítson bennünket megtérésre. Ha őszinték és nyitottak vagyunk Isten felé, akkor ezen az Isten elgondolta elsőbbrendű területen tapasztaljuk meg Isten hívásának sürgetését, amellyel itt és most szembesít az Úr.

A formális egzámen központjában a bűnösségtudat áll, amely inkább a hitet érintő lelki valóság, mint erkölcsi bűnterheltség. Minél inkább növekedünk hitünkben, annál jobban tudatosul bennünk bűnösségünk. Ez azonban nem önmarcangolásban, hanem a hálában fejeződik ki. Bűnösségünk tudata és a hála – megváltottságunkért – szorosan kapcsolódnak egymáshoz. A hála a keresztény hívő öntudat mértéke.

Az egzámen következő (4.) pontja a b o c s á n a t k é r é s, töredelem és bűnbánat. Amit szívünkkel megláttunk, és amit a mennyei Atya mélyíteni akar bennünk, azt most cselekedeteinkre alkalmazzuk, amennyiben önző és nem alkalmas válaszok voltak az Úr kezdeményezéseire. Ez az a bánat, amelyre Isten a részleges egzámenben hív minket. Ám a töredelem és a bánat nem leverő hatású, nem szégyenkezés gyöngeségeinkért. Ehelyett hitélmény: tudatunkat egyre inkább az tölti be, mennyire kívánja az Atya, hogy egész valónkkal szeressük őt.

R e m é n y t e l j e s e l h a t á r o z á s (5.) az egzámen ötödik része; a jövőhöz irányít, hogy szembesítsen vele, és beépítsük azt életünkbe. Hogyan nézünk a holnap elé az elmúlt nap jelen vizsgálatának fényében? Vajon a holnap elbátortalanít, lever vagy félelemmel tölt el? Ha levertség venne erőt rajtunk, vizsgáljuk meg, miért van ez így.

Elhatározásaink, jófeltételeink soha sem lesznek egyformák, naponként változnak. Ha az egzámen mindig hasonlóan fejeződne be, ez annak a jele lenne, hogy az előző négy pontban nem vettünk részt teljes valónkkal.

Az egzámen jó minőségét a páli mondás tükrözi: "Elfelejtem, ami mögöttem van, és nekilendülök annak, ami előttem van." (Fil 3,13)

II. Az egzámen, a rendelkezésre állás készségének felülvizsgálata

A rendelkezésre állás nem más, mint Isten-képűségünk gyakorlása és az apostoli munkára való állandó készség, ami a fiatal Sámuelben testesült meg: "Beszélj, Uram, szolgád figyel!" (1Sám 3,9)

1. Az egzámen pozitív értékelése

A formális egzámen imaidő, amikor megtapasztaljuk, hogy a nap minden részeseményében szeret minket az Isten, sőt bizonyos helyzetekben méginkább elárasztana szeretetével, ha belső magatartásunk és külső megjelenési formája más lenne. Ez a felfogás figyelmeztet: az egészséges önértékelés végső soron és megmásíthatatlanul az Atya iránti szeretetből fakad, és a jézusi győzelemben éri el tetőfokát. Ezzel nem emeljük ki, de nem is tagadjuk gyönge, bűnös voltunkat, hanem alázatos vigasztalással tölt el e tudat: Jézusban, személyes Megváltónkban állandóan elérhető számunkra Isten kegyelme. Ily módon a bűnös állapotunkra gyakorolt hatás nem rombolja le önértékelésünket, hanem fölépíti az apostoli alázatosságot, amely a valódi önérzet forrása.

Az egzámen ilyen értékelése megóv attól, hogy azt összezsugorítsuk, napi aktivitásunk általános felülvizsgálására szűkítsük, de attól is, hogy bűnösségünk egyoldalú kiemelésévé váljon. Ha ugyanis az egzámenben főképp Isten irántunk való szeretetéről van szó, akkor benne nem a félelem, nem a bűntudat, hanem a hála kapja a legfőbb affektív szerepet. Természetesen ez a hála a gyarló ember hálája, aki csodálkozva tanulja, hogy az Atya szeretete mindenből képes jót előhozni, még az ember bűnösségéből is.

2. Az egzámen a rendelkezésre állás szolgálatában

Arrupe generális atya így ír az "apostoli elérhetőségről" a Jézus Társaság tagjaihoz intézett levelének befejező részében: "A mi alkalmazásunkban az ignáci rendelkezésre állás garancia és elengedhetetlen feltétel (conditio sine qua non) Társaságunk és az Egyház számára, és az üdvösséghez vezet." Ezért a napi egzámen elsődleges eszköz az ignáci, valójában az apostoli rendelkezésre állás készségének megőrzésére.

A formális egzámen, amint már mondottuk, imádság, mind az öt részében. Ha rendszeresen végezzük, elvezet az informális egzámenhez. Ez nem más, mint sajátságos hitérzékenység, amely mindjobban áthatja a személyt, betölti egész napját. Szert teszünk általa egy különös képességre, hogy mindenben felfedezzük az isteni "jelenlét" minőségét. A "jelenlét" azután segíti az egyént, hogy felismerje magában, a különböző helyzetekből, az apostoli rendelkezésre állás és rugalmasság kegyelmét. Azon mélységes hitmegtapasztalásban éljük ezt át, amely személyi önazonosságunkban és abban a biztos tudatban gyökerezik, hogy szeret az Isten. A keresztény biztonságérzet alapja ez! Mert ha egy személy a biztonságát nem Istenben, hanem pl. munkájában találja meg, vagy ha ez a biztonság bizonyos helyhez, személyhez, tekintélyhez, köztisztelethez kötődik, akkor makacs merevség áll be, amely aláássa a rendelkezésre állás készségét. Érvényes ez az ellenkezőjére, a változás rendetlen kívánására is, amikor a személyes elkötelezettség annyira felületes, hogy az illető nem törődik azzal, vajon elmozdítják, vagy hová helyezik; számára csak az a fontos, hogy elhagyja eddigi helyét. A rendelkezésre állásban a legalapvetőbb a szív Isten hívására való készségének és érzékenységének elsőrendűsége, amit nem lehet egyszerűen kiegyenlíteni a munkával vagy helyváltoztatással. Rendelkezésre állhat va-

laki akkor is, ha már hosszú évekig ugyanazon munkahelyen dolgozik; de az olyan személy is, aki – az Isten hívására – gyakran változtatott már munkahelyet.

A formális egzámen keretében az elmúlt napot Isten szeretetének fényénél látjuk és mérlegeljük. Ez a szemlélés több tanulságot nyújthat számunkra, mint magának a napi eseménynek a megtapasztalása; ráébreszthet olyan értékekre, amelyeket a tényleges megtapasztalásban nem vettünk észre. Az állandóan végzett, informális egzámen érzékennyé tesz bennünket, hogy Isten szeretetét bármely helyzetben felfogjuk, mert ez a szeretet mindenkor elérhető számunkra. Ha tudatosodott, istengyermeki szeretetválaszra képesít, úgy, amint ezt Jézus tette, különösen a Kálvárián.

3. A rendelkezésre állás és a helyes meglátás keresése

Az apostoli rendelkezésre állás – bűnrehajló emberi természetünk kapcsán – nem természetszerű számunkra, hanem abból az elszántságból fakad, amellyel a lelki vigasztalanság (dezoláció) ellen küzdünk a Szent Ignáci szellemek megkülönböztetésének elvei alapján. A hét főbűn belső, affektív megtapasztalása (még mielőtt szándékos cselekedetté válnék), mindegyik külön-külön, egyfajta vigasztalanságot, erőszakot gyakorol bűnrehajló természetünkre. Megsebzi és megbénítja szabadságunkat, s nem leszünk képesek rendelkezésre állni. Ha elszántan szembefordulunk ezen erőszakkal, belsőleg elérhet Isten szeretete és vigaszteljes vonzása, ami mindig felszabadít minket az erőszaktól, és képesít arra, hogy Szívének óhaját megtegyük. Ennek érdekében a napi egzámenben a rendelkezésre állás meglátására, megvizsgálására kell helyeznünk a hangsúlyt. A részleges egzámenben pedig irányítsuk figyelmünket arra a hiányra vagy gyengeségre, amely a legjobban akadályozza apostoli rendelkezésre állásunkat. Mi ez a hiány vagy gyengeség? Nem annyira saját elhatározásunktól függ, hanem attól, mit fog Isten kinyilvánítani nekünk az ő gondos szeretetében, hogy teljesebben őhozzá tartozhassunk. Ez az az isteni hívás, amelyre igyekezünk válaszolni a részleges egzámennel.

4. Az egzámen, tetteink felülvizsgálásának modellje

Az apostoli megújulás célja nem a többre törekvés, mércéje nem a mennyiség. Benne az Istent szerető személy válaszol úgy, amint érzékenységének bölcsessége diktálja. Az érzékenység fokozásához szükséges egy bizonyos fokú felülvizsgálás, mérlegelés. Meglehet, kezdetben sok fáradsággal jár, és erőltetettnek tűnhet; ahogy azonban a személy – a Szentlélek közreműködésével – érik, ezt a visszapillantó felülvizsgálást beépíti magába. Szinte észrevétlenül mindinkább összpontosul figyelme a mindenben meglelhető jelenlétre. Ez a jelenlét a személy sajátos részévé válik.

Az egzámen egy olyan modell, amely tetteinkre visszapillantva segít az apostoli jelenlét megújulásában. Ha beleépül mindennapi életünkbe, elősegíti az apostoli rendelkezésre állást. A napi tapasztalatokra figyelve eljutunk az apostoli erőfeszítés javításához. Olyan életmódra nyílunk meg általa, hogy mindjobban szolgáljuk Isten nagyobb dicsőségét és azt az ügyet,

amelyre a világban nagyobb szükség van. Ez az önvizsgálat nem öncélú, nemcsak az önmegszentelődésre irányít. Egyszerre leszünk aktívak és szemlélődők.

III. Az egzámen, az Isten Szívéhez hasonulás útja

Szemlélődő életet kell élnünk, hogy azzá válhassunk, akit szemlélünk. Olyan megtapasztalás ez, amely életet, lendületet és erőt ad. Próbavállalkozás és kaland, amely emberi létünkkel együttjár, s amelyre vágyik minden szív. A szeretett lény vonzása olyan meggyőző erővel hat a szeretett személyre, hogy arra ösztönzi: ölelje át a kockázatot. A szeretett lénybe való szemlélődő átalakulás alapvető folyamatában Jézus Szíve, az isteni Szív tiszteletére bukkanunk.

1. Átalakulásunk a hit fényében

Jézus nagy fontosságú üzenettel tör be az emberiség életébe: Isten szeretetének egészen újszerű kinyilatkoztatását hozza. A szív és a szellem megújulásával felismeri az ember Isten szeretetét, és felel arra. A hit gyökeres és személyes átalakulását a Szentírás gyakran a megtérés fogalmával jelöli meg. Az átalakulás egész életünkbe kerül, az állandó kockázat vállalásával jár, a kísértően vonzó, de hamis és ábrándos énünk feláldozását kívánja, amíg meg nem születik a gyökeresen új, az igazi teremtmény. Személyes napi választásainkban Isten csendes és sürgető szeretetére felelünk az egzámennel, mert ehhez nem elég a futólagos és izgalmas esemény megtapasztalása; mélyebb, énünket érintő döntésről van itt szó.

Nem szabad a megtérést és életszemléletünk gyökeres megváltoztatását leszűkíteni saját terveinkre. A számítgató lépések és a heves elhatározások eredménytelennek bizonyulnak. Leronthatják, egészségtelenné és Isten nélkülivé tehetik a hit vállalkozásait, ha nincs meg bennünk a megfelelő indíttatás és az ezzel kapcsolatos kegyelem. Az Isten szeretetére való őszinte rácsodálkozásnak a megtapasztalása nélkül nem hallható meg az evangéliumi kegyelem, amely a kiválasztottságra, a gyökeres változásra hív, és nem történhet egészséges megtérés.

Egyedül Isten látja bűnös voltunkat, a szeretet ellen tett választásainkat, és ez az Isten, aki mint megbocsátás jelent meg Jézus Krisztusban, benső barátságra hív bennünket. Jézus életének – különösen a Golgotának – szemlélete kitágítja szívünket, és reménnyel nézünk az új élet felé, az új teremtményre: egészen megújuló önmagunkra. Ekkora szeretet jelenlétében elpirulunk, hisz a szenvedés és sérültségünk számítgatóvá tett, védekező állásba hajtott. Ilyen pl. a tagadás vagy a gondolateltérítés, aminek a kedvtelés a forrása. Mindezek a szellemek gondos megkülönböztetésére késztetnek. Elismert vétkeink megalázó fájdalma isteni vigasztalás (konzoláció). Nagyobb szeretetre, életre és hitre hív. A szív ezen bűnbánó pirulása tehát kegyelem! Ehhez juttat el minket a rendszeres egzámen: átalakulhatunk a hit fényében, az isteni szeretet vonzásában.

2. A meghalással új élet születik

Az egzámen hatására, a belső bűntudat, a szégyen és bánat feszült küzdelmében ráébredünk, hogy mi forog kockán. El kell hagynunk az énünket, vagy legalábbis énünk bizonyos megjelenési formáját, amelybe talán már régen beleszerettünk. Valaminek meg kell halnia, hogy az új élet megszülethessen. Az elhalás megtapasztalásával állunk szemben, de végkimenetelét nem láthatjuk előre. Észrevesszük tehát a kockázatot. A tehetetlenség állapota ez, amikor el kell hagyni a megszokottat, amit hozzánk tartozónak vélünk, de még nincs birtokunkban az, ami a miénk lesz. Bensőnk mélyén ijesztő félelem fog el, lelkünk fel van kavarva. Nem áll hatalmunkban, nem a mi ügyességünktől függ, hogy megteremtsük a jövőt, a valami mást. Tehetetlenségünkben csak egy a kiút: Egyedül Istenre hagyatkozzunk a sötétben, vezessen a hit és a bizalom. Engedjük, hogy a szeretett Lény megajándékozzon az isteni élettel. Ez a mi igazi emberi jövőnk. Az átalakulásban, amelynek forrása a szeretet, eljutunk a szeretet Isteséhez. A feltámadt Jézusban megkapjuk azt a hűségígéretet, amelynek segítségével képesek vagyunk ellenszegülni a sötétségnek, és elutasítani a magunkra hagyatkozó képtelenség és fájdalom végső szavát, akár itt a földön, akár odaát.

Isten, aki az ő Szívét Jézusban kinyilatkoztatta, az egzámenben felgerjeszti szívünk vágyát az új és fényesebb jövő felé. Csak az a szív képes válaszolni a hívásra, amely megtisztult az alázatos bűnbánatban. Amiről itt szó van, az olyan mélységes, mint az önátalakulás, és olyan reményteljes, mint az egészen új teremtés. Ha azonban erre az isteni hívásra nincs fegyelmezett, meghalni kész válaszunk, ha nem vállaljuk a kockázatot, önmagunk aláhagyását, akkor tantaluszi kínokkal és szívfájdalommal nézünk azon jövőnk elé, amely csak ábránd marad.

Amint a megfeszített Jézusban csodáljuk Isten megbocsátó kegyelmét, a hála és az öröm mellett szívünkben megjelenik az Isten utáni vágy, a küldöttség vágya, hogy amint Jézus tette, mi is úgy adjuk át magunkat az Isten bocsánatát hirdető igazságosságnak. Jézus követése a mindennapi életben és az apostoli rendelkezésre állás – bármire hívjon az Isten – hajtóerőnkké válik.

3. Isten Szívének tisztelete Jézusban

Az egzámen alapvetően arra készteti a hívőt, hogy itt és most Isten Szívének konkrét megtestesítőjévé váljék Jézusban. A tudatosítás által a személy átalakul, és tanítvánnyá, a Szent Szív tisztelőjévé válik. Észrevehető eredmény valósul meg ezáltal: rendeződik a szívünk, a belőle fakadó őszinte lelkesedés, a Szent Ignác-i nagylelkűség fokozatosan központba állítja, egyesíti és azonosítja személyiségünket a jelenlét tudatával. Bensőnk csendes izzása, amely lángra lobban az Isten teremtő szeretetének hatására, sugározza az összeszedettségből fakadó energiát, és töredékes hitünket Istenért mindenre kész élettté kovácsolja. A napi egzámenben, a bonyodalmak összefonódásában észrevesszük és megtapasztaljuk a kísértéseket, azt, hogy a bűnre hajlamosak vagyunk. Az a küzdelem, amelyet az elköte-

lezettségünkhöz való hűséges kitartás érdekében folytatunk, szívünk ragaszkodó készségét és erényességét veti alá próbatételnek, és pontosan ilyen szempontból edzi. Észleljük a bensőnkben tobzodó erőszakot, s a gondos ellenállásban kovácsolódik az erőszakmentes szelídség. Az egzámenben tudatosodnak a bennünk lévő lelki vigasztalanságra húzó hajlamok. Az ellenálló folyamatban kialakul az erény, az Isten Szent Szívéhez való hasonulás.

Az Isten Szívébe alakulás folyamatában nem önteltségünk erősödik, hanem ellenkezőleg: hitünk érésével karöltve belsőleg felnövünk arra, hogy rádöbbenjünk gyengeségünkre és függőségünkre. Minden Isten szeretetétől függ bennünk és körülöttünk. Türelmesen várunk az Úrra; felismerjük és ünnepeljük Isten szeretetét, aki gyengeségünket a saját erejével tölti meg: gyengeségeinkben nyilvánul meg Isten ereje. (Vö. 2Kor 4,7–10) Erre az erőre van szükségünk, hogy átalakuljunk abba, akit szemlélünk. Így állunk a világ előtt Isten Szívének első tanúiként, a szeretet ügyvivőiként, Jézus apostoli barátaiként; Krisztus hívogató szava vagyunk: "Jöjjetek hozzám mindnyájan, akik elfáradtatok, s akik terhet hordoztok – én megkönnyítelek titeket." (Mt 11,28) Kockázatos és zaklatással járó dolog belépni és felvétetni Jézus affektív belső világába, mert Isten Szívének "kultúrája" ellentétben áll a világgal.

* * *

Az Isten szeretetének aktív megélése úgy irányítja figyelmünket, hogy megújuljunk sajátos önazonosságunkban. Ösztönöz, hogy el ne hanyagoljuk az egzámen idejét, sőt létalapunkká teszi azt: fontosabb a napi elmélkedésnél. Ez Szent Ignác véleménye. Sehol sem említi, hogy az egzámen elhagyható, míg a napi elmélkedést kimenthetik körülményeink. Érthető, hisz az élet értelme – Szent Ignác megfogalmazásában – az, hogy mindenben megtaláljuk az Istent. Neki ez sikerült is: "Bármikor kívánta, bármely órában, meg tudta találni Istent." (Önéletrajz, 99) Életének ezen a szakaszán Krisztusban találta meg önazonosságát, úgy mint Pál: "Érte mindent elvetettem . . . , csakhogy Krisztust elnyerhessem, és hozzá tartozzam. Hiszen nem a törvény útján váltam igazzá, hanem a Jézus Krisztusba vetett hit révén." (Fil 3,8-9) Meg tudta őt találni mindenben, mert azt vizsgálta, milyenek belső indulatai, hangulata, érzései, és hogyan tudja ezeket összhangba hozni valódi énjével. Valahányszor megtalálta ezt az egybehangzást, békét, örömet és megelégedést érzett. Tudta, ez az egybehangzás egyezik igazi énjével, Isten szólt hozzá. És Szent Ignác mindig készségesen válaszolt az őt jellemző alázatos bátorsággal. Ha viszont hangzavart, nyugtalanságot fedezett fel szíve mélyén, és nem találta meg igazi énjét Krisztusban, akkor a belső indulatban a "rossz szellemet" ismerte fel. Istent ismét úgy találta meg, hogy a zavart keltő ösztönzés ellen fordult. (Vö. Lelkigyakorlatok 319) Így tehát a szellemek megkülönböztetése az Isten-szeretet művészetének napi megélésévé lett Szent Ignác számára, amelyet teljes szívvel, egész valójával és minden erejével végzett.

Őrsy László

A KÖZÖSSÉGI MEGKÜLÖNBÖZTETÉS TEOLÓGIAI KIÉRTÉKELÉSE

Bevezetés

A) Számos teológiai probléma tartozik tárgyunkhoz

Amikor megkíséreljük a közösségi megkülönböztetés kiértékelését, teológiai leírása vagy meghatározása után kutatunk. Mihelyt némi pontossággal felismerjük a természetét, képesek leszünk annak meghatározására, mit várhatunk és mit nem várhatunk tőle, továbbá hogy milyen legyen vele kapcsolatban a gyakorlati magatartásunk.

A teológiai megfontolás mezején azonban egyetlen kérdés sem áll egyedül; mindegyik sok máshoz kapcsolódik, olyan szorosan, ahogy egy gót székesegyház ívei egymásba kapcsolódnak. Egyetlen kérdést sem lehet kivenni az egészből, és külön vizsgálat alá vetni. Nemcsak nem lenne értelme kiszakítani helyéből, hanem elmozdítása az egész épületet veszélyeztetné.

Ez az ártatlan kérdés: "mi is az a közösségi megkülönböztetés?" jelentős teológiai problémákkal függ össze, amelyekben a teológusok évszázadokon át hadakoztak, éspedig gyakran minden különösebb eredmény nélkül; legfeljebb azt jelentették ki, hogy olyan misztériummal állnak szemben, amelybe értelmük nem képes behatolni.

Csakugyan a közösségi megkülönböztetés megértésére irányuló kutatás misztériumokhoz vezet. Lássunk néhány példát.

1. Manapság általában úgy írják le a közösségi megkülönböztetést, mint arra irányuló kutatást, hogy kinyilvánuljon Isten akarata, melyet a résztvevők belső világában lezajló kegyelmi megmozdulásokban lehet felismerni, felfedezni. Ezt a kutatást azonban a teológia nyelvén csak akkor lehet kifejteni, ha egy sokkal átfogóbb kérdést veszünk szemügyre: az isteni adományok és az emberi képességek közötti kapcsolatot. Egyfelől mi, keresztények, a fény gyermekei vagyunk, és azzal a képességgel rendelkezünk, hogy észleljük az isteni misztériumok jelentését, és magunkba fogadjuk magát az isteni életet. Másrészt földi teremtmények vagyunk, halandó testtel és korlátolt értelemmel. Hogy megismerjük, mennyit képes teljesíteni a közösség a megkülönböztetés folyamatában, valamelyes fogalommal kell rendelkeznünk arra a kapcsolatra vonatkozóan, amely Isten adományai és az ember képessége között fennáll.

2. Így máris egy rokon elméleti kérdéshez jutottunk: az Isten kegyelme és az ember szabadsága közötti kapcsolathoz. Miután a dominikánusok és a jezsuiták évszázadokon keresztül haszontalan harcba bonyolódtak egy-

mással egy rosszul felvetett kérdés miatt, mindenki belátta, hogy az említett kapcsolat misztérium, és nem lehet kibogozni azon a módon, ahogy a két fél megpróbálkozott vele. Más hasonló problémák is felmerülnek, mert a közösségi megkülönböztetésben a kegyelem és a szabadság egész bizonyosan a maga sajátos szerepével játszik közre.

3. Ha Isten gondviselését minden bonyolultságában ismernénk, könnyebb lenne a közösségi megkülönböztetés értelméről tárgyalni. Ilyen ismeretünk azonban nincs. Legfeljebb bizonyos jelzéseket tapogathatunk ki. Isten akarata a rendszeres teológia egyik legbonyolultabb szakkifejezése. Jelentheti Isten pozitív és hatékony akaratát: megteszi azt, amit akar; " ki állhat ellen az ő akaratának?" (Róm 9,19) Jelentheti megengedő akaratát is, mellyel hagyja, hogy a gonosz működjék a világmindenségben: Ő nem akar semmi rosszat, de megengedi, hogy teremtményei szembeforduljanak tervével; ilyen értelemben "Isten minden embert az engedetlenségben fogott össze, hogy mindenkin könyörüljön." (Róm 11,32) Az "Isten akarata" kifejezés értelmének e két fő felosztása mellett van számos más is. Egyedi helyzetben a pozitív és a megengedő akarat különféle formái lehetnek jelen, különféle kombinációkban.

4. Fennáll még az a probléma is, hogyan értelmezzük Isten akaratát a jövővel kapcsolatban. Egyfelől ott van az a naiv elgondolás, hogy Isten életünkről minden részletre kiterjedő külön tervrajzot készített, nekünk pedig az a kötelességünk, hogy azt felfedezzük, és cselekedeteink normájává tegyük. Másfelől egyesek bárgyú leegyszerűsítéssel azt hiszik, hogy Isten teljes autonómiát hagy nekünk, mi magunk teremtjük meg kedvünk szerint az életmódunkat. Valójában Isten se nem aprólékos és elnyomó tervező, se nem távoli hűvös szemlélő. Isten nagy szeretettel áthatott jóbarát, akinek jövőnkkel kapcsolatban megvannak az álmai, aki azonban szabadságunkat is tiszteletben tartja. A rendszeres teológia művelőinek ezen a téren sem sikerült soha ezt a két szempontot harmonikus megfogalmazásban egységbe hozni, és így a misztériumot eloszlatni. Szerencsére azonban jó keresztények képesnek bizonyultak arra, hogy a vezető baráti kezet felfedezzék.

5. Az eddigiektől meglehetősen eltérő szinten jelentkezik az a kérdés, hogyan működik az ember szívében a készen kapott szemlélődés. A legjobb lelki írók egyetértenek abban, hogy a bölcsesség adománya (és a megkülönböztetés egyfajta bölcsesség!) a készen kapott szemlélődéssel rokon isteni adomány. Igaz ugyan, hogy az ilyen adományokat gyökerükben a keresztelési kegyelemmel kapjuk; mégis felnőtt keresztényekben nem túl gyakran találhatók meg teljességükben. Milyen mértékben lehet tehát feltételezni, hogy a megkülönböztetés kontemplatív adománya megvan egy rendes közösség minden tagjában? A közösségi megkülönböztetés helyes megértése erősen függhet az erre a kérdésre adott választól.

6. Mindamellett Szent Pál a korintusi egyházban adományokat és karizmákat fedezett fel az átlagkeresztények között is, akik nemigen különböztek a mai keresztényektől, főleg ha ezeket a korintusiakat hibáik és kegyelmeik alapján ítéljük meg: az apostol mindegyiket pontosan leírja. Értékes ado-

mányok léteztek egy átlagos közösségben: hogyan tudjuk ezt megmagyarázni? A közösség nagyon különböző képességű személyekből állt? Vagy ezek az adományok egyazon személyben együtt létezhetnek komoly fogyatékosságokkal? A lelki élet teológusai nehéznek találják, hogy ezekre a kérdésekre jól megindokolt válaszokat adjanak.

Csakugyan bőven akadnak problémák az elmélet terén, és nem könnyű feladat válaszokat találni. De minden helyes kérdés valóságos előbbre jutás, még akkor is, ha a válasz nem nyilvánvaló vagy nem teljes.

Szerencsére a lélek adományai nem nagyon függnek a mi eszmélődéseinktől. Adva vannak, mielőtt elemezhetnénk őket; az adományok megelőzik az eszmélődéseket. Imádságos megfontolásainknak nem lenne szabad kielégítő teológiai magyarázatoktól függniük, vagy azokra várniuk. Miközben a teológusok a maguk módján a fogalmi megértés kidolgozásán fáradoznak, olyan közösségeknek, melyek lélekben és szívben egyek, imádságosan ki kell tartaniuk, hogy rájöjjenek, hogyan kell az Úr szolgálatában a legközelebbi lépést megtenniük. Isten dicséretét és az ő Országáért végzett munkánkat sosem szabad elodáznunk azért, mert pontos tudományos kibogozásának és rendszerezésének még nem jártunk a végére.

Az Úr azt mondotta: "Mindaz, aki kér, kap, aki keres, az talál, s aki zörget, annak ajtót nyitnak." (Mt 7,8) A közösségi megkülönböztetés ilyen kérés, keresés és zörgetés. Módszere különbözhet közösségenként; az Úr mindenkinek szabadságot enged, hogy azt kövesse, ami számára a legjobb. Mindennél fontosabb számára az az igazság, hogy amikor egy közösség imádságban összejön, a feltámadott Úr ott van az ő tanítványai körében. Minden megkülönböztetés legjobb gyümölcse mindig az ő jelenlétének felismerése lesz, amint ez az emmauszi tanítványoknak megadatott, valamint az a felfedezés, hogy "három maradandó dolog van: a hit, a remény és a szeretet; és közülük a legnagyobb a szeretet." (1Kor 13,13)

B) Négy alapkérdés

Mi, szerzetesek, az utóbbi években jelentős haladást tettünk közösségeink természetének és működésének megértésében. Minden közösség szerves egység; az élteti, hogy dinamikus kölcsönhatás áll fenn a tagjai között. Kell egy középpontjának lennie, ahol egy (vagy több), tekintéllyel felruházott személy áll, és ahova minden irányból állandóan áramlanak az információs adatok. A központ feladata aztán az, hogy a közösségben az eszmék és vágyak sokféleségéből megteremtse az egy szívet és egy lelket, összhangban az egyetemes Egyház törekvéseivel. Értelmes személyek között ilyen szerves egység aligha jöhet létre, ha a tekintély viselői egyedül döntenek minden kérdésben, a többiektől pedig kizárólag feltétlen és vak engedelmességet kívánnak. Azoknak, akik a vezetést biztosítják, a szolgálat szellemében felelniük kell alattvalóik jó és helyesen tagolt kívánságaira. Ezért számadással tartoznak az Egyháznak.

A szerzetes közösség ilyen megértéséből új döntést hozó folyamatok támadtak. Közülük legfontosabb a közösségi megkülönböztetés. Ezt egyes

közösségek gyakorolják; mások zavarban vannak vele; valamennyien többet akarnak tudni róla. E szükséglet kielégítésére több tanulmányt tettek közzé a témával kapcsolatban. Sokan segítséget találtak bennük. Csakugyan olyan csoportok, amelyek megrekedtek feloldhatatlan konfliktusokban, most együtt imádkoznak és keresik Isten akaratát; a reménytelenség szorításába került csoportokat felszabadító új remény élteti. A termett gyümölcs szavatolja a mag minőségét.

Mivel a közzétett tanulmányok égető szükségletre keresték a választ, irányulásuk főleg gyakorlati volt. Ezt a kérdést vetették fel és válaszolták meg: egy közösség hogyan keresheti és találhatja meg Isten akaratát? Figyelmük különösen a módszerre irányult.

Eljött az idő, hogy a jó munkát tovább folytassuk, és a kérdést főleg a teológiai kutatás szempontjából vessük fel: mi a közösségi megkülönböztetés? Tanulmányunknak ez a célja és témája. Világosság és rendezettség okából alapvető kérdésünket négy pontosabban meghatározott alkérdésre bontjuk:

1) Melyek a közösségi megkülönböztetés teológiai alapjai?

2) Milyen teljesítményre számíthat egy közösség a megkülönböztetési folyamat elvégzésével?

3) Mi az, ami meghaladja a közösségi megkülönböztetés lehetőségeit, amit tehát nem lehet tőle elvárni?

4) Milyen gyakorlati irányelvek következnek teológiai megfontolásainkból?

E kérdések vizsgálatában, egész pontosan az első három fejezetben, a skolasztikus módszerhez hasonlóan járunk el: felállítunk egy 22 tételből álló sorozatot, és mindegyiket megtárgyaljuk. [A jelen rövidített változatban az egyes tételek tárgyalását vagy teljesen elhagyjuk, vagy csak röviden foglaljuk össze. Így az eredeti tanulmány kb. egyötödére rövidül. (A szerk. megj.)]

I. Melyek a közösségi megkülönböztetés teológiai alapjai?

1. tétel. A közösségi megkülönböztetés, legjobb és legtisztább formájában, nem egyéb, mint világosan szemlélődő betekintés abba, hogyan működik Isten kegyelme egy közösségben.

2. tétel. Maga a közösségi megkülönböztetés (elvonatkoztatva a szaknyelvi megfogalmazástól) nem új dolog az Egyházban; ha gondosan tanulmányozzuk a jeruzsálemi apostoli zsinatról szóló beszámolót (ApCsel 15,1-35), a megkülönböztetés lényeges elemeit megtaláljuk benne.

3. tétel. Az a folyamat, amellyel Loyolai Szent Ignác és első társai eljutottak arra a döntésre, hogy szerzetes közösséget alkotnak, jó mintája a közösségi megkülönböztetésnek.

4. tétel. A Jézus Társaság korai történelmi emlékeiből saját korunkra kikövetkeztethető üzenetet nem tudjuk pontosan megragadni, míg el nem végezzük a szükséges értelmezéstani műveletet, és a múlt eseményeit nem a maguk történelmi összefüggésében szemléljük.

Főleg három kérdést kell felvetni és megválaszolni. 1) Mennyiben állt a csoport Ignác sugalmazása alatt? Alapvető kérdés az, hogy Ignác már eleve birtokában volt-e valami rendkívüli meglátásnak, mellyel társait is megvilágította és irányította a hónapokig tartó közösségi megfontolások során, vagy pedig a szerzetesrenddé válás eszméje teljesen a csoportban csírázott és érlelődött ki. Sok jel arra vall, hogy Ignácban már 1521 óta fokozatosan bontakozott a szerzetesrend alapításának eszméje és vágya, s hogy 1539-ben saját kialakult víziója szerint irányította a tíz személyből álló csoport megfontolásait. Ez persze nem zárja ki, hogy Ignác nem volt "indifferens" a megfontolások végeredménye iránt. 2) Miért írt elő Ignác később más módszereket? A rend legfőbb elöljáróinak megválasztása Ignác előírása szerint szavazással történik; a rendes döntések meghozatalát sem az 1539-es deliberáció mintájára szabályozta. Nyilván Ignác belátta, hogy a megkülönböztetés többféle módon és többféle eszközzel valósulhat meg. 3) A Lelkigyakorlatok szabályokat adnak egyrészt a szellemek egyéni megkülönböztetésére, másrészt egyéni döntésekre, választásokra, életreformokra; hogyan kell ezeket közösségekre alkalmazni? Ez a kérdés bonyolult elméleti teológiai és gyakorlati tényezőkből tevődik össze.

5. tétel. A közösségi megkülönböztetés a haladás megfelelő eszköze olyanok számára is, akik Ignácnál és társainál kevésbé zseniálisak, és kevésbé jelentős kérdésekben is, mint egy új szerzetesi közösség megalapítása, feltéve, hogy a megkülönböztetést végző csoport tagjai kezdettől mindvégig tudatában vannak korlátozottságaiknak.

Ez a tétel két (meglehetősen kézenfekvő) elvet foglal magában. 1) Minél távolabb áll valaki a szemlélődő belátástól, annál kevésbé kell feltételeznie magáról az arra való alkalmasságot, hogy csalhatatlanul felfedezze a kegyelem mozgását egy közösségben. Valójában senkinek sem szabad feltételeznie magáról, hogy megkapta a tévedhetetlenség karizmáját annak meghatározására, hogyan történik az emberben a kegyelem titokzatos működése. 2) Nem szabad a Lélektől semmi rendkívüli megvilágosítást várni, amikor a kegyelemtől támogatott emberi értelem normális használata elegendő egy kérdés megoldásához. Vagyis a közösségi megkülönböztetés az előbbrejutás szerény eszköze lesz olyanok számára, akik tisztában vannak saját korlátaikkal. Másokat gyorsan átrepít egy illúziókkal teli álomvilágba. Mi tehát a megkülönböztetés egy rendes, hétköznapi közösségben?

Legtöbbünk számára a közösségi megkülönböztetés azt jelenti, hogy ítéletet alkotunk vagy döntést hozunk olyan imádságos fontolgatásokkal, amelyekhez a közösség minden tagja hozzájárul. Lefolyása bonyolult; eredménye pedig több, mint az egyéni ítéletek vagy döntések összessége: igazában közös vállalkozás gyümölcse. Magában foglalja minden rendelkezésre álló adat megosztását, az ismert tényekkel kapcsolatos sokféle meglátás rendszerezését, végleges ítéletek kialakítását és döntések hozatalát. Még inkább magában foglal, végig az egész folyamaton, egy mindenkiben meglevő éber figyelmet a kegyelem indításaira. Kölcsönhatás áll fenn a tagok között; a közösség szerves testületként gondolkodik, beszél, cselekszik.

Hogy helyesen értsük ezt a cselekvésben való közösséget, két végletet kell kikerülnünk. Az egyik úgy felmagasztalja a közösséget, hogy ezzel meghiúsul az egyes személyeknek kijáró tisztelet; a másik az egyének közötti különbségeket annyira sürgeti, hogy a közösség a folyamatban elvész.

A közösségi megkülönböztetés csak akkor lehet gyümölcsöző, ha a közösségben létező és tevékenykedő keresztény emberi személy csorbíthatatlanságát megőrizzük. A közösség sose veheti át az egyén értelmességét és szabadságát; viszont sokat tehet azért, hogy az egyéneket irányítsa az okosság határain belül, hogy segítse őket elfogult értelemből eredő hamis ítéletek és meggondolatlan kötődésekből származó rossz döntések kikerülésében. A közösség olyan imádságos légkört teremthet, amely biztosítja, hogy a kegyelem és a bölcsesség érvényesüljön önző érdekek nyomásával szemben. Amellett ott van a Szentlélek titokzatos működése is; ő sokaknak megadhatja ugyanazt a látásmódot, és a csoportot megerősítheti ugyanarra a tevékenységre.

Mindebből az következik, hogy a közösségi megkülönböztetés erős személyiségeknek való. Mindenkinek úgy kell átmennie alapos előkészületen, reflexión és imádságos megfontoláson, mintha neki egyedül kellene megoldania a kérdést. Ha a többség gyenge, vagyis nincs jól felkészülve, előfordulhat, hogy egy-két személy magával viszi a többieket, és nem jön létre közösségi megkülönböztetés, hanem néhányan döntenek, a többiek pedig sodródnak velük.

6. tétel. A közösségi megkülönböztetés rendszerint olyan dinamikus folyamat, amelyben Isten világossága és ereje meg az ember elhomályosult látása és gyengesége egyaránt szerepet játszanak. A megkülönböztetésben egy bűnös közösség Isten fénylő jelenlétében ítéletet alkot vagy döntést hoz. A végeredmény általában ezekből az alapanyagokból valamennyiből valamit felmutat.

7. tétel. A megkülönböztetés pontos teológiai jelentése abban áll, hogy egy kegyelmi indítást megragadunk vagy felfedezünk; bár a szót gyakran használják olyan értelemben is, amely magában foglalja a személyt és az ilyen felfedezésre leginkább hajlamossá tevő eljárásmódot is.

8. tétel. A megkülönböztetésnek két lehetséges tárgyát határolhatjuk el egymástól a teológiai megismerésnek egy finomabb síkján: más az az ismeret, amelyet egyedül Isten adhat meg, mert képességünket meghaladja még kegyelmi állapotunkban is (egy isteni adomány felfedezése); megint más az az ismeret, amelyet mi magunk megtalálhatunk az isteni kegyelemtől gyógyított és erősített értelmünk erőfeszítésével (ez a döntéshozatal). A kétféle ismeret különbözése meglehetősen problematikus: elméletben világos, de nehéz a gyakorlati alkalmazása.

II. Milyen jogos várakozásokat támaszthat egy közösség a megkülönböztetéssel szemben?

9. tétel. Egy imába elmerült közösség legjogosabb várakozása a feltámadt Úr Krisztus jelenlétére vonatkozik.

10. tétel. Ima és elmélkedés kölcsönhatása elvezethet új kegyelmek (nemegyszer váratlan) felfedezésére; mindenképpen gyógyító hatással van a közösségre.

11. tétel. Információk és meglátások megosztása mindenkinek javára szolgál a jobb megítélés és bölcsebb döntés irányában.

12. tétel. Az ítéletek, a döntések a csoport és a helyzet lehetőségeivel összhangban születnek meg.

Az üdvösségtörténet is meg a józan belátás is arra tanít, hogy a közösségi megkülönböztetések végeredményeként nem a lehető legjobb helyzetmegítélést és legmerészebb döntést kell várnunk. Inkább valami szerény, de reális teljesítményt. Olyasmit, amire a csoport többsége az adott pillanatban képes. Drámai csoportos megtérések ritkán történnek; általában nem is kell ilyesmire törekedni. – Az igazi próféták sorsa általában az, hogy magukra maradnak; üzenetüket inkább az utókor érti meg és méltányolja, mint saját kortársaik. – Ha egy csoport együtt akar maradni, a legjobbaknak lassítaniuk kell saját iramukat.

13. tétel. A legjobb és legjogosabb várakozás arra vonatkozik, hogy a megkülönböztetés által a közösség egy lépéssel előbbre jut az Úr szolgálatában.

III. Óvás bizonyos túlzó várakozásokkal szemben

14. tétel. Egyetlen közösségnek sincs joga ahhoz, hogy Istennek kérdést tegyen fel tisztán csak a saját kénye-kedvére.

15. tétel. Ha időpontot szabnánk meg Isten rendkívüli közbelépésének, istenkísértést követnénk el; ha megállapítunk egy napot, amelyen rendes fontolgatásainknak véget vetünk, az bölcs tervezésre vallhat.

16. tétel. Egy egyedi személy vagy egy egész közösség megtérését nem lehet kényünk-kedvünk szerint előidézni.

17. tétel. Közösségi megkülönböztetés nem helyettesítheti a vizsgálódó értelmet.

18. tétel. Vigaszok és vigasztalanságok nem szükségképpen az igazság ismérvei.

19. tétel. A közösségi megkülönböztetés résztvevői nem csalatkozhatatlanok. Ezért minden megkülönböztetési folyamat végeredménye téves lehet.

20. tétel. A közösségi megkülönböztetés idején végzett imádságos elmélkedés nem pótolja azt, hogy talán hosszú éveken át hiányzott a buzgóság és a tisztulás.

21. tétel. Ha egyetértésre jutottunk, áldott legyen érte az Úr; ha nem, ne feledjük, hogy különböző véleményeken lenni katolikus sajátosság.

22. tétel. Ahhoz, hogy egy közösségi megkülönböztetési folyamat végeredményének értékét felbecsüljük, szem előtt kell tartanunk, hogy az Úrban megtapasztalt béke és öröm jól összefér téves ítéletekkel és objektíven rossz döntésekkel.

Ennek a paradoxonnak a lényege abban rejlik, hogy Isten olyannak vesz bennünket, amilyenek vagyunk, és feltéve, hogy becsületesen keressük őt,

meg van velünk elégedve, és megelégedettségét megosztja a lelkiismeretünkkel is. De ugyanez az Isten alkotta a világmindenséget a maga törvényeivel, és ahhoz, hogy jól tevékenykedjünk benne, semmi kevesebb nem elég, mint az igazság és a kifogástalanság; a tévedésnek és oktalanságnak meglesznek a szomorú következményei, még akkor is, ha jószándékúan okoztuk. Egyik ember jó szándékai egy másik ember keresztjévé válhatnak.

Egy történelmi példa jól megvilágítja ezt a kérdést. – Nehéz lenne lelkibb embert találni a történelemben, mint Assisi Szent Ferenc. Testvérei számára hátrahagyott egy életszabályt, azzal a céllal, hogy közösségeiket összetartsa. Nem kétséges, hogy a szabály a szó legteljesebb értelmében vett megkülönböztetés eredménye volt. Mégis Ferenc halála után hamarosan nézeteltérések támadtak, és a ferenci szabály alkalmatlannak bizonyult arra, hogy a közösségeket egyensúlyban tartsa. Ferenc nem volt szervező zseni. – Szent Domonkos is lelki ember volt, és ráadásul meg volt áldva a kiegyensúlyozott szervezés iránti érzékkel. Következésképpen ő olyan életszabály megszerkesztésébe fogott bele, amely erős és egyben hajlékony volt arra, hogy közösségeit átvezesse a századok viszontagságain. – Nem kétséges: mindketten elvégezték a megkülönböztetést, mindketten megnyugvást találtak az eredményben. De egyikük megkülönböztetésének gyümölcse kevésbé felelt meg a kitűzött célnak, mint a másikuké. Innen adódnak a sokatmondó különbségek a két rend történetében.

IV. Néhány, a kifejtett teológiai megfontolásokból folyó gyakorlati irányelv

Teológiai megfontolásainkból erednek a következő gyakorlati irányelvek. Új meglátásokat ezek nem tartalmaznak. Gyakorlati következtetéseket, magatartásokat és cselekvésmódokat javasolnak olyan közösségeknek, amelyek a szellemek megkülönböztetésére törekszenek.

1. A megkülönböztetést célul maga elé tűző közösségnek emlékezetbe kell idéznie az Úr szavait: "Aki tornyot akar építeni, nem ül-e le előbb, hogy kiszámítsa a költségeket, vajon futja-e pénzéből, hogy fel is építse?" (Lk 14,28) Első elhatározásuk arra irányuljon, hogy a torony magasságát és szélességét arányosan hozzámérjék természetes és kegyelmi adományaikhoz.

2. Egy közösségnek a megkülönböztetés egyetlen történelmi modelljét sem szabad betűről betűre utánoznia, hacsak tagjainak sajátos körülményei nem azonosak vagy nagyon hasonlóak a modellhez, és saját erőforrásaik nem ugyanolyan bőségesek, mint azokéi, akiket követnek. Mivel a Jézus Társaság első atyái egy kicsi és mélyen szemlélődő közösséget alkottak, amelyet Ignác hosszú éveken át képzett és nevelt, és mivel olyan egyedülálló vallási-szerzetesi problémát vettek fontolóra, amelyre egyedül Isten adhatott érdemleges választ, azért az ő módszerük és az ő erőforrásaik talán egyedülállóak voltak, legalábbis bizonyos részleteikben, és talán komoly hozzáigazításra lehet szükség, mielőtt más közösségek különféle kérdéseikben használni kezdenék.

3. Bár egy rendes közösség, amelyet kevésbé fontos kérdések foglalkoztatnak, talán nem alkalmas arra, hogy olyan mély belátással és olyan eltökélt szándékkal tevékenykedjék, mint az első jezsuiták tették, mégis tagjainak teljesen alkalmasaknak kell lenniük arra, hogy megtalálják az Úr szolgálatában megteendő következő lépést. Ezért a közösségi megfontolást sohasem szabad olyan nehéznek bemutatni, hogy lehetetlennek tűnjön, hogy azt itt és most elvégezze egy rendes, normális csoport, amely képességeinek mértékében meg akarja tenni.

4. A közösségeket az Úr különféle módon áldotta meg. Különfélék azok a kérdések is, amelyekkel szembe kell nézniük. Ezért mindig szükség van módosításokra a legközelebbi lépés megtalálásának módszerében. Egyetlen "szabásminta" sem egyetemes.

5. Minden közösségben a béke az alapvető feltétele a sikeres megkülönböztetésnek. Ha nincs meg a béke, akkor nagyon ajánlatos a kiengesztelődés őszinte keresése. Ennek kell a megkülönböztetés egyetlen tárgyának lennie.

6. Joggal csak akkor várunk választ az Atyától, ha kérdésünket az Úr Jézus nevében tettük fel, és az ő Lelke sugallja. Senkinek sem szabad Istent kísértenie azzal, hogy saját erőforrásait meghaladó kérdést vet fel, és aztán meghatározott időre követeli a választ. Az ilyen elbizakodottságot a Szentírás szigorúan elítélte. A közösségnek tudnia kell, hogyan várja ki türelemmel azt az időt, amikor egyedül az Atya megadhatja a választ. Ne felejtsük, hogy semmiféle emberi erőfeszítés sem siettetheti az ő eljövetelét, és hogy türelmetlenségünk könnyen belesodorhat valamilyen hamis megoldásba.

7. Amikor egy közösségnek megvan a képessége arra, hogy egy problémát tisztázzon tagjainak kegyelmi és természeti erőforrásaiból kidolgozott megoldással, mindent meg kell tenniük azzal az elszánt bátorsággal, amely jellemzi a keresztényeket. Alapszabály minden módszerhez az, hogy minden eszmecserét és megfontolást imádsággal kell átitatni.

8. Komoly haladást tehet a közösség azzal, hogy imádságos elgondolkodásban figyelmét az érvek egymással szemben álló oldalaira irányítja, különösen ha a kérdésre jövő válasznak igennek vagy nemnek kell lennie. Ez volt az első jezsuiták módszere, és tökéletesen megfelelt céljuknak. Ugyanúgy megfelelhet későbbi közösségek céljának is. A módszer azonban nem zár ki más eljárásmódokat.

9. Ha a kérdés nem válaszolható meg egyszerű igennel vagy nemmel, más módszereket kell kidolgozni, amelyek lehetővé tesznek sok forrásból származó, folyamatos közreműködést. Különféle munkamódszereket kell alkalmaznunk, hogy megoldhassuk ezeket a kérdéseket: "Építsünk-e tornyot?", és "Hogyan építsük?" Ez a megkülönböztetés különösen fontos olyan közösségek számára, amelyek a rendalkotmányra vonatkozó okmányokat szándékoznak írni.

10. Erőfeszítéseket ugyan mindenkinek tennie kell, hogy megértsen és megítéljen minden nézőpontot; de mindenkinek azt is el kell fogadnia, hogy a próféta egyoldalú, a lángész meglátásai pedig behatóak ugyan, de körül-

határoltak. Gyakran megesett a történelem során, hogy egy Istentől eredő egyedülálló sugalmazás vagy egy a természetbe behatoló szokatlan pillantás a prófétát vagy a lángészt képtelenné tette arra, hogy elfogadjon olyan érveket, amelyek mindenki más számára jónak tűntek. Az ilyen személyeket a közösségnek nagyon meg kell becsülnie, mert mélységükkel kárpótolják azt, ami horizontálisan hiányzik belőlük.

11. A közösségi megkülönböztetés folyamán minden résztvevőnek egész lélekkel be kell kapcsolódnia, az adás és a befogadás vonalán egyaránt. Ha akár egyik, akár másik téren egy tag kudarcot vall, azt az egész testület megszenvedi.

12. Béke, vigasztalás, nekibátorodás jelzi Isten kegyelmét és jelenlétét. Mindez megerősíti öntudatában a közösséget, amely az Úr szolgálatában a legközelebbi lépés megtételét tűzi maga elé. – Ilyen lépés objektív értékét kétféle módon lehet tekinteni. Először a közösséggel való kapcsolatában; a közösség számára a legjobb lehet, mert ez a legtöbb, amit meg tudnak tenni. Másodszor más közösségekhez való kapcsolatában, beleértve az egyetemes Egyházat és emberi társadalmunkat; ilyen szempontból lehet jó vagy rossz, hozhat haladást vagy bajt. – Hozzá nem értő gyermek a legjobb tudása szerint vezethet egy vonatot, közben mégis kisiklathatja, és sok más embert szerencsétlenségbe vihet. Hozzáértő felnőtt jól vezeti a vonatot, és mindenkinek megnyugvást biztosít. Ezt a szabályt nem helyezi hatályon kívül az az őszinte hit, hogy a feltámadott Úr Krisztus jelenléte növeli a közösségnek az Úr szolgálatára való képességét.

13. Gyakorlati szempontokból ezt a kifejezést: "keresni és megtalálni Isten akaratát", a következő értelemben kell venni: "keresni és megtalálni a legközelebbi lépést az Úr szolgálatában".

14. A közösségi megkülönböztetésnek állandó folyamatnak kell lennie. A megkülönböztetés tényleges ideje nem egyéb, mint a közösség állandóan fejlődő életének fokozott időszaka. A megkülönböztetésnek egybe kell olvadnia az élet szélesebb áramlásával.

15. A közösségi megkülönböztetésnek önmagát helyesbítő folyamatnak kell lennie. Amikor a közösség pontosan megfogalmazza, hogy mi a legközelebbi lépés, ítéletében van valami gyarló emberi elem. Az ítélet alá van vetve az esetleges helyesbítésnek. Mivel bűnös állapotunk látásunkat elhomályosítja, belátásainkat korlátozza, döntéseink kifogástalanságát meghiúsítja, ezért állandóan vizsgálnunk és újra meg újra vizsgálnunk kell azt, amit teszünk.

16. A közösségi megkülönböztetésben teret kell hagyni a nézeteltérésnek. Csakugyan a nézeteltérésnek szívesen látottnak és mindenki előtt nyilvánvalónak kell lennie. A ma eltérő véleménye gyakran a holnap hajnalhasadásának kezdete. Senkit sem szabad belekényszeríteni közös véleménybe. Isten a közösségben a személyeket szereti.

17. A közösségi megkülönböztetés a haladás erőteljes eszköze lehet egy szerzetes közösség életében, feltéve, hogy nem várunk tőle csodákat. Nyugodt növekedést biztosíthat a kegyelemben és a bölcsességben.

Benkő Antal

A JÓ ÁLARCA ALATT

Az utóbbi években egyre inkább találkozunk olyan írásokkal, színdarabokkal, tévé-műsorszámokkal, amelyek talán nem kifejezetten a vallást, de a lelkiséget (Spiritualität) sürgetik, s ezért elmélkedésre (meditációra) szólítják fel az embereket. Erőszak helyett "szelíd összeesküvés" a jelszavuk (pl. Marilyn Fergusson: Die sanfte Verschwörung [eredetiben: The Aquarian Conspiracy]); a merev, materialista alapokra felépített és szétforgácsolódó tudományos "szakbarbárság" helyett átfogó, misztikus világképet helyeznek előtérbe (pl. Fritjof Capra: Wendezeit, Bausteine für ein neues Weltbild [eredetiben: The Turning Point]). Központban az ember áll: ennek megsegítésére kívánják felhasználni a "humanista pszichológia" vívmányait (pl. Stanislav Grof: Geburt, Tod und Transzendenz; Pierro Ferrucci: Werde was du bist), hogy az ember kifejleszthesse öntudatát, mélyebb dimenzióit, és kibéküljön környezetével, valamint a világmindenségben uralkodó kozmikus erőkkel. Új korszak, "New Age" közeledik feltartóztathatatlanul: a vízöntő, az Aquarius küszöbén állunk! A második évezred, főleg utolsó századaiban, végképp kitermelte már azt a jót és rosszat, amit adhatott, s ezért az emberiségnek meg kell újulnia, gyökerében átalakulnia, hirdetik.

Mi ez az "új korszak", a "New Age"? Miért hat sokakra, főként fiatalokra? Hogyan különböztethetjük meg benne, mi ered a jó szellemtől, s mikor működik általa a Kísértő?

"New Age"

Az új korszak hívei és terjesztői nem alkotnak sem szorosan vett egyesületet vagy vallási felekezetet, de még zárt, pontosan meghatározott rendszert sem. Eklektikus és szinkretikus szellemi áramlatot képviselnek. A legkülönbözőbb forrásokból válogatják össze azt, ami szerintük a jövő korszakot jellemzi. Egymás mellé illesztenek elemeket a kereszténységből, a teozófiából, a keleti vallásokból, az ősnépek szokásaiból, felfogásából. Mindezt próbálják egybeolvasztani a legkisebb közös nevező alapján. Ezért van, aki "kóbor vallásnak" tekinti a New Age-et.

A New Age beszél Istenről, de nem tekinti személyes és a világot teljesen meghaladó, transzcendentális valóságnak, hanem személytelen, végső erőnek. Az istenség "kozmikus szellem": az egész kozmosz önmagát organizáló dinamikája. Az új korszakban nem is lesz szükség vallásokra, mivel ezek dogmákat hirdetnek és szertartásokat írnak elő, hirdetik.

Túl kell azonban jutnunk az anyag és a szellem dualizmusán, hangoztatja Capra. Az elmúlt két évszázad, Descartes hatására, erre az elvre épült, és azt tartotta, hogy az anyag élettelen, passzív atomokból áll. A keleti misztikával azonban "organikusnak" kell a világmindenséget tekintenünk, "mivel

az univerzum minden jelensége, mint egymástól elválaszthatatlan részecskék, összefüggő és harmonikus egészet alkot." "Késő őszi délutánon ültem a tengerparton – írja Capra –, néztem a hullámok verését, és éreztem lélegzetem ritmusát. Ekkor tudatosult bennem, hogy egy gigantikus tánc részecskéje vagyok... Szó szerint 'láttam', mint árad ki – zuhatagszerűen – az energia . . . 'Láttam', hogy az elemek és testem atomjai ennek a kozmikus energia-táncnak a részei; éreztem ritmusát és 'hallottam' zengését, s ebben a pillanatban tudtam, hogy ez Shiva tánca volt." – Ebben a pillanatban kristályosodott ki Caprában, hogy új modellel, új "paradigmával" kell közeledni a világmindenség megértéséhez. A kozmosz, a keleti gondolkodásmódot követve, egyetlen s egyszerre anyagi, valamint szellemi valóság, egység, amely állandóan változik. Az egyes elszigetelt tárgyak és "ének" tehát csupán illúziók. Az anyag, élet és szellem pusztán különböző fokai az egyre szövevényesebb és önmagát organizáló dinamikának.

Ez az új "tudományos modell" azonban csak egyik összetevője és kifejezője egy tágabb világszemléletnek, amelyikben jelentős szerepet kap az okkultizmus és az ezoterika (a csak beavatottaknak hozzáférhető rejtelmesség). Azt is mondhatjuk, hogy a New Age-et úgy lehet tekinteni, mint "azt a kort, amelyikben az eddigi, beavatottaknak (eso = benn) fenntartott ismeretek általános tapasztalattá és életformává válhatnak" (New Age-Wörterbuch). Az okkult szó eredeti értelme az, hogy vannak dolgok, melyek rejtve maradnak előttünk. Vagyis az érzékszerveinkkel közvetlenül tapasztalható világ nem meríti ki a teljes valóságot. Amikor azonban "okkultizmusról" beszélünk, rendszerint a kisebb-nagyobb babonák és mágikus cselekedetek "rejtett világára és erejére" gondolunk. Kezdve a játékból, kíváncsiságból őzött asztalkopogtatásoktól, illetve asztaltáncoltatásoktól, a talizmánokon és az asztrológián keresztül egészen a szellemek (sőt a sátán) idézéséig, hogy ismerjük meg és kerítsük hatalmunkba ezeket a titokzatos, "nem evilági" erőket. – Régen az ilyen tevékenységeket rendszerint zárt körben végezték, és csak a bennfentesekkel közölték. Ma az új ezoterikusoknak előadótermek, kiadóvállalatok állnak rendelkezésükre, jóllehet egyes csoportok napjainkban sem tárják fel akárkinek titkos ismereteiket, és fokozatosan készítik fel új tagjaikat.

Az új korszak egyik jellemzője az lenne, hogy kiterjed, kitágul az emberek öntudata. A New Age szorgalmazói tehát különböző pszichológiai gyakorlatok, meditációs módszerek és kábítószerek (LSD, MDMA) használatával igyekeznek tudatosítani nemcsak a tudatalattiban felhalmozott ismereteket, hanem kifejleszteni a pszichizmus (a lélek világa) eddig ritkán használt dimenzióit. El akarnak jutni a "személyen túli" (transpersonalis) szintre, egészen a "misztikus élményekig". A misztikus tapasztalat azonban, a New Age eklektikus természete folytán, esetleg megáll a Caprától fent idézett élmény síkján, de eljuthat a "csend" átéléséig vagy A. Maslow "csúcsélményéig" is. Ez utóbbi kritériumai: erős, rendkívüli és szavakban alig kifejezhető élmény; tiszta s egyszersmind mindent átfogó tapasztalat, amikor megváltozik idő- és térérzékünk. Ez a "csúcsélmény" azonban messze áll az igazi misztikusok tapasztalataitól.

Végét járó korunkban – mondják – a férfias erő uralkodott. Hiányzott a másikat befogadó és a természetre irányuló figyelem, finomság. Az új korszakban kiegyensúlyozott lesz a nőies és férfias erők viszonya, és megkülönböztető figyelmet szentelünk a környezetvédelemnek. Maga a New Age sem erőszakkal jut majd uralomra. A természet fejlődésének eredménye lesz, amelyikben közreműködnek a világ különböző táján megalakuló New Age-csoportok. Kisugárzásuk teremti meg az új világot.

A New Age szerint az elkövetkező társadalmi rend a "hálózat"-ra épül. Csökkenni fog a központi hatalom és felelősség, mivel nem leszünk képesek tovább feszíteni a bürokráciát. Ehelyett "független egészet" alkotnak a kisebb csoportok vagy egyes személyek, illetve működnek az egész részeiként. Előtérbe kerülnek a minőségi kapcsolatok, és a szabályok, valamint a határok nem a megmerevedést, hanem a változatosságot célozzák. "A régi idők törzsi és nemzetségi kapcsolatai születnek újjá, a 20. század igényeinek megfelelően." (M. Ferguson)

Új idők jelei?

Kétség nem fér ahhoz, hogy sok ember világnézetében légüres tér keletkezett az utóbbi években. Ha 30-40 évvel ezelőtt még rendíthetetlenül bíztunk, hogy a tudomány előbb-utóbb minden problémára talál megoldást, ma megdöbbenve vesszük tudomásul, hogy a környezet szennyeződése az emberiség létét veszélyezteti, a technikai fejlődés csak csődbe vihet, ha az erkölcs nem tart vele lépést, és minél több tudományos ismeretre tesz szert az ember, annál kevésbé tudja, hogy hová vezet ez a tudomány...

A technika és a tudomány haladása sok ember szerint kilátástalanságot szült, mivel egyénileg a vívmányok rabjának érezte magát. A természettudományok avval kecsegtettek bennünket, hogy feltárják a természet igazi törvényszerűségeit és rendjét. A szellemtudományok – a szociológia, a pszichológia, az antropológia – avval biztattak, hogy hamarosan felfedezzük az ember belső dinamizmusát és egymás közti kapcsolatainak törvényeit. Mindennek birtokában azután biztosíthatjuk a boldogságot, jólétet, szabadságot. Ezek az elvárások azonban kártyavárként omlanak össze. Mind jobban látjuk, hogy újabb és újabb ismeretlen "világrészek" tárulnak fel a tudósok és kutatók előtt. De még ha valamikor ki is meríthetnénk a világmindenség összes titkát, mi haszna lenne ebből a ma élő embernek? Ő most kínlódik; most keresi, hol találhat megértésre, szeretetre.

Megváltást és boldogságot ígérő rendszerek dőlnek össze nemzedékünk szeme láttára: előbb a nácizmust és a fasizmust, most a "tudományos marxizmust" számolják fel. Közben a kereszténységet is próbálták kiirtani az emberek szívéből. Sokak számára valóban pusztán "régi szokásokat", külső keretet jelent a krisztusi hagyaték: tartalmát alig, vagy csak felületesen ismerik; éltető erejét nem tapasztalhatták meg a társadalom mindennapi sorsának alakulásában.

Ugyanakkor mindinkább feltör az emberekből a végtelen, az abszolút utáni vágy. "A vallás helye sohasem állhat teljesen üresen", legalább vala-

mirevaló pótlékot kell a helyébe tenni. Az embernek "valamiben" hinnie kell – hangoztatják a népek vezetői.

Ebben a légüres térben az emberek szívesen fordulnak egy jobb kor prófétái felé. Főleg ha ezek egyrészt átfogó képet ígérnek nekik, amelynek segítségével az egész kozmoszhoz való viszonyuk világosabbá válhat. Másrészt útmutatást nyújtanak benső világunk megközelítéséhez is: elmélyülésre, önismeretre, békés együttélésre kínálnak fel módszereket.

Új évezred közeledése csak fokozza az emberek kereső, kutató magatartását. Sokakban merül fel a kérdés: ezer év eltelte nem jelent-e irányváltozást? Kicsiben talán mi is átéljük a jövő titokzatos újdonságában való reménykedést, amikor az új esztendő küszöbén feltesszük a kérdést, hogy mit is rejt magában számunkra az elkövetkező év. Érthető, hogy ez a benső magatartás jelentős hullámokat ver fel, amikor egyik évezredből lépünk a másikba. – Paradox módon ugyanaz az ember, aki elveti a karteziánus tudományszemléletet, az asztrológiához folyamodik, hogy csillagképekből olvassa ki saját és az emberiség sorsának jövő alakulását.

A New Age-hullám egyik jellegzetessége ugyanis éppen ezen a téren van. Az asztronómiából tudjuk, hogy a tavaszi napéjegyenlőséget, március 21-ét véve kiindulópontul, a napnak 2100 évre van szüksége, hogy új csillagképbe lépjen. Vagyis kb. 25000 év alatt fut be egy "világévet", a 12 csillagképet (kos, bika, ikrek . . .vízöntő, halak). Új csillagkép pedig – s itt van az asztrológiai eltolódás – új fordulatot hoz magával az emberiség életében, új "lelkiség" fog uralkodni a földön! Mert mindegyik csillagképnek megvolt a maga sajátossága, mondják a New Age apostolai. Így pl. a rák korában népesedett be a föld, és terjedt el a földművelés. A bika korában született meg az egyiptomi és a mezopotámiai kultúra. Az utolsó két évezred a halak jegyében telt el: ez termelte volna ki a kereszténységet. Most a vízöntő kora közeledik, az "Aquarius", a "New Age". Tehát ennek a "lelkisége" fog rajtunk uralkodni!

Modern gnosztikusok?

A gondolkozó ember természetszerűen felveti a kérdést: Komolyan bizonyítható az oksági viszony a "csillagképek" és földünk változó kultúrái között? Nemcsak "nagyvonalú" megközelítésekkel, hozzávetőlegességekkel találjuk itt magunkat szembe? S főleg azt kérdőjelezheti meg valaki – pusztán tudományos szempontból –, ki kezeskedik arról, hogy a feltűnt New Age-hullám nem lesz-e pont olyan tiszavirág-életű, mint a hatvanas évek végén feltörő "diákforradalom"?

Miért van az, hogy mindennek ellenére divattá vált a New Age, az ezoterika? Keresztény szerzők a gnosztikus gondolkodásmód feléledésében találják a fő választ. (L. O. Eggenberger – C. Keller stb.: New Age – aus christlicher Sicht, Paulus Vlg.; J. Sudbrack: Die vergessene Mystik, Echter Vlg.; Dokumente Heft 1/1989: Christlicher Glaube und Neues Denken, Bildungshaus St. Virgil, Salzburg.)

Az újszövetségi iratokat olvasva nem sok jelentőséget szoktunk tulajdonítani a nikolaitáknak (Jel 2,6.14), a "világ elemeinek" szolgálatában állókra (Gal 4,3; Kol 2,8) tett megjegyzéseknek. Azt sem fontolgatjuk sokáig, hogy milyen "áltudomány" ellenvetéseitől óvja Szent Pál Timóteust és Titust (1Tim 6,20; Tit 1,14). Az első János-levélben csodálkozva olvassuk, hogy már akkor hamis próféták működtek, és a szerző szerint meg kell vizsgálni, mit is hirdetnek (1Jn 4,1-6). Könnyedén átsuhanunk ilyen helyek felett, mondván, hogy mi már más környezetben élünk, nem szolgálunk a világ elemeinek, és nem is fenyeget bennünket az áltudomány.

Isten tanítása azonban nemcsak az első századok keresztényeinek szólt. Annyiban is örök érvényű, hogy a lapjain felmerülő problémák lényeges, vagyis az embert mindig érdeklő kérdéseket érintenek. Az előbb idézett részek is ilyen jellegűek. Közvetlenül a gnosztikusokra vonatkoznak; de ez a lelkület ismételten felmerül a keresztény történelemben. A New Age követőinél is ez ismétlődik meg. Részletkérdésekben nem egyeznek meg kb. 2000 évvel ezelőtt élő barátaikkal, de elveikben igen. Érdemes tehát rövid pillantást vetnünk a gnosztikus világszemléletre, mert a vele kapcsolatos állásfoglalás nyújthatja az első támpontot arra, hogy a New Age-ben megkülönböztethessük a jót és a rosszat.

A gnózis – amelyből a gnosztikus szó ered – görögül tudás, ismeret. A fogalom keresztény értelemben is használható, a Szentírásban számtalanszor fordul elő (Lk 11,52; 1Kor 12,8; 2Kor 6,6 stb.). Karl Rahner szerint beszélhetünk keresztény gnózisról is: A hívő egyre jobban "megérti" Isten felfoghatatlan szeretetét, amely Krisztus keresztjében nyilvánult ki, és ettől véglegesen és lényegesen ragadtatja el magát. A szentatyák közül Maximus Confessor (580-662) a keresztény gnosztikusok egyik képviselője.

Legtöbbször azonban elmarasztaló mellékíze van a gnosztikus jelzőnek az őskeresztény irodalomban. Xavier Léon-Dufour szerint a szoros értelemben vett gnoszticizmus olyan vallási mozgalom, amelyet dualizmus jellemez (a világ eredetét két, öröktől fogva egymás mellett álló elvvel: az abszolút jóval és az abszolút rosszal magyarázza); a teremtést és a megváltást szétválasztja (pl. az elsőt Istenre, a másodikat egy félistenre vezeti vissza); elméleteket dolgoz ki, hogy hogyan árad Isten a világba, s hogyan térhet vissza az ember – földi rabságából – tulajdonképpeni eredetéhez, az istenséghez. Alexandriai Szent Kelemen így foglalja össze tanításukat: "Az a tudás, amely megmutatja, hogy kik vagyunk, és mivé válunk; honnét származunk, és mi lesz a sorsunk; hová sietünk, és mi vált meg minket; mi a születés, és az újjászületés."

Olyan ismeret, tudás ez tehát, amelyben a megváltáshoz vezető út alapját nem Krisztus és az ő tanítása képezi. A keresztény ugyanis Krisztusban, a teremtő Atya egylényegű Fiában – aki értünk emberré lett, meghalt a kereszten, feltámadott, és kiárasztotta ránk Szent Lelkét, hogy isteni életben részesítsen minket már itt a földön, s ezt egykor teljességében kibontakoztassa bennünk a vele való végső találkozáskor – tehát Krisztusban találja meg mindenre a feleletet.

A gnosztikusok nem elégedtek meg a keresztségben kapott hittel és a bűntől való megtisztulással elnyert kegyelmi élettel. Erősítést, kiegészítést, "mélyebb tudást" kerestek az akkoriban dívó bölcseleti és vallási rendszereknél. Eklektikusan, a perzsa, babiloni vagy görög világképből próbáltak tanbeli és kultikus elemeket beépíteni a kereszténységbe.

Ez a törekvés érthető és bizonyos fokig szükséges is lehet. Hiszen a keresztény hit csak a lényeges alapigazságokat tanítja meg Istenről, az emberről, a világról és mindezek kapcsolatáról. Sok kérdésre nem terjed ki, amelyek pedig foglalkoztatják a gondolkozó embert. Innét magyarázható, hogy a keresztények egyik része lándzsát tört a zsidó hagyományok megtartása mellett, Krisztus megváltó halálát és feltámadását összeegyeztethetőnek tartotta a körülmetéléssel. A görög kultúrán felnevelkedett keresztények pedig Platón tanaiban találtak értékes támaszt hitük magyarázatához. Később – amint tudjuk – Arisztotelész vette át Platón szerepét. Elvileg tehát semmi akadálya se lett volna, hogy valaki perzsa vagy egyiptomi bölcsességre támaszkodjék. A kérdés azonban megmarad: Hol ennek a kapcsolatnak a határa, meddig lehet elmenni, hol kezdődik a tévút?

A gnosztikusokkal folytatott harc néhány példát szolgáltat a határok megvonására. A Jelenések könyvében említett nikolaiták egyoldalúan, anyagi, testi értelemben magyarázták az első János levél 3. fejezetének 9. versét: "Azok, akik Istentől születtek, nem követhetnek el bűnt, mert az ő magja marad bennük, és nem vétkezhetnek, mert az Istentől születtek." Epiphaniosz szerint ebből azt következtették, hogy mivel Isten "magja" van bennük, az erkölcsi szabadosság nem bűn. Ezen a címen csábították követőiket az egyes pogány szentélyekben dívó fajtalankodásra.

A régiek tudományos világképében a kozmosz fokokból, szintekből áll. Alul van a föld, amelyik négy elemből tevődik össze. A felsőbb fokok, rétegek erői uralkodnak az alattuk állókon. Az ötödik fok csillagai éterből állnak, szellemi valóságok. Szent Pál tehát arra figyelmezteti a galatákat, hogy ne féljenek ezektől a csillagokban működő elemektől, szellemektől; többé már nem ezek szolgái, hiszen Krisztus, a minket szerető Isten Fia a Lelkét küldte szívünkbe, és így "lefegyverezte a fejedelemségeket és hatalmasságokat" (Kol 2,15).

Timóteusnak és Titusnak elsősorban zsidó nemzetségkutatókkal volt dolga. De pogány eredetű gnosztikusok sem hiányoztak (1Tim 4,1–3), akik "tiltják a házasságkötést és bizonyos ételek fogyasztását", mintha ezeket nem Isten teremtette volna! Krisztus tanítását kell tehát hirdetni, s nem ilyen fecsegésekkel foglalkozni – sürgeti Szent Pál. Ne higgyünk azoknak, akik "hangoztatják, hogy ismerik az Istent, de tetteikkel megtagadják" (Tit 1,16); "jótettekben buzgolkodó" népnek kell lennünk! (uo. 2,14) Ezzel szemben Pál megismétli Krisztus egyik elvét a szellemek megkülönböztetésére, a hamis próféták felismerésére: "Gyümölcseikről ismeritek fel őket." (Mt 7,16)

Az első János-levél még egy fontos kritériumot tartalmaz a szellemek megkülönböztetésére. Sokan jelentkeznek Isten nevében, de nem mimdenkinek kell hinni, mert az Istentől származó lelket arról ismerjük fel, hogy

"megvallja, hogy Jézus Krisztus testben jött el" (1Jn 4,2). Ezzel nem pusztán azt akarja tanítani, hogy az örök Ige valóságos emberré lett Krisztusban, hanem azt is: "ő azért jelent meg, hogy elvegye a bűnöket" (uo. 3,5.8), mert ő az Isten egyszülött Fia, aki által élünk (vö. 4,10.14). Vagyis mindaz, aki más megváltót keres, aki azt vallja, hogy Jézuson kívül üdvözülhetünk, abban nincs az Isten Lelke.

A jó álarca alatt

A "New Age", az ezoterika és hasonló "lelkiségi" áramlatok, a gnosztikusokhoz hasonlóan beszélnek Istenről, és a pusztán materialista felfogással szemben sürgetik a szellemi értékeket. Utakat, értékeket kínálnak fel, amelyek segítségével a materializmusból kiábrándult ember teljes, testét-lelkét kielégítő boldogságra találhat. Éppen ezért még veszedelmesebb csapda lehet az ilyen tanítás a hitében még gyenge vagy még csak kereső modern kereszténynek. Ez ugyanis már érzi, hogy az anyagelvűség egyoldalú, és ezért elégtelen az emberhez méltó élet megalapozásához. Ezért a teljességre törekvő, az anyagot és a szellemet, az erőt és a finomságot, a környezetet és a személyt figyelembe vevő "New Age" ígérete könnyebben karmai közé kerítheti. Valószínűleg a közeljövőben a ködös "spiritualista" mozgalmak nagyobb veszélyt jelentenek a kereszténységnek, mint a szekularizmus, a kizáró evilágiság. Fontos tehát, hogy megemlítsünk néhány kritériumot, amelyek ilyen irányoknál segítségül szolgálhatnak a "szellemek megkülönböztetésében".

Mindenekelőtt ügyelni kell arra, hogy ne elégedjünk meg Isten nevének, az "istenségnek" puszta emlegetésével. A "New Age" követői, gnosztikus elődeikhez hasonlóan, nem jutnak el az igazi teremtő Isten fogalmához. Megállnak egy panteista, immanentista istenképnél. Hiányzik náluk a személyes, az egész kozmoszt, az egész világot szeretetből teremtő, s ezért az ettől teljesen más s vele mégis kapcsolatban álló, törődő Isten. Ez az Isten nem szűkíthető le az ember "transzcendentális öntudatára", öntudatának eddig talán nem is sejtett fokára. Saját mélységeink felismerése legfeljebb alkalom lehet az igazi, teremtő s szerető Istenhez való törekvésünk erősítésére.

Az első János-levéllel kapcsolatban már említettük a krisztológia fontosságát. Jézus Krisztus történelmi valósága, az Egyház és hozzánk való egészen sajátos viszonya, megváltói küldetése nem szűkíthető valamilyen "keleti bölcsességre", amely szerint Krisztus egyike lenne azoknak, "akik az isteni öntudatot megvalósították magukban". Ez a tévedés sem újkeletű. Küzdött ellene az egyház az első századok folyamán, amíg az általános zsinatok fogalmilag nem tisztázták Jézus Krisztus személyiségét, isteni és emberi természetét. A "New Age" ezen a téren feleleveníti a XVII. századbeli "Rózsalovagok" társaságának elgondolását, és "Krisztus-princípiumról" beszél. "A hal korában – olvashatjuk H. D. Leuenberger Sieben Säulen der Esoterik (Az ezoterika hét oszlopa) c. könyvében – a Krisztus-princípiumot Jézus Krisztus testesítette meg.... A közelgő vízöntő korszak

megköveteli, hogy a Krisztus-princípiumot, óvatosan és erőszak nélkül, kiszabadítsuk a megfeszített Krisztus képéből, és új képformába helyezzük. ... A názáreti Jézus mint az emberiség egyik legnagyobb ezoterikus tanítója fog megjelenni. . . . Erre a korszakra esik a választás, hogy továbbra is megmaradjon a meggyötört, ócsárolt, a szenvedő és a kereszten áldozattá tett Krisztus kiátkozottságában, vagy pedig engedje, hogy eltölthesse az a szelíd, mindent átható fény, amely C. R. megnyílt sírjából árad ki." C. R. a "Christiani Rosencreutz" rövidítése. Ezen az álnéven adta ki minden valószínűség szerint J. V. Andreae, protestáns lelkész 1616-ban ezoterikus iratait. Az ő sírjából – és nem a Feltámadottéból! – áradna tehát új fény a názáreti Jézusra!

A halál és feltámadás, valamint a túlvilági élet kérdése mindig foglalkoztatta az emberiséget. A "New Age" egyrészt hangoztatja, hogy a halál mindig új élet kezdete. Másrészt azonban sokszor nem világos, hogy ez pusztán a "természet örök körforgása" miatt lenne így, vagy elfogadja-e a reinkarnációt, az újraszületést. Capra nem vallja ez utóbbit, T. Dethlefsen viszont erre építi terapeutikus eljárásmódját. – Ennek szemben nekünk keresztényeknek ki kell hangsúlyoznunk a személy megismételhetetlenségét, evilági végleges felelősségét. Ugyanakkor jobban ki kell emelnünk a krisztusi megváltás eszkatologikus jellegét, amely új horizontot ad evilági elkötelezettségünknek.

A szeretetben kiteljesedő élet, az elhagyatottak, szegények önfeláldozó gondozása s az ebből a lelkületből eredő egység a legfontosabb bizonyíték Krisztus tanításának igaza mellett (vö. Jn 17,23). A "New Age" írásai bizonyos emberi melegséget, erőszakmentességet sugároznak. A "legkisebb nevezőre hozás" a béke reményét támaszthatja fel az olvasóban, s ezzel nem egy fiatalt csábíthat magához. A teljes és Krisztus példájára támaszkodó szeretet azonban hiányzik a "New Age" programjából. Pedig végeredményben a szeretet, az önátadó szeretet nyitja meg igazán a szíveket. A következő korok keresztényének tehát különösen követnie kell Mesterét ezen a téren.

A mindennapi életben még két szempontra kell figyelnünk. Egyrészt okosan, de határozottan ébresszük a ránk bízottakban a keresztény hit és élet misztikus jellegét. Sokszor elfelejtettük, hogy hitünk Isten titkához, a Szentháromsághoz vezet bennünket Krisztus kegyelme által; a Szentlélek él bennünk, s árasztja ki adományait. Ahogy az apostol is sürgeti: "Ne oltsátok ki a lelket, s a prófétai beszédet ne vessétek meg. Vizsgáljatok felül mindent, a jót tartsátok meg." (1Tesz 5,19–21) – A különböző árnyalatú materializmusok uralma után az emberek éhesek a Lélek dinamikus megnyilvánulásaira. Ne legyünk ennek megkötői. Egyébként az emberek kétes, gnosztikus, teozófikus, ezoterikus forrásokból próbálják szomjukat oltani. A végső "felülvizsgálat" Krisztus küldötteire van bízva: őket hallgatva Krisztusra hallgatunk. Mindenesetre gondolkozzunk el Karl Rahner egyre többször idézett mondásán: A jövő kereszténye misztikus lesz, vagy nem lesz keresztény. A "New Age" szellemére érzékeny emberek – s úgy látszik, elég sokan vannak – ezt, a keresztségünk megéléséből kiáradó örömteljes tanú-

ságtételt várják tőlünk: Valóban annyira szeret minket az Isten, hogy természetében részesít bennünket, gyermekeivé fogadott.

Másrészt legyünk okosak a gomba módra szaporodó meditációs, jógi, öntudattágító stb. kurzusok, valamint az úgynevezett humanisztikus pszichológia használatában. Rengeteg értékes elemet tartalmaznak. Az ipari, gyári élet szorítóiban sínylődő ember gyakran jelentős segítségre találhat bennük, mivel fényt vethetnek alkotóképességeire, csiszolhatják embertársaihoz való kapcsolatait stb., röviden: magára találhat. Ugyanakkor ilyen kurzusokat használ fel a "New Age" is újabb követők megnyerésére. Nézzük meg tehát, hogy ki is vezeti ezeket a kurzusokat, álljunk lelki támogatására az esetleges résztvevőknek, s ha lehet, igyekezzünk mi magunk megfelelő szellemben megszervezni azokat.

Kiadványainknak nem volt és nincs előfizetési ára. Adományokat viszont várunk és szívesen fogadunk olvasóinktól, hogy az előállítási költségek előteremtésében ne legyen fennakadás.

Aki kevéssel tud hozzájárulni, vagy éppen semmivel, ne restellje. (Levelesládánk ebben a számban is közöl írásokat olyanoktól, akik anyagilag nem tudnak támogatni.) Akinek azonban módjában áll, hogy nagylelkű legyen, adakozzék nagylelkűen.

Eddig aránylag kisszámú olvasónk ajánlott fel intenciókat, illetve (nyugati országokból) pénzsegítséget. Ezért most kifejezetten kérjük lapunk címzettjeit: küldjenek adományokat (Spende megjelöléssel, ne pedig Abonnement címen), illetve ajánlják fel intenciók vállalását. Felajánlásuk nyomán mi alkalomadtán (az idén többeknek csak hónapok múlva) küldjük az intenciókijelölést.

Ha terheinkből olvasóink részt vállalnak, átlagban évi három intenció vállalását javasoljuk papoknak, ugyanannyit vagy kevesebbet világiaknak – éspedig minél több címzettünknek, a méltányos közös teherviselés jegyében!

Előre köszönjük segítségüket – a tehetősebbeknek pedig a nagylelkűséget is.

Teleki Béla

HITOKTATÁSI MÓDSZEREK

A módszer kifejezést értelmezhetjük szervezés-, eljárásmódnak, amit alkalmilag felhasználunk, hogy hallgatóink elé tárjunk egy-egy témát vagy célt. Jelenthet azonban ennél többet is: az eljárásmódok, a célkitűzések, a témák és szemléltető eszközök összességét.

Nem szándékozunk foglalkozni az említett kettős értelemben vett módszerekkel, már csak azért sem, mert 1989-ben kiadtuk Aerens könyvét (100 eljárásmód a keresztény csoportmunkához), amely a hitoktatókat eligazítja, milyen módszerekkel dolgozhatnak fel egyes témákat.

Cikkünk a módszert a szó legtágabb értelmében veszi: magában foglalja az ismertetett két lehetőség mellett a tanulás környezetét, terét és idejét, szem előtt tartja a hitoktatót és hittanost egyaránt.

1. Érzékelés a hitoktatásban

Mindinkább érzékelési vákuumba kerül a mai ember. Hasonlóvá válik a kőbálványokhoz: képtelen látni, bár van szeme, nem hall, bár füllel rendelkezik (vö. Zsolt 135,16). Érzékszervei mind felszínesebbek, érzelmei fakulnak és jelentéktelenednek, tapasztalása mind sivárabb és egyoldalúbb. Felfogását mindinkább csak üresjáratú elképzelések irányítják. Erre a jelenségre utal C.G. Jung kérdése is: "Hogyan döbbenhet rá a megváltás szükségességére az az ember, aki azt képzeli magáról, hogy semmitől sem kell őt megváltani?"

Életünk mind mesterkéltebb, ami vészesen torzítja vallási magatartásunkat is. Legnormálisabb az lenne, ha életvitelünket támogatná az érzékelés, a tapasztalás. Nem véletlenül helyezett Jézus olyan nagy súlyt az érzékelésre: még a ragályos leprást is megérintette (Mt 8,3), a vaknak sárral kente be szemét (Jn 9,6), a gyermekeket magához ölelte, fejükre tette kezét (Mk 10,16), prédikált, asztalhoz ült a megvetettekkel (nők, vámosok), stb. Így érzékeltette a néppel, milyen jó az Isten, megtapasztalhatták saját bőrükön, szemeikkel láthatták.

A gyermek még nyitott az alapvető tapasztalatokra. Fáradhatatlanul kérdezgeti: Mi ez? Ki vagyok én? Miért élek? Mi a halál? Mindent meghall, mindenre felfigyel. Mi azután ráförmedünk, mert kavicsokat szedeget az utcán, gyönyörködik még a szemétben is. Lassan ráneveljük az érdektelenségre: ne lássa meg a naplemente színpompáját, ne vegye észre a virágok kedves bólogatását, meneküljön az életadó esőtől. . . Csak arra ügyeljen, hogy nagyokat egyen, vágyai után fusson, sok pénzt keressen. . .

Hogyan értheti meg valaki az Istent, ha a nap jótékony ragyogását, a rigó trillázó füttyét, a fellegek pajkos kergetőzését sem képes észlelni? Hogyan

vehetné észre a keresztség jelentőségét, amikor nem élvezi, csodálja a víz erejét, üdítő hatását?...

"Látni tanulok. Nem tudom hogyan, de minden mélyebbre hatol bennem, és nem áll meg ott, ahol eddig mindennek vége szakadt. Van egy belső világom, amit eddig nem ismertem. És most minden oda igyekszik!" – írta Rainer Maria Rilke. – Erre a művészetre kell megtanítani gyermekeinket, fiataljainkat és a felnőtteket a hitoktatás legkülönbözőbb formáival. Ne hasonlítson az ember a ragadozó madárhoz: éles ugyan a szeme, de csak zsákmányát lesi, és éhe csillapítását szolgálja. Nézzen úgy, hogy szeretet sugározzon, a részvét ragyogjon, a megértés tüzeljen, az elfogadás villanjon, a hála szikrázzon szeméből... Hasonlót kell mondanunk többi érzékszervéről is. Különben személytelenné válik. Ám a vallási élethez szükséges "érzékszerv" éppen a személyes érzékelés, a személyes megtapasztalás. Erről szól Jaques Lusseyran vak francia tudós is: "Életfolyamat a látás. Belénk van helyezve, mielőtt szemlélnénk a tárgyat, és mindennemű külső ránkhatás előtt... Az ember tényleg bensőjével lát."

Hiába beszél a hitoktató, ha hallgatói élménybetegek, élményüresek: vakok, süketek, bénák, érzéketlenek... a szó személyes (teljes) értelmében. Az ilyenek csak elfogyasztják az almát, de nem gyönyörködnek színeiben, nem élvezik illatát, nem látják benne a napot, Ádámot és Évát, sem önmagukat, a másokért létezés szépségét, pedig megsejthetnék egyetlen almában az Istent is, az ajándékozót. Milyen boldog az az ember, akinek érzékelése csak ennyire érett és fejlett, csak ennyire személyes?

Azért is fontos még az átélés és tapasztalás a hitoktatásban, mert a katekézis központjában nemcsak az Isten és a kinyilatkoztatott igazságok állnak, hanem a mindenkori ember is, méghozzá a konkrét ember mindennapi élete. A hitoktatás és életünk egymásba fonódnak, mert a hittan nem világnézeti felvilágosítás, hanem a személy és közössége hitét szolgálja; magát a hit szerinti életet. Egyszerre segíti az egyén életének és hitének fejlődését. A hitoktató nem puszta igazságokat közvetít tehát, mint pl. a matematikatanár, hanem életigazságokat. Életet alakít, megteremti a keresztény élet és keresztény cselekvés sajátságos légkörét. Ezért még az is meghatározó, mennyire kopott, rendetlen, vagy (ellenkezőleg) meleg, otthonos a terem, ahol a hitoktatás folyik. Nem lehet mindegy, mikor tartjuk a hitoktatást: amikor pl. izgalmas adást sugároz a tévé, vagy a jelenlevők holt fáradtak, vagy pedig jól betervezett órában. Előadássá sem zsugorithatjuk a katekézist. Az ének, a tánc, a dramatizálás, a játék stb. olyan módszertani egységek, amelyek az életigazságokat az élményekhez kapcsolják, és segítik a megtapasztalást.

2. Példaképek

A gyermek föltekint a szülőre, nagyobb testvérre; a serdülő utánozza kortársait, a színészeket, sportolókat; de még a felnőtt embernek is szüksége van példaképre, amint ezt C. G. Jung megállapította. A példakép hat a személyre akkor is, ha távol van, ha csak az újságból, tévéből ismeri, mint pl. Kalkuttai Teréz anyát, de történelmi távlatból is befolyásolnak nagy-

jaink, mint pl. a hősök, szentek. (Vö. F. Halisch: Vorbildeinfluss und Motivationsprozess. Frankfurt-Bern-New York 1984.)

Pszichológiailag bizonyítható a példaképek hatása. Megerősítéssel (buzdítás, figyelmeztetés, jutalmazás stb.) fokozódik a példakép személyiségformáló ereje. Freud szerint lényeges az azonosulással történő tanulás. Az "én-ideál" (Ich-Ideal) például a tényleges vagy idealizált nagyságokkal való azonosulás révén formálódik. "Világos, szükségünk van ideálokra, példaképekre és célértékekre, amelyekhez igazodhatunk, amelyeket igyekezhetünk megvalósítani. Nélkülük az üresség érzetének lennénk kiszolgáltatva." (M. Mitscherlich: Das Ende der Vorbilder. München, 1980.) Mennyit tanul az ember a másoknál megfigyelt magatartásformák utánzásával!

A példakép veszélyes is lehet, mert a fiatalok elsajátíthatják és követhetik azt is, ami a példakép életében nem egyezik az erkölcsi normákkal. Egyébként is ugyanazon példakép különböző személyekre másképp hathat. Már aszerint, hogy az illető milyen vérmérsékletű, milyen a befolyásolhatósága, személyi irányultsága, helyzete, élettere, előzetes tapasztalata. A filmen bemutatott mesebeli vagy mesterkélt szereplők hatása gyakran sokkal erősebb, mint a tényleges megtapasztalásé és az ezt követő élménye.

A hitoktató különösen a szentek példáját tárja hittanosai elé. A szentekre feltekinthetünk, kérhetjük segítségüket, de nyomukba is szegődhetünk, és – példájuk nyomán – igyekezhetünk megvalósítani hitünket saját lehetőségeink és körülményeinkhez mérten. A túlkapásoktól persze óvakodnunk kell. Nem állíthatjuk a szenteket Isten helyébe, hisz közvetítők és segítők ők az Istenhez vezető úton. Nem ők osztják a kegyelmet, Istentől jön minden. Mérsékelni kell az ereklyék tiszteletét is, és ne legyünk csodavárók. A túlkapások ellen már szót emelt a trentói zsinat (Rendelkezés a szentekhez való imádságról, tiszteletükről és ereklyéikről, valamint a szentképekről – 1563. XII. 3.). A zsinat (Sacrosanctum Concilium 111) a szentek ünnepeiről beszél, bár már a szmirnai keresztények írják: "Amikor csak tehetjük, nagy örömmel gyűlünk össze a sírnál, hogy – amint ezt Isten is akarja – megünnepeljük annak évfordulóját, hogy Polikárp, a vértanúság által, megszületett a mennyország számára". – A szentek tiszteletének legfőbb szabályozója: az Úr a szentek "örök világossága" és "tündöklő fénye" (Jel 21,23.25). Illetve: a szentek nem bálványok, mint sokszor az ifjúság színész, sportoló példaképei, akiknek hajviseletét, ruházkodási stílusát is átveszik. Ezzel szemben a szentek hiteles példát adnak, hogyan lehetséges megvalósítani a krisztusi életet a legkülönbözőbb életkörülményekben és környezetben. Igazolják, hogy Krisztus tanítása élhető, sőt szebbé teszi életünket.Megvilágítják a célt, és rámutatnak egy lehetséges útvonalra.

Minden szent példás életet élt; de csak az válhat példaképpé, akivel kellő kapcsolatba kerülünk: a szent megragad, és élete kihívás lesz számunkra. Az egész emberre hat tehát: értelmünkre, érzelmeinkre, életvitelünkre. Nem kényszerít azonban arra az útra, amit ő végigjárt. Nem hajt bennünket pl. Szent Ignác példája, hogy magunk is szerzetbe lépjünk, de kifejezetten mozgat az irányba, hogy mindenekfelett keressük Isten na-

gyobb dicsőségét. Egyszóval, a példakép arra hivatott, hogy szabad döntés elé állítsa követőjét, segítse önmegvalósulását. Éppen ezért ne tévesszük szem elől: A példaképet megkedveltethetjük, de ne kényszerítsük rá gyermekeinkre. Ha a fiatal észreveszi nevelője kényszerítő szándékát, védekezni kezd, s a példaképet – valószínűleg teljes egészében – elveti.

3. Közös cselekvés és ünneplés

A szentbeszéd, katekézis és kiscsoportos megbeszélés akkor erősíti hitünket, ha olyan közös cselekvésre vezet, amely a következő elvekre épül: 1. Keresztény közösség vagyunk, nyújtsunk kezet egymásnak, és támaszkodjunk egymásra; 2. Ünnepeljünk: dicsőítsük és magasztaljuk Istent, mert velünk van, nem temetkezhetünk bele apró gondjainkba, sikertelenségeinkbe; 3. Krisztushoz tartozunk: tervezzünk és dolgozzunk közösen. Fogjunk össze még más falvak, országok és kontinensek kereszténeyivel is.

A közös cselekvést bemutathatnánk bármelyik templomunk tatarozásán, ám vegyünk egy esetet Dél-Amerikából. – Kb. 80 család él a világ végén, Peru hegyvidékén, Cuzco város környékén. Az ország legszegényebb része ez. Az éhség újra és újra előveszi a lakosságot, gyermekeiket és öregjeiket a halálba kergeti. Éppen a pusztai vándorlás történetét olvasták a havonkénti istentiszteleten. Az egyik telepes beleszól a prédikációba: Hogyan lehetséges az, hogy Isten vizet adott az izraelitáknak, rajtunk viszont nem segít, nincs már ivóvizünk? – Egy másik jelentette, hogy öt kilométer távolságra ismer egy forrást. Ha azt idevezethetnénk, lenne bőséges és nagyszerű vizünk – mondotta. A missziós atya kilátásba helyezte, hogy esetleg kérhetne segélyt csövekre és betonra – a vízvezeték és tartály kiépítéséhez – európai ismerőseitől. A közösség vállalta az ingyenes munkát. Egyik berlini plébánia segített, a telepesek 78 nap alatt elvégezték a munkát, s folyik az ivóvíz házaikban. Átélték a pusztai vándorlás csodáját, és leírhatatlan boldogsággal ünnepelték meg. Életükben először érzik, mit jelent az üdítő forrásvíz, hisz eddig csak egészségtelen vizet fogyaszthattak, ha volt.

Egyházi közösségeink akkor lesznek elevenek, ha nemcsak beszélgetnek, hanem élik a hitüket: összefognak, egymásról gondoskodnak, távolélő testvéreikkel is keresik a kapcsolatot, támogatják egymást, és segítenek másokon.

Ma már közismert a testvéregyházmegyék és testvérplébániák fogalma. Testvéregyházmegye lehetne pl. a szeged-csanádi és a temesvári, vagy a győri és a kismartoni. Testvérplébániai kapcsolatba léphetnek egy-egy országon belüli vagy az ország határán túli plébániákkal, így pl. a müncheni magyar lelkészségnek lehetne valamelyik magyarországi plébánia testvérplébániája, de egy osztrák plébánia is ápolhatna testvéri kapcsolatot egy magyarországival, bár a nyelv bizonyosan nehézségeket is okozna.

Ilyen esetekben az első cél nem az anyagi segítség, hanem a kölcsönös valláserkölcsi támogatás, látogatás, ünneplés, eszmecsere stb.

Ebben az irányban a közös cselekvésre kell nevelni már kishittanosainkat is. Az ifjúságot is komolyan foglalkoztassuk: szívesen segítenek kisebbek hitoktatásánál, zenés foglalkoztatásánál stb.

Az ember lényegében ünneplő lény: megünnepli a születést, a házasságkötést, a vizsga sikeres letételét. Szinte minden tevékenységünk az ünneplés jellegével bír: igazolja ezt a viszontlátás öröme, a hazatérés boldogsága, a közös étkezés stb. Ünnepléssel terjesztjük ki, gazdagítjuk életünket, az átélt eseményeket. Mélységet biztosít napjainknak, érzelmeinket is szertartásos formában juttatja kifejezésre, még akkor is, ha gyászolunk, de különösen amikor egymást boldogan átöleljük. Az ünnep túlmutat szűk énünkön, figyelmeztet közösségi létünkre: szinte képtelenség egymagamban ünnepelni. Emellett megízlelteti velünk az örök, az elmúlhatatlan valóságot: az Isten jóságát, kegyelmét, az örök, a végtelenül boldog életet.

A katekézisben is ünnepelünk, és ünnepelni tanulunk a hittanon, a családban, a templomi liturgián. Krisztus velünklétét is kifejezzük: "Ahol ugyanis ketten vagy hárman összegyűlnek a nevemben, ott vagyok közöttük" (Mt 18,20). A liturgikus konstitúció is arról biztosít minket, hogy ha összejövünk mint keresztények, Krisztus mindig ott van közöttünk (Sacrosanctum Concilium 7).

Az ember életéhez és zavartalan fejlődéséhez hozzátartozik a szertartásosság, a szabályos ünneplés: ritualizálás. Erik Erikson szociálpszichológus 6 fejlődési szakaszra figyelmeztet ezen a téren, és rámutat az ünneplés elmaradásának kóros következményeire.

A csecsemőkorban ilyen ünnepélyesség a szopás, az anyával való együttlét, szerettei hangjának ízlelgetése. . . Ezzel az ünnepléssel éli meg a gyermek a csodálatosat, a fönségeset (numinosum). E korosztály tipikus szertartása még a lefektetés: az édesanya ágyba viszi kicsinyét, betakargatja, megcsókolja, kis keresztet ír homlokára. . . Mindez jelképes cselekvés: Nyugodjál meg, szeretlek, veled vagyok, biztonságban vagy. . .

Az ünneplés elmaradása, az elszakadás az anyától, a szeretett személy s ezáltal a biztonság hiánya, az elhagyatottság és veszélyezettség érzetét rögzítheti a gyermekben egész életére. Az ilyen gyermek később nehezen talál kapcsolatot Istennel és emberekkel egyaránt.

A korai gyermekkor ritualizáló elemei a különbségtevés jó és rossz, tiszta és tisztátalan között. A mindennapi szertartások kapcsán éli meg az akarat őserejét, miközben rendkívüli szerepet játszik a jutalom és büntetés. Rendkívül fontos szertartás ebben a korosztályban a megbocsátás: bocsánatot kérünk a megbántott személytől (Isten, szülő, testvér), és az bosszú nélkül megbocsát. Roppantul fejleszti ez a szertartás a gyermek bűntudatmentes lelkiismeretét: Tévedni emberi dolog, Isten megbocsátó, jóságos Atyánk.

Ha a szertartásosság elmarad, a gyermeket durva megaláztatás éri; ez kórosan megzavarja a jó és a rossz megkülönböztetésében későbbi élete során.

A j á t é k k o r a az az időszak, amikor a gyermek önfeledt tevékenységben él. A játékszer segíti a gyermeket, hogy korábbi élményeit megismételje, kijavítsa, megelevenítse. A játék nem más, mint szertartásos gyakorlat tele kezdeményezéssel, kísérletezéssel, miközben a numinosumon és az ítélő élményeken formálódik az "én-ideál".

A játékrituálé komolyabb zavara túlzott bűntudathoz vezethet, amit elfojtás és a kreativitás megbénulása kísér és jelez. A gyermek élete drámai visszavonultságba csavarodhat.

Az i s k o l á s k o r b a n érvényesül a teljesítmény-rituálé, és megerősödnek a magatartási szabályok a gyermekben. A játék munkává, az ügyeskedés versengéssé vagy közreműködéssé, a képzelődés kötelességtudássá válik. Közben persze meg kell maradnia az élet játékosságának, szertartásos lazításokkal, ünnepléssel és kikapcsolódással. A gyermek önfeledten képes ünnepelni, különösen ha tevékeny szerepet kap a családi és templomi istentiszteletekben.

Ha túlzott a teljesítménykövetelmény, valamint a fegyelem rideg, illetve hiányzik az emberi kapcsolatok melegsége, elidegenedések állhatnak be a gyermek lelkében. Idegenként járhatja egész élete útjait, mint olyan, akinek sem Istene, sem embere nincsen.

A s e r d ü l ő k o r rituális eleme a meggyőződés és szolidaritás átélése. Fontos, hogy a serdülő önértékelése egyezzen azok értékítéletével, akik számára most nagyon fontosak. Spontán szertartásaikkal elhatárolják magukat egyrészt a gyermekektől, másrészt a felnőttek világától. Formális rítusaikkal igyekeznek elismerést szerezni a társadalomban és eredményt érni el a felnőttek előtt. A numinosumot és ítélőt, a drámait és a formálist egyesítik az ideológiai elemmel. Összegyűjtenek minden gyermekkori önazonosulást, világképet, hitbeli értékrendszert építenek be önmagukba, s ezáltal érik el a teljes önazonosságukat.

Bizonytalanok a fiatalok. Hajlanak arra, hogy az ideálok helyébe olcsó bálványokat ültessenek. A bálványozásra való hajlamuk az ifjúkori rituálék zavarát tükrözi.

A f e l n ő t t k o r szertartásossága újabb elemmel gazdagodik: ez a termékeny gondoskodás a jövő generációjáról. Jelesebb rítusai tehát a lakodalom, amivel a jövő generációja felé nyílik meg az új pár, ám a szertartások állandóak a családi élet során, mint pl. a gyermekvárás, születés, keresztelő, a nevelés köznapjai...

A termékenység rítusainak zavarai a felnőtt ember önmagába való beszűkülését eredményezhetik.

A keresztény szertartások sajátos forrása az egyházi év váltakozó ünnepköreiben található: advent, karácsony, újév, háromkirályok, nagyböjt, húsvét, pünkösd stb. A katekézis célja megértetni és ünnepeltetni hitünk szent eseményeit az egyházi év segítségével.

Életünk szertartásosságát táplálják a helyi közösség nemes emberi és vallási szokásai, hagyományai. Ezek elhanyagolása C. G. Jung szerint neurózishoz és tömeghisztériához vezethet. Éppen ezért örvendenek köztiszte-

letnek a keresztény hagyományok a fejlett országokban; mint pl. Magyarországon – ismét – a betlehemezés, vagy pedig az osztrák háromkirályozás (Sternsingen). Az utóbbi eredményes szociális nevelést is biztosít: a keresztény gyermekek milliókat gyűjtenek össze, s ezt a harmadik világ megsegítésére fordítják.

A családi rituálék: étkezés, mesemondás, imádság, bibliaolvasás, játék, dramatizálás stb. biztosítékai gyermekeink egészséges fejlődésének.

Bizonyosan fontos, hogy a különböző szertartások tartalmát felülvizsgáljuk, és szellemi töltését biztosítsuk. Ne vesszen el a karácsony ünneplése pl. a fényűző ajándékozásban. Újabb, főképp szociális jellegű szokásokat is érdemes bevezetnünk.

4. Az elbeszélő katekézis

A hetvenes években elterjedt a "narratív teológia", amely elbeszélő közösséggé igyekezett formálni a kereszténységet, amilyen volt az Ószövetség egyháza és az ősegyház. A katekézis jelentős módszere is az elbeszélés, a párbeszéd: elbeszélés a hitről, a hitélmények közlése; ez utóbbi lényegesen különbözik a hitről szóló beszédtől, amelynek központjában a valláselmélet (dogma, törvény, liturgikus szabály) áll. Az elbeszélő katekézis ellenben azt húzza alá, hogyan ágyazhatók be mindennapi életünkbe a hitigazságok, miképpen termékenyíthetik meg életünket az Isten törvényei, stb. Nem a jótanácsok áradatát kapjuk. Tapasztalatcsere ez: hogyan volt, van és lehet? Csodaszerek az élet- és szenvedéstörténetek, a tervek és sorsok. Enyhülést hoznak a betegnek, feloldják a hitvesek vagy szülők és gyermekeik feszültségeit – mondják az orvosok és pszichológusok. A népi bölcsesség pedig hirdeti: "A megosztott szomorúság fél szomorúság; a megosztott öröm kettős öröm!" A hitoktatás is ilyen gyógyító, vigasztaló, örvendeztető, életet átformáló elbeszélés.

Milton H. Eriksonról (+1980) mondotta egyik tanítványa: "Úgy élt és úgy dolgozott, hogy történeteket mondott." Érvényes-e ez a hitoktató számára? – Nem hiszem, hogy Jézus véletlenül tanított volna példabeszédekkel, hasonlatokkal, történetekkel. Mindig megtalálta a feleletet az elbeszélés művészetének hármas kérdésére: Miben rejlik a "mi" és az "én" kapcsolata ezen eseményben? Hogyan jelenik meg a "mi" és az "én" viszonya a világtörténelemben? Miképpen bontakozik ki a "mi" és az "én" kapcsolata a vallás történetében?

Olyasmiről is beszélhetünk, amit nem hiszünk; de elbeszélni csak meggyőződéssel lehet. Mielőtt tehát az elbeszélés módszerét alkalmazná a katekéta, előbb magának is át kell élnie a hiteseményeket, a bibliai jeleneteket. Rendelkeznie kell egyéni vallási élményekkel, tapasztalatokkal. Ugyanez érvényes az elbeszélő hittanosokra, fiatalokra, felnőttekre. Éppen ezért az így értelmezett elbeszélés létkapcsolatot teremt az Isten és az ember, valamint a katekézis résztvevői között: hívővé, testvérré tesz. Egyébként az elbeszélés csak közösségben történhet: családban, hittancsoportban, ahol a résztvevőket a bizalom és melegség fűzi össze.

Az elbeszélés művészete az önazonosság kérdése is. Akit megragadott Krisztus, az magával ragadóan: szívvel-lélekkel beszélhet róla. Az elbeszélés hordozza a beszélő kapcsolatát beszéde tárgyához. Ugyanakkor választ is vált ki a hallgatókból, amit azután kiértékelhetünk, megvitathatunk.

Az elbeszélés egyben együttcselekvést is jelent: feladatokat oldunk meg, együtt járjuk a hit útját. . . Előtérben áll tehát a kérdés: "Mit jelent számunkra ez az esemény? Mit tegyünk tehát? Mit éltünk át? Hogyan (énekkel, játékkal, istentisztelettel stb.) fejezhetjük ki tapasztalatunkat"?

A bibliai drámákat is elbeszélésnek nevezhetjük, miközben a szentírási esetet (szenvedés, feltámadás stb.) megjelenítjük úgy, hogy világosan kifejezzük a történet jelentőségét életünkre.

Elbeszélés közben felhasználjuk nemcsak egyéni adottságainkat, hanem a technika eszközeit is (képek, fotók, diák stb.), valamint az éneket, testmozgást (mimika, tánc stb.), de nem hagyjuk ki az elmélkedtető (meditatív) elemeket sem. Közben arra ügyelünk, hogy a hittanosok ne csak hallgatóink, hanem az elbeszélés résztvevői lehessenek, bekapcsoljuk őket az eseménybe (énekelnek, mozognak stb.).

5. Pusztai közösség

Olyan csoportok létesítése szükséges az eleven hit átéléséhez, amelyek a lelki elmélyülést célozzák. Tulajdonképpen ilyen közösségek segítségével válhatunk igazán keresztténnyé. Mutassunk rá néhány ilyen, pusztai közösségre.

A magyarországi kisközösségek gyakorolták a szemlélődő visszavonulást még "földalatti életük" során is. Nem volt hivatalosan engedélyezett lelkigyakorlatos-ház; "kirándultak" tehát, vagy romos plébániákon tartottak imaórákat, lelkigyakorlatokat.

1969-ben indult el Lengyelországban a "Világosság és élet" mozgalom. Fő tevékenysége a "v á n d o r t á b o r o z á s", miközben a hangsúly a vallási és imádságos elmélyülésen van. Az iskolaszünetekben két hétre táborozni viszik – főképp – a fiatalokat, az elemi 6–8. osztályát, valamint a közép- és szakiskolásokat. Évente 45–50 ezer fiatal vesz részt az ilyen elmélyüléseken: liturgiaünneplésen, evangelizáción, imádságon, szeretetszolgálatban és a családi életre nevelésben. A plébániák jelölik ki a fiatalokat, és ők is készítik fel őket a pusztai közösségre. A magyar plébániák cserkészcsapatai is nagy haszonnal alkalmazhatnák a vallásos nevelés ezen sajátságos és eredményes módszerét.

1979 és 1984 között háromszázezer lengyel fiatal végzett l e l k i g y a k o r l a t o t. Érthető, ha az elvilágiasodás nem olyan romboló országukban. Megerősödtek hitükben és erkölcsükben, valamint keresztény életvitelükben. Ugyanígy rakhatjuk le a keresztény alapközösségek fundamentumait.

A fiatalok rendkívül kedvelik a zarándoklattal egybekötött lelkigyakorlatokat. Zarándok-lelkigyakorlatoknak is hívjuk ezen rendezvényeket: gyalog, kerékpáron, messzebbről előre lefoglalt vonaton indulnak egy-egy

kegyhelyre. Útközben is imádkoznak, énekelnek, elmélkednek, beszélgetnek a Szentírás szövegeiről, stb. Fokozódik ezáltal fiataljaink vallási és nemzeti önazonossága, de kulturális szerepük is van e zarándoklatoknak: az ifjúság megismerheti hazánk tájegységeit, népi szokásainkat, nemzeti hagyományainkat. Ilyesvalami már létezik is hazánkban: a pesti fiatalok ezrei előszeretettel zarándokolnak. Más országokban persze erősebb e hagyomány. Így pl. az 1966-os varsói zarándoklaton tízezren vettek részt, de számuk évről évre nő, ma már meghaladja a harmincezret.

Hasonló célokat szolgálnak a különféle i m a c s o p o r t o k. Szerencsére magyar városainkban sem teljesen ismeretlen: középiskolás, de főképp egyetemista fiatalok közös imára jönnek össze rendszeresen, néha a diákotthon egy-egy cellájában, máskor magánlakáson. Szegeden pedig több ifjúsági imacsoport is létezik, amely közös imádságait valamelyik templomban végzi a szentmise előtt. Közkedvelt a papi zsolozsma reggeli dicséretének vagy vecsernyéjének imádkozása, ahol a zsoltárokat szívesen énekelik a fiatalok.

Melyik hitoktatási módszert alkalmazza a hitoktató az öt közül? Elhibázott kérdés. Mindent megtesz, hogy a reá bízottak hitélete felvirágozhassék. Minden lehető módszert igyekszik tehát kamatoztatni.

DeRoth László

MI AZ, AMI A HÍVEK SZERINT FONTOS, ÉS AMI KEVÉSBÉ FONTOS A KANADAI MAGYAR KATOLIKUS KÖZÖSSÉGEKNEK?

"A világi hívők – tanítja a II. vatikáni zsinat (Apostolicam actuositatem 10) – részesei Krisztus papi, prófétai és királyi tisztének, ezért aktív szerepük van az egyház életében és működésében. Az egyház közösségein belül annyira szükséges az ő munkájuk, hogy nélküle a legtöbb esetben nem lehet teljesen eredményes a lelkipásztorok apostolkodása."

Ez a pár sor újra felbukkan a Christifideles laici kezdetű pápai buzdításban is (27); a Szentatya munkára hív mindnyájunkat. Új életre hívás ez. Új meghatározásokra és fogalmakra utalnak az olyan szavak, mint szolidaritás, részvétel, elhatározottság, felelősségvállalás stb., melyekkel II. János Pál aktualizálja a mindnyájunkra váró apostoli munkát.

E hivatásuk szellemében és teljes tudatában válaszoltak a kanadai magyar egyházközségekhez tartozó katolikusok az 1989 nyarán (július 18. és augusztus 20. között) lefolytatott szociográfiai tanulmány kérdéseire. Öt kanadai városba – nevezetesen Montréal, Toronto, Hamilton, Cambridge és Vancouver városokba – a magyar plébániák életében tevékeny katolikusoknak küldtük szét kérdőíveinket. 175 kérdőívből 104 érkezett vissza és került kiértékelésre.

A válaszolók nagyjából azonos arányban voltak férfiak és nők. A csoport fele ötven éves kor feletti, és 73 százalékuk élete nagyobb részét már Kanadában töltötte. 66 százalékuk házas, 22% sohasem volt házas, a többi elvált vagy özvegy. Mindnyájan gyakorló katolikusnak vallották magukat, nagyrészük rendszeresen jár misére, míg 11% jelezte, hogy csak ritkábban. A kérdőívet kitöltőknek háromnegyede többnyire vagy kizárólag magyar templomba jár.

I. TÁBLÁZAT. Az első kérdéscsoport az említett személyi adatokra vonatkozott. A második kérdéscsoportban ALAPKÉRDÉSEKKEL KAPCSOLATOS ÁLLÁSFOGLALÁSOK után érdeklődtünk. 20 állítást soroltunk fel; a válaszoló egy betű beiktatásával jelölte, hogy teljesen, többékevésbé, alig vagy egyáltalán nem ért egyet az állítással; jelölhette azt is, hogy nincs róla véleménye. A válaszkiértékelés a következő sorrendet adja.

Az első számoszlop az egyetértési sorrendet tünteti fel; a második számoszlop az egyetértés abszolút értékösszegét (a teljes egyetértés három pontot ér, az egyetértés teljes hiánya nulla pontot); a harmadik oszlop az egyetértés relatív (százalékban kifejezett) szintjét jelöli.

1.	248	100	Az egyház életéért a papok és a hívek egyaránt felelősek.
2.	244	98	Az egyházközösség életének legfontosabb eleme a lelkiélet.
3.	235	94	A híveknek meghatározott hivatásuk van mind a világban, mind az egyházban.
4.	232	93	A katolikus egyház papjai a hívekkel szorosan együttműködnek.
5.	222	89	Az egyház éltető ereje kisközösségek alakulásában, lelki életében és apostolkodásában rejlik.
6.	221	89	A liturgia az egyház életének középpontja.
7.	220	88	A papoknak meghatározott hivatásuk van mind az egyházban, mind a világban.
8.	200	80	Papjainknak szorosabban kellene a világiakkal együttműködniük.
9.	200	80	A papok szerepe az, hogy a közösség vezetői legyenek mind lelki, mind világi dolgokban.
10.	196	78	Fiataljainknak egyházunk megfelelő helyet és szerepet biztosít.
11.	194	78	Az egyházközség anyagi ügyeivel elsősorban a világiaknak kellene foglalkozniuk.
12.	171	69	A plébános feladata, hogy az egyház minden fontos ügyében döntsön.
13.	165	66	Az egyházközség életéért elsősorban a hívek felelősek.

14.	163	65	Az egyház élete és ereje a papság munkáján áll vagy bukik.
15.	154	62	Az egyházközség életéért elsősorban a papok felelősek.
16.	125	50	Az egyházközség életének legfontosabb eleme a szervezet (iroda, adományozás stb.).
17.	102	41	A papoknak csak az egyházi életben van hivatásuk.
18.	92	37	Az egyházközség életének legfontosabb eleme a társadalmi élet (vacsorák, táncok stb.).
19.	90	36	Egyházközségeinkkel semmi baj nem lenne, ha az anyagi problémákat meg tudnánk oldani.
20.	76	30	A híveknek csak a világban van meghatározott hivatásuk.

II. TÁBLÁZAT. A harmadik és negyedik kérdéscsoportot a következőképpen állítottuk fel. (Hozzáadjuk mindjárt a kiértékelést is.)

A KÖVETKEZŐ 25 ÉVBEN A VILÁG HELYZETE

sokkal jobb lesz, mint amilyen most – 6%
valamivel jobb lesz, mint amilyen most – 20%
körülbelül ugyanolyan lesz, mint amilyen most – 28%
valamivel rosszabb lesz, mint amilyen most – 19%
sokkal rosszabb lesz, mint amilyen most – 20%
nem adott választ – 7%

AZ EGYHÁZ A VILÁG HELYZETÉT

jelentősen meg tudja javítani – 38%
valamennyire meg tudja javítani – 48%
nem tudja megjavítani – 8%
beleavatkozásával csak meg tudja rontani – 0%
nem tudja befolyásolni – 1%
nem adott választ – 5%

III. TÁBLÁZAT. Az ötödik kérdés így szólt: ÁLTALÁBAN MENYNYIRE BÍZIK A KÖVETKEZŐ CSOPORTOKHOZ TARTOZÓ EMBEREKBEN? Az első számoszlop a bizalom sorrendjét, a második a bizalom abszolút értékösszegét, a harmadik a bizalom relatív (százalékos) szintjét tünteti fel.

1.	241	100	az egyház vezetői
2.	217	90	az egyházközség papjai
3.	172	71	tanítók, tanárok
4.	159	66	egyetemi tanárok

5.	124	51	az egyházközségek világi vezetői
6.	106	44	üzletemberek
7.	86	36	állami alkalmazottak
8.	66	27	újságírók
9	62	26	politikusok
10.	61	25	szakszervezeti vezetők

IV. TÁBLÁZAT. A hatodik kérdést így fogalmaztuk: MENNYIRE FONTOS A KÖVETKEZŐ KÉRDÉSEK MEGOLDÁSA? A válaszok kiértékelését ismét a fontossági sorrenddel, a fontosság abszolút értéktömegével és a fontosság relatív szintjével adjuk meg.

1.	185	100	Családi élet
2.	179	96	Környezetvédelem
3.	176	95	Hit
4.	168	90	Vallásos magatartás
5.	167	90	A Szentírás ismerete
6.	165	89	Közerkölcs (más, mint a nemi erkölcs)
7.	155	83	Egyéni szabadság
8.	154	83	Egészségügy általában
9.	150	81	AIDS betegség
10.	147	79	Munkanélküliség Kanadában
11.	144	78	Háború
12.	142	77	Magzatelhajtás
13.	125	67	A menekültek ügye
14.	122	66	Szegénység Kanadában
15.	115	62	Szegénység a világ más részein
16.	109	59	Bevándorlás Kanadába
17.	101	54	A nemi élet szabadossága

V. TÁBLÁZAT. Hetedik kérdésnek ezt tettük fel: VÉLEMÉNYE SZERINT A KANADAI MAGYAR KATOLIKUSOK KÖZÖSSÉGÉNEK MIRE VAN LEGNAGYOBB SZÜKSÉGE? (Kértük, hogy csak a legfontosabb ötöt jelöljék meg.)

1.	70	100	Az ifjúság keresztény nevelése
2.	62	88	A családok megerősítése
3.	43	61	A betegek, szegények stb. támogatása
4.	42	60	A magyarság megőrzése
5.	40	57	A papok együttműködése a hívekkel
6.	39	56	A keresztény gondolkodás kialakítása
7.	39	56	Az ifjúság magyar nevelése

8.	37	52	A hívek együttműködése a papsággal
9.	20	28	A lelkipásztori munka megerősítése
10.	16	22	Kis keresztény közösségek kialakítása
11.	16	22	A felnőttek keresztény képzése
12.	13	18	A menekültek segélyezése
13.	11	15	Az egyéni megélhetés biztosítása
14.	7	10	Az egyházközségek közösségi megmozdulásai
15.	5	7	A liturgikus reformok megvalósítása
16.	5	7	Az egyházközségek anyagi feljavítása
17.	2	3	A felnőttek magyar képzése

A kérdőív utolsó részében a válaszadók saját szavaikkal is kifejezhették gondolataikat, és a véleményük szerint esetleg kihagyott kérdést tehettek fel, illetve választ adhattak. A 104 válaszadóból 54-nek volt a kérdőívhez hozzáfűznivalója.

* * *

A számok félreérthetetlenül utat mutatnak; általuk a hívek a lelkipásztori tevékenység szellemét, működési formáit és munkaterületeit körvonalazták. A válaszok részletes kiértékelése túlhaladja e tanulmány célját és a jelen összefoglaló keretét. A cél az volt, hogy e kérdéseken keresztül napvilágra kerüljön, mit tartanak a gyakorló kanadai magyar katolikusok a legfontosabb tennivalóknak, mi az, ami a legkevésbé fontos az egyház apostoli hivatásának betöltésében, és hogyan látják a saját szerepüket az egyházban.

Az első táblázat a híveknek az egyház iránti felelősségérzetéről ad tanúvallomást, amikor a legnagyobb fokú egyetértést nyilvánítják azzal az állítással, hogy "az egyház életéért a papok és a hívek egyaránt felelősek". Az egyház iránti felelősségtudat, az egyház vezetőibe vetett erős bizalom és a papság meg a világiak közötti együttműködés szellemében kellene tehát a lelkipásztori munkához hozzáállni. Érdekes lenne tudni a magyar papság véleményét ezen állításokkal, illetve a mögöttük meghúzódó szellemmel kapcsolatban!

E szociográfiai tanulmány eredménye szerint a hívek úgy látják, hogy a mai bonyodalmakban is az egyház képes a világ helyzetét megjavítani; elősegíthetné tehát, hogy Krisztus jelen legyen a világban (II. táblázat). A harmadik táblázatban a mai világ megoldásra váró problémái közül a családi élet, a környezetvédelem, a hit, a vallásos magatartás és a Szentírás ismerete az, amit előtérbe kell helyezni. Ezzel egyben azt is meghatározzák a hívők, hogy melyek legyenek az egyházközségi lelkipásztorkodás területei.

Az V. táblázat megerősíti az eddig kifejezésre juttatott véleményt, és összefoglalja az előző meglátásokat. Az egyházközségek lelkipásztori terveinek az "ifjúság keresztény nevelését", "a keresztény családok megerősítését", "a betegek és szegények támogatását", és "a magyarság megőrzését" kell elsősorban magukban foglalniuk (pasztorális munkaterületek).

Mindez csak úgy valósítható meg, ha a papok és a hívek együttműködnek (pasztorális működésforma). A hatodik helyen álló téma, "a keresztény gondolkodás kialakítása", az említett dolgok alapja, szellemének meghatározója (pasztorális munkaszellem).

E szociográfiai tanulmány összefoglalója nem lenne teljes, ha nem tartalmazna a választ adók megjegyzéseiből néhány kivonatot. Szóról szóra idézünk hat válaszadó soraiból:

(a) "Legyen a hangsúly a lelkieken. Az egyházközség legyen elsősorban lelki közösség, mely az Isten országát építi. A társadalmi szerep, klubélet (vacsorák, rendezvények) szükségesek a hívek összehozása és az anyagiak miatt, de ez másodlagos a lelki, szentségi élet mellett."

(b) "Elgondolkodni azon, milyen lehetőségek lennének, hogyan lehetne a misszionáriusi-tanítói munkát végző laikusokat szervesebben beépíteni az egyház hierarchiájába és struktúrájába."

(c) "A papok gigászi feladata lenne, hogy a híveket elvezessék a hitben és értelmességben addig a pontig, ahol a hívő képes 'érvényes' döntéseket hozni, elsősorban saját életében, majd a kis közösségek részére is. Nézetei világosak legyenek, és határozatai krisztusi szeretettel legyenek átitatva. A papok tegyenek meg mindent, hogy azokat a laikusokat, akik erről a szellemiségről már tanúságot tettek, bevonják ebbe a feladatba."

(d) "Foglalkozzanak az újonnan érkezett magyarok katekizálásával, akik Magyarországon semmiféle hitoktatást nem kaptak. Évente egyszer kellene ezek számára hathetes kurzust indítani."

(e) "Ha van idő: több családlátogatás, ismeretlen magyar emberek felkeresése. Minél több embert bevonni a közösségi munkába. Minél több ember vállal felelősséget a közösségi munka elvégzésében, annál jobban fog virágozni a magyar egyházközösség."

(f) "Hivatásuk felelősségteljes, lelkes, hithű gyakorlását. Építő kritikát mások és önmaguk felé; önképzést lelki és világi dolgokban egyaránt, hogy képesek legyenek a világot világossággal betölteni. Őszinteséget, nyíltságot, saját problémájuk föltárását, hogy ezáltal a világi keresztények képesek legyenek segíteni őket minden téren. Természetesen ugyanez a feltétel a világiak felé is fennáll, hiszen csak erre a kölcsönös kapcsolatra alapozva vagyunk képesek építeni az Egyházat, Krisztus Testét. Megszabadulva az önzéstől, vissza kell térnünk ahhoz az evangéliumi életformához, amit a korai keresztények ösztönösen hivatásuknak, életük egyetlen elképzelhető formájának tartottak."

A MAGYARORSZÁGI EGYHÁZ ÉLETÉBŐL

1940. február 8-ának, **Mindszenty József** bíboros, magyar prímás életfogytiglani fegyházra történt elítélésének 41. évfordulóján – amely nap, nyilván nem szándékos, de nagyon sajnálatos egybeeséssel annak is évfordulója, hogy VI. Pál pápa 1974-ben az esztergomi érseki széket megüresedettnek nyilvánította – Esztergomban az elgondolható legmagasabb egyházi és állami képviselők szolgáltattak igazságot a törvénytelen és erkölcstelen módon perbe fogott és megkínzott magyar főpásztornak.

A febr. 6-án kelt pápai levélben ezt olvassuk: "A rendíthetetlen esztergomi bíboros érsek kiváló erények példáját adta a katolikus családnak. Nagy lelkipásztor méltóságával tudta viselni a töviskoronát, amelyet fejére helyeztek; az egyházi ember nemes alakjának emlékét hagyta, aki hosszú éveken át imádkozni és szenvedni tudott népéért. Ebben a szellemben írta VI. Pál pápának, mielőtt elhagyta volna szeretett magyar földjét: 'Alázatosan Szentséged lábához helyezem ezt az áldozatomat, abban a meggyőződésben, hogy a legnagyobb áldozat is, amelyet tőlünk kérnek, kicsi lesz, amikor Isten szolgálatáról és az Egyház javáról van szó'. Ma a magyar egyház papjának, püspökének és prímásának e nagy alakja előtt – folytatja II. János Pál – én magam is szeretném leróni tiszteletemet az egész Egyház nevében, amely iránt a hűség oly ragyogó bizonyítékát adta."

Agostino Casaroli bíboros államtitkár az esztergomi bazilikában koncelebrált gyászmise elején beszélt. "Valóban történelmi felelősséget kellett vállalnia egy olyan pillanatban, amely Magyarország, Európa és a világ élete szempontjából döntő problémákkal volt telítve. E problémákkal hite biztonságával, meggyőződése szilárdságával, jelleme hajlíthatatlan erejével szállt szembe. Az események és a szenvedélyek forgatagában egymásnak ellentmondó ítéletek és ellentétes érzelmek céltáblája volt; egyesek mint hőst magasztalták, mások befeketítették azzal, hogy érzéketlen az új időkkel szemben, vádolták és rágalmazták mint bűnözőt." "Ha fizikai és pszichológiai erejét igen kemény próbának vetették is alá, erkölcsi ereje nem tört meg. Nem ingott meg hite sem. Devictus vincit: Krisztust szemlélte szenvedésében, ezt tartotta kitüntetésének, és ez lett ereje. Látszólag legyőzték, de valójában győzött." "Felidézve azt a múltat, amelyet nem lehet eltörölni, de főleg a jelent és a jövőt nézve, ajánljuk fel most a bocsánat, a hálaadás, a reménység Áldozatát, egyesülve azokkal az érzelmekkel, amelyek az örökkévaló világosságban eltöltik Mindszenty József bíboros nemes lelkét."

A szentmise homíliáját a jelenlegi magyar prímás, Paskai László tartotta. "Ha a búzaszem nem hull a földbe, és nem hal el, egymaga marad – szólt a mise evangéliuma –; de ha elhal, sok termést hoz." "Hisszük – fűzte hozzá a bíboros –, hogy teljesedett benne Krisztus ígérete: szenvedése sok gyümölcsöt hozott az Egyház javára, és ott van Mestere oldalán." Paskai

bíboros részletekbe menően beszélt második elődjének gazdag tevékenységéről és sok megpróbáltatásáról.

A szentmisét városi és állami ünnepség követte: a prímási palota előtti téren leleplezték Mindszenty bíboros emléktábláját, a teret pedig a bíborosról nevezték el. Avatóbeszédében mondotta Szűrös Mátyás ideiglenes köztársasági elnök: "Mindszenty József és a vele együtt elítéltek ellen törvénytelen eszközöket alkalmazó, koncepciós elemeket tartalmazó hazug eljárás folyt. Az ellene lefolytatott per egy sötét kor terméke volt, és nyilvánvalóan tisztességtelen szándékok vezették azokat, akik ezt az eljárást megtervezték és véghez vitték. Mindszenty József bíboros életének (. . .) tanúsága arra int valamennyiünket, hogy olyan jövő megteremtésére kell törekednünk, olyan demokratikus társadalmat kell létrehoznunk, amelyben a politikai nézetkülönbségek nem vezethetnek koncepciós perekhez, elnyomáshoz, börtönhöz, bosszúálláshoz. Mondjuk ki a mai napon: a tiszta gondolkodású magyar nép erkölcsi elégtételt szolgáltat a római katolikus egyház kiemelkedő alakjának, Mindszenty Józsefnek! Kerüljön végre Mindszenty József bíboros, néhai esztergomi érsek a nemzet történelmében az Őt megillető helyre!"

* * *

"A keresztények részvétele a társadalmi megújulásban" – ezen a címen adott ki nyilatkozatot február elején a magyar püspöki kar.

A nyilatkozat bevezetőjéből idézzük: *Hálát adunk Istennek azért, hogy a magyar egyház az elmúlt nehéz évtizedekben – megtépázva, intézményeitől megfosztva, vallási életében korlátozva és meggyöngítve, olykor hibákat elkövetve is – képes volt teljesíteni krisztusi küldetését. Bár szavát a nemzet egészét érintő súlyos társadalmi kérdésekben nyilvánosan nem hallathatta, mégis jelentős szerepet játszott e korszak magyar társadalmában is avval, hogy az emberi személy méltóságának, az örök igazságoknak és értékeknek őrzője és védelmezője volt.*

Hisszük, hogy most szabadabb, igazságosabb, emberibb korszak kezdődik a magyar nép életében. Magyarország elindult a demokratikus jogállamiság megteremtésének útján, nemzetünk maga veheti kezébe sorsának irányítását. Megújult az alkotmány, megszünt az egypártrendszer, lehetővé vált a szabad választások kiírása.

Az egyház is benne él a konkrét magyar társadalomban. A rábízott evangélium alapján tanít szociális és társadalmi kérdésekben is: irányelveket ad, értékítéleteket alkot, konkrét kérdésekben pedig gyakorlati útmutatással szolgál.

Néhány átfogó témakör – az Egyház társadalmi küldetése, a társadalmi élet alapvető összetevői, demokrácia és szabadság, keresztények a társadalomban – részletes kifejtése után a nyilatkozat a következő öt pontban foglal össze néhány sürgető feladatot.

1. Egyre jobban meg kell ismernünk az egyház tanítását társadalmi kérdésekben. "A keresztény közösségekre hárul az a feladat, hogy az országukat jellemző helyzetet objektív módon elemezzék, a Szentírás örök szavai fényében

értelmezzék, és hogy az Egyház társadalmi tanításából értelmezési elveket, értékelési normákat és cselekvési direktívákat vezessenek le." (VI. Pál pápa: Octogesima adveniens 4.)

2. Az egyház mindig lényeges feladatának tartotta a kultúra ápolását és fejlesztését. Legszebb nemzeti hagyományainkat folytatva legyen a kereszténység ismét a magyarság legsajátosabb értékeinek őrzője és fejlesztője. Magyar földön, magyarként törekszünk Isten szándékainak, a megváltás művének megvalósítására.

3. Az emberi kultúrának éppúgy, mint a szeretet krisztusi kultúrájának egyetlen igazi otthona a közösség lehet. Hazánkban a közösségi összetartozás tudata veszedelmesen megfogyatkozott az elmúlt évtizedek során. A kereszténység lényegénél fogva közösséget alkot, és csak közösségben élhet igazán. Egyházunk sarkalatos feladata a testvériesebb, közösségibb gondolkodás- és cselekvésmód elterjesztése minden szinten. E törekvésével az egyház építőjévé válhat az igazi nemzeti egységnek, amely nem szorítkozik csupán valami nemzeti közmegegyezésre, hanem valóban a szeretet kultúráját teremti meg a magyarságban.

4. Hazánk és egyházunk legnemesebb céljai sem valósulhatnak meg a béke megteremtése és megőrzése nélkül. Krisztus példája nyomán az erőszakmentes, de bátor kiállást tartjuk követendőnek a társadalmi igazságosság, az emberi jogok, a vallási és lelkiismereti szabadság védelmében. A békéhez hozzátartozik a társadalmi megbékélés is. Sajnálatos tény, hogy az utóbbi időben sok belső feszültség, emberi indulat szabadult fel társadalmunkban. A keresztényeknek jó példával kell elöljárniuk abban, hogy hazánkban a versengés és féltékenykedés, a pártoskodás és az egymás elleni harc helyett a kiengesztelődés szellemében építsük szabadabb s – reméljük – boldogabb jövőnket.

5. Külön is szeretnénk felszólítani minden hívőt arra, hogy Krisztus parancsának értelmében érezze elsődleges feladatának a szegények gondozását. Buzdítsuk az egyházközségeket arra, hogy karolják fel a közösségükhöz tartozó, környezetükben élő szegényeket. Meggyőződésünk, hogy ez a szociális és karitatív tevékenység nemcsak az egyesek földi javát szolgálja, hanem Krisztus ígéretének megfelelően az Ő jelenlétét erősíti minden keresztény közösségben.

* * *

Február 9-én a bíboros államtitkár és a magyar miniszterelnök megállapodást írt alá. "1. A mai napon helyreállítjuk a **diplomáciai kapcsolatokat** az Apostoli Szék és Magyarország között, a Szentszék részéről Nuncia túra, a Magyar Köztársaság részéről Nagykövetség szintjén." "3. Az utolsó hónapokban Magyarországon végbement mélyreható politikai és társadalmi fejlődés eredményeként az Egyházat érintő kérdések ma már rendezettek, amelyeket egyrészt az új Kánonjogi Kódex, másrészt a Lelkiismereti és Vallásszabadságról, valamint az egyházakról szóló új törvény rendelkezései szabályoznak"; a két fél tehát hatályon kívül helyezi az 1964. szeptember 15-én aláírt megállapodásokat. (Az 1950-ben a magyar egyházra ráerőszakolt

megállapodást már febr. 6-án felbontotta a magyar kormány és a magyar püspöki kar.)

Három nappal a március 25-i magyar választások után a pápa kinevezte magyarországi apostoli nunciusnak Angelo Acerbi címzetes érseket, aki 1925-ben született, és 1974 óta tölt be különféle országokban nunciusi vagy delegátusi tisztséget. Kolumbia fővárosából, Bogotából kerül Budapestre.

AZ ERDÉLYI EGYHÁZ ÉLETÉBŐL

"Az elmúlt napok eseményei minket, katolikusokat is mélyen megrendítettek" – írta papjaihoz és híveihez intézett levelében már 1989. december 23-án dr. Jakab Antal gyulafehérvári megyéspüspök. "Keresztény ember ilyen megrázó tények mellett nem mehet el érzéketlenül és szótlanul."

Híveihez intézett kérését így fogalmazta: "Óvakodjanak minden olyan cselekedettől, amelyek ártanak nekik, embertársuknak, akikkel együtt élünk, és akikkel közös szent célokat szolgálunk. Legyenek testvérek mindenkivel szemben, függetlenül attól, hogy milyen egyháznak tagja, és milyen nyelven beszél. Hassa át őket az idővel szembeni felelősség, tetteiknek a szeretettől sugallt igazságossága és áldozatkészsége."

* * *

Amikor – a drámai napok még el sem múlottak – Francesco Colasuonno nuncius január 3-ra és 4-re Gyulafehérvárra összehívta Románia összes katolikus püspökét és ordináriusát, voltak közülük olyanok, akik életükben először találkoztak. A főpásztorok 22 pontban foglalták össze az egyház igényeit. (L. Új Ember, 1990. jan. 21., 1. oldal.)

* * *

Január 22-én Kolozsváron fogalmazódott meg négy erdélyi magyar nyelvű egyház (a római katolikus, a református, az unitárius és a zsinatpresbiteri egyház) közös **szándéknyilatkozata.** 17 igényt fejez ki; ezekből idézzük a következőket:

1. Az 1948-as Kultusztörvény és az azt követő létesítő és módosító törvények hatályon kívül helyezése. Az egyház és állam közötti viszony új szabályozása az egyházak közreműködésével.

2. Az egyház önszervezésének és önkormányzatának teljes szabadsága az egyházi törvények (Statútumok) szerint.

3. Az államosítás előtti felekezeti iskolahálózat (elemi és középiskolák) visszaállítása. Állami szubvenció az állami iskolák szintjén.

4. Az állam által kisajátított vagy visszatartott kollégiumi és iskolai könyvtárak, levéltárak, anyakönyvek, parókiális okiratok, valamint más kultikus és kulturális javak visszaadása.

5. A lelkészképzés biztosítása az egyházak által megállapított szükséglet szerint (teológiai hallgatók számának szabad meghatározása) egyetemi fokú intézeti keretben. Dologi és személyi kiadások viselése az állam részéről.

7. A vallásoktatás biztosítása az összes elemi és középiskola típusokban.

9. A kisajátított, illetve kényszer-adományozott egyházi ingatlanok (épületek és földterületek) visszaadása, vagy ha ez nem lehetséges, hasonló értékű ingatlannal való kártérítés.

12. Szabad és közvetlen kapcsolattartás a külföldi egyházakkal, az egyházi világszervezetekkel és nemzetközi eygházi szervezetekkel, függetlenül a nemzeti hovatartozástól, beleértve a teológiai tanárok, lelkészek és teológiai hallgatók közvetlen tapasztalatcseréjét, a teológiai hallgatók és doktorjelöltek részére külföldi ösztöndíjak elfogadását, valamint külföldi ösztöndíjasok fogadását.

13. Egyházi karitatív intézetek visszaadása (kórházak, aggmenházak, árvaházak stb.), szükség szerint újabbak létesítése. Diakonissza- és kedvesnővérképzés lehetővé tétele egyházi keretekben.

14. Az állami kórházakban fekvő betegek, fogházban levő elítéltek, valamint katonák szolgálati helyen való lelkigondozása.

15. Egyházi jellegű intézmények és egyesületek szabad szervezése és működése.

16. Vallási jellegű sajtótermékek, teológiai irodalom és más szükséges nyomtatványok kinyomtatásának teljes szabadsága. Sajtótermékek, nyomdai anyagok, oktatási anyagok és kulturális tárgyak vámmentes behozatala.

17. Egyházi jellegű adások és közlemények biztosítása a rádióban, televízióban és más hírközlő szervek által.

A szándéknyilatkozat második része 7 pontban a római katolikus egyház sajátos kéréseit tartalmazza, az említett 22 ponttal azonos értelemben.

1. A Római Katolikus Egyház és az állam közötti viszony újjászervezése, ill. diplomáciai kapcsolatok létesítése a Vatikánnal.

2. A hagyományos egyházmegyék helyreállítása és a római katolikus, valamint görög katolikus püspöki tisztségek betöltése. Püspöki Konferenciák létrehozása. Kapcsolat létesítése a Romániai Püspöki Konferencia és a Vatikán között.

3. A Gyulafehérvári Püspökség érsekségi rangra való emelése. Ide tartozzék a Temesvári, Nagyváradi és Szatmári Egyházmegye.

4. A szerzetesrendek szabad működése, anyagi javak biztosítása számukra. Kolostorok visszaadása, külföldi szerzetesek szabad beutazása és országunkban való letelepedése.

5. A Gyulafehérvári Egyházi Tanács (Státus) visszaállítása, működésének engedélyezése. A hagyományok és kanonikus törvény szerint a Státus helyreállításával a világi hívek közvetlenebbül vehetnek részt az egyház tevékenységében(. . .)

6. Egyházmegyei teológiai intézetek helyreállítása. A Gyulafehérvári Teológiai Intézet egyetemi fokon működjék, miután teológiai fakultásként Rómához csatlakozik.

* * *

Március 14-én sorra került az **összes romániai katolikus püspöki szék** betöltése. A Szentatya nem teljesítette az erdélyi latin katolikusok nagy (és jogosnak tűnő) vágyát: azt, hogy a gyulafehérvári püspököt megtegye a többi erdélyi egyházmegye metropolitájává.

A latin egyházmegyék a következő püspököket kapták:

– Bukarest érseke Ioan Robu (szül. 1944-ben a iasi-i egyházmegyében, ugyanott pap 1968-ban, az erkölcsteológia doktora, 1984 óta bukaresti apostoli kormányzó, püspökszentelése 1984. XII. 8.);

– Gyulafehérvár püspöke Bálint Lajos (szül. 1929-ben Csíkdelne községben, pap 1957-ben, 1981 óta gyulafehérvári segédpüspök, szentelése 1981. IX. 29.);

– Gyulafehérvár segédpüspöke Jakubinyi György (szül. 1946-ban Máramarosszigeten, pap 1969-ben, a szentírástudomány licenciátusa, teológiai doktor, 1974-től a gyulafehérvári szeminárium tanára);

– Gyulafehérvár volt püspöke dr. Jakab Antal (vö. Szolgálat 14,96);

– Iasi (Jászvásár) püspöke Petru Gherghel (szül. 1940-ben, pap 1965-ben, 1979 óta az egyházmegye ordináriusa);

– Temesvár püspöke Sebastian Kräuter (szül. 1922-ben, pap 1946-ban, 1983 óta az egyházmegye ordináriusa);

– Nagyvárad püspöke Tempfli József (szül. 1931-ben, pap 1962-ben, legutóbb olaszi plébános);

– Szatmár püspöke Reizer Pál (szül. 1943-ban, pap 1967-ben, máramarosszigeti esperes plébános).

A görögkatolikus egyházmegyék a következő főpásztorokat kapták:

– Fogaras és Gyulafehérvár érseke (a múltban Balázsfalva székhellyel) Alexandru Todea (szül. 1912-ben, pap 1939-ben, titkos püspökké szentelése 1950. IX. 17, 1951-ben életfogytiglanra ítélve, 1964-ben amnesztiát kapott, pár éve a román főpásztorok már megválasztották érseküknek);

– Lugos püspöke Ioan Ploscaru (szül. 1911-ben, pap 1933-ban, titkos püspökké szentelése 1948. IX. 30., évekig börtönben);

– Kolozsvár-Szamosújvár püspöke: Gheorghe Gutiu (szül. 1924-ben, pap 1948-ban, 1951 és 1964 között börtönben, majd munkás és tisztviselő);

– Máramaros püspöke Lucian Muresan (szül. 1931-ben, pap 1964-ben, szolgálatát titokban végezte);

– Nagyvárad püspöke Vasile Hossu (szül. 1919-ben, pap 1949-ben, kitűnt a fiatalok körében végzett lelkipásztorkodással).

Két idősebb püspököt a Szentatya címzetes érsekké nevezett ki: az egyik a temesvári Boros Béla (szül. 1908-ban, titkos püspökké szentelése 1948. XII. 12, börtönben majdnem 14 évig, 1964-ig), a másik a román szertartású Ioan Chertes (szül. 1915-ben, titkos püspökké szentelése 1949. XI., hosszú börtönévek sok kínzással és szenvedéssel).

Románia katolikusainak száma becslések szerint 2 800 000 körül lehet; a lelkipásztori szolgálatot 870 latin és 540 keleti szertartású pap látja el.

András Imre

EGY MÁRTON ÁRON-ÉLETRAJZ KAPCSÁN

Három értékes életrajzi könyv jelent meg a közelmúltban Erdély legendás hírű püspökéről, Márton Áronról. (Virt Lászlóé 1988-ban az Ecclesiánál Budapesten; P. Szőke Jánosé szintén 1988-ban a szerző kiadásában [vö. Szolgálat 80, 88 és 81,92]; Domokos Pál Péter "Rendületlenül..." című könyve 1989-ben az Eötvös és a Szent Gellért Kiadóknál.) Ez a bő termés jó "talajról", fontos életútról tanúskodik, melyről beszámolót várnak az olvasók, s olyan személyről, akinél a nyilvánosság elé kívánkoznak az élet apró mozzanatai is. Remélt boldoggáavatási eljárásának megindításával az Egyház hivatalosan is érdeklődik életének példája, életszentséggel övezett hírneve, erényeinek hősi foka iránt. Az említett három értékes életrajz közül – ez a végkövetkeztetésünk – Domokos Pál Péter most bemutatásra kerülő műve a legsikerültebb, a legtöbbet adó, Márton Áron életét – sokszor együtt átélt eseményeken keresztül – a leginkább ismerő.

Márton Áronra, de korára is jellemző, hogy egyik életrajzírója sem elégszik meg csupán az életmű ismertetésével. Róla talán nem is lehet úgy írni, hogy csak az életrajzi adatait soroljuk fel. Mikor életének mottót választott, püspöki jelmondatát, ő maga is a kapott feladatra gondolt: Nem futamodom meg a munkától.

A "Rendületlenül..." három, szinte azonos terjedelmű részre oszlik: az első rész összefoglalja Erdély vallási és köztörténetét, a második bemutatja Márton Áron életútját, a harmadik pedig írásaiból, beszédeiből és körleveleiből vett részletekkel dokumentálja életművét. A nagy püspök személyiségének megismerését szolgálja az a hatvan fekete-fehér fényképillusztráció is, mely a kötet végén található.

A köztörténetbe a szerző Erdély hat "metamorfózisának" (változásának) kapuján keresztül vezeti be az olvasót. Első metamorfózisát akkor élte át Erdély, amikor a mohácsi vész után az ország három részre szakadt, és Erdélyből – a török engedelmével – önálló fejedelemség lett. A második metamorfózis 1686-tól, a török kiűzetésétől kezdve következik be, amikor a Habsburg uralkodó Erdélyt, "karddal elfoglalt területnek" minősítve, Ausztriához csatolja, élére Szebenben székelő gubernátort (kormányzót) tesz, és a német szót kezdik érvényesíteni. Harmadik változásnak az 1867-es osztrák–magyar kiegyezéssel teremtett állapot számít: Erdély ismét Magyarország szerves része lesz. Ezzel egyidejűleg indul el a negyedik metamorfózis, a román–magyar ellentétek felkorbácsolásának folyamata. A céltudatos román nemzeti propaganda, szisztematikus birtokfelvásárlási akciók és az alkalmi látványos politikai demonstrációk a minden eszközt felhasználó diplomáciával karöltve készítik elő az ötödik változást, mely 1920-ban, Trianonnal következik be. Az Erdély ügyéért lelkesedőknek figyelmébe ajánljuk ennek a negyedik metamorfózisnak a történetét, mert annak eszmei-szellemi kelléktára azóta is forgalomban van, és ezekkel min-

den magyar–román megbékélésnek szembe kell néznie. Egy hatodik metamorfózisa is volt Erdélynek, az 1940–1944-es időszakban, amikor Észak-Erdélyt Magyarországhoz csatolták, s az ottani kisebbségi sorsban élt magyarság külső elnyomástól mentesen kapcsolódhatott bele az összmagyarság életébe. Ez a négyéves szabadság olyan maradandó nyomokat hagyott az észak-erdélyi magyarság életében, hogy az egész utána következő korszak – az Erdély újramegszerzésének érdekében tett átmeneti és gyorsan visszavont reformjaitól eltekintve – azzal volt elfoglalva, hogy meggyűlöltesse a négy szabad évet, és azon dolgozott, hogy az ottani, egy tömbben élő magyarság elnemzetietlenítésével, szétszóratásával ("homogenizációjával") olyan helyzetet teremtsen, melyben az erdélyi és magyarországi magyarság bármilyen találkozása a jövőben lehetetlenné válik.

Erdély fölött a történészek ma is szellemi viaskodást folytatnak. Annyit legalább mindenkinek kell értenie a kérdéshez, amennyit a "Rendületlenül . . ." első része ismertet.

E terület történetének ismeretére, mely ennyi metamorfózison ment keresztül, s ahol évszázadokon át három nemzet és négy vallásfelekzet élt (Erdély hét "főbűne"), a jövőben is szükségünk lesz.

Márton Áron életrajzát epizódok, illusztrációk, események mozaikkockáiból rakja össze a szerző. A gyermekkori éveket pl. néprajzi gyűjtésbe is beillő imádságok, játékok, diákszokások leírása, sőt szövegei érzékeltetik: így imádkozott, játszott, ministrált a kis legényke.

Az elemi iskolai tanítók beszélték rá szüleit, hogy tovább iskoláztassák az érdeklődő, értelmes gyermeket. A gimnázium hat osztályát Csíksomlyón, az utolsó kettőt, mint középiskolás kispap, Gyulafehérváron végezte.

Aztán jött a háború, melyet a székelyudvahelyi 82-es székely gyalogezred önkéntese, tizedese, hadapródja, majd hadnagyaként harcolt végig. Legényeit megbecsüli, mindenütt megvédi. A harctereken háromszor sebesült meg. 1920-ban újra a gyulafehérvári papnöveldében tanul, és 1924. július 6-án szenteli pappá Majláth Gusztáv Károly erdélyi püspök. Eközben rendezkedik be Erdélyben az új honfoglaló hatalom. Papi működését káplánként kezdi, mint a többi újmisés pap: Gyergyóditrón, Gyergyószentmiklóson és Marosvásárhelyen káplánkodik. Az önálló munkát, a plébánossságot Nagyszebenben kezdi Vöröstorony és Talmács plébánosaként.

Nagyszebenben volt a központja az erdélyi ortodoxiának is, mely hogy a székelységet elrománosíthassa, hatalmas templomépítő programot kezdeményezett a székely falvakban és városokban. Az új honfoglalás során az erdélyi katolikus püspökség a támadások céltáblájává vált. A vita főleg a konkordátum és a Katolikus Státus (az erdélyi katolikusok reformáció korabeli önkormányzata) körül folyt. A védekezéshez a püspök segítségül vette maga mellé Márton Áront levéltárosként. Az egyetemi ifjúság körében végzett sikeres munkája azonban új beosztást hozott neki: Kolozsvárra kerül egyetemi lelkésznek.

Nehéz talajon dolgozik. Az erdélyi fiatalság, csakúgy, mint Erdély szellemi emberei, a háború után világnézeti válságba jutottak. Az egyik szer-

vezet nyíltan toborozta az értelmiséget a marxizmus táborába: a világ megváltása csak a marxizmustól várható, a magyarságnak is ez lehet az egyetlen útja. Márton Áron kiállt amellett, hogy az erdélyi magyarság sorsa csak nemzeti és ugyanakkor keresztény alapon rendezhető, különben szétszóródnak a gondolatok, s a gondolatokkal együtt a tömegek, az emberek is.

A szokásos lelkigondozáson kívül elvezeti főiskolásait ahhoz a gyökérhez, melyből Erdély megújulását várja: a falu népéhez. Diákjai elkezdik a "faluzást", a Magyarországon is ismertté vált falukutató munkát. Az erdélyi katolikusoknak ezekben az években Katolikus Népszövetség néven jól működő szervezetük is van, mely általában évente ún. Katolikus Nagygyűlést rendez Erdély nagyobb városaiban.

Püspöke megtette e mozgalom igazgatójává. Új munkaköre új kihívást jelentett: rendszert teremteni az évenként megújuló gyűlések programjában; egy témakör köré csoportosította az előadásokat, körmenettel és díszgyűléssel fejezték be a seregszemlét. Népművelő Bizottságokat hozott létre Erdély-szerte, melyek a körzetükbe tartozó falvakat kidolgozott műsorral keresték fel. A népművelési munkába igyekezett az egész értelmiségi réteget bekapcsolni.

Még egyetemi lelkész korában elhatározza, hogy az egykor nagysikerű ifjúsági lapnak, a Zászlónknak létrehozza Erdélyben a szellemi örökösét. 1933-ban indul el Erdélyi Iskola néven.

1936-ban új feladatot kap: kolozsvári plébánosként szanálnia kellett az anyagi bonyodalmakba keveredett egyházközséget. Két és fél év múlva jött a következő "áthelyezés", a püspöki kinevezés. A püspökszentelési ünnepségeken az üdvözlésekre adott válaszaiban már körvonalazza püspöksége egész programját.

Szavai a társegyházak vezetőihez: "Van olyan kötelezettség, amelynél minden egyháznak találkoznia kell egymással, s amint Erdély sokszínű egyházaihoz hozzátartozik a három nyelv és a hat-hét szertartás szerint, de egy ugyanazon Istent imádó egyház, úgy kell a testvéri együtthaladás útját egyengetni. Ígérem, hogy Erdély történelmi adottságait számbaveszem, minden küzdőtársamat testvérként szeretem, s minden terhet vállamra veszek, amit véges erőmmel képes leszek hordozni."

Az egyházmegye papságához: Legnehezebb feladatom "felmérni a tennivalókat s utat mutatni a jövőre. Ha az isteni gondviselés így akarta, lelkiismeretesen fogom végezni munkámat, és zúgolódás nélkül engedelmeskedem a parancsnak. Nem futok meg a munka elől, s a keresztet, amit Isten a gondok képében vállamra tett, ha vérző térdekkel is, de vinni fogom, mert vinni akarom. Kérem, hogy kövessenek ebben a munkában."

A szülőfaluja küldöttségéhez: "Életemnek ezen a legnagyobb napján fogadalmat teszek: népem sorsához hűséges maradok, a fajtám élni akarásának, makacs kiállásának egy része akarok lenni, s kötelességemnek tartom, hogy életemet is rátegyem a rám bízott feladatok megoldására. Népemért fogok dolgozni."

Két és fél év múlva újabb "beosztást" kap: a második bécsi döntéssel kettészakadt Erdély Magyarországhoz került részét Általános Helynökére bízza, míg ő a maradást és a velejáró üldöztetést választja. A magyar részre átlátogatva bérmál, és tiltakozik a zsidóüldözések ellen. Utóbbi miatt figyelmeztetik: "Ha mégegyszer ilyen nyilatkozatot tesz, többé nem kap határátlépési engedélyt. Így is szerencséje, hogy külföldi állampolgár, s nem indítanak eljárást ellene." Erre ő a miniszterelnökhöz és a belügyminiszterhez intézett levélben megismételte a tiltakozást. "Remélem, további magyarázat nem szükséges" – mondotta barátainak. A front elérte Gyulafehérvárt is. A megszálló orosz csapatok tisztjei egyszer meghívták vacsorára. Magára öltötte püspöki ruháját, fölvette mellkeresztjét, s úgy tett eleget a meghívásnak. Bár nem ivott együtt vendéglátóival, tisztelettel fogadták.

A háború átvonulása után engesztelő imádságot rendel el, és az egész egyházmegyében népmissziókat tartat. Aggodalommal tölti el, hogy a háború utáni békeszerződésekre a kormányzat a kisebbségi magyarságnak olyan képviselőit fogja össze, akik a lakosságot nem képviselik, de támogatják a kormányzat taktikáját abban, hogy a béketárgyalás megerősítse a háború előtti határokat. Vezető erdélyi értelmiségiekkel együtt ő is úgy gondolja, hogy a béketárgyaláson hangot kell adni az erdélyi magyarság túlnyomó többsége hangjának is, s ezért közös memorandumban az kérték, hogy a túlnyomóan magyarlakta területek továbbra is Magyarországhoz tartozhassanak. "Nem szabad megtörténnie annak, hogy népünket újra felfeszítsék a régi keresztre" – foglalta össze egyik szentbeszédében e lépés lényegét.

A hivatalos politika képviselői azonban győztek, s ebben támogatta őket a magyarság képviselőinek tunyasága is.

1949. október elején még az iskolák államosítása ellen tiltakozik, közben egy működési szabályzatot készít a katolikus egyház jövőbeli romániai életéhez.

A benyújtott ún. Statutum-tervezetet a kormány visszautasítja, mert Márton Áron nem hajlandó, az egyházjog szerint nem teheti meg, hogy olyan szabályzatot készítsen a katolikus egyház nevében, melyben nem szerepelnek az akkor már betiltott román görögkatolikusok. Statutum nélkül a katolikus egyház csak "megtűrt" státussal rendelkezett Romániában egészen a nemrég megszűnt éra végéig, ami sok hátrányt jelentett az egyháznak.

Márton Áront 1949. nov. 3-án letartóztatják, majd amikor Romániában is sor kerül a Rajk-perhez hasonló összeesküvési perre, abban – ismeretlen személyekkel is összetársítva – előkelő helyet biztosítanak neki. Az ítélet: tízévi börtön, életfogytiglani kényszermunka, vagyonelkobzás, a perköltség megtérítése. 1954 elején azonban váratlanul kiveszik a börtönből, Bukarestbe viszik – előbb a Belügyminisztérium pincéjébe, majd egy villába –, gyakran meglátogatják, próbálnak megegyezést kötni vele. Amikor aztán a bukaresti érsekségen szállásolják el, és látogatókat is fogadhat, megtudja a változás okát: a kormányzat Romániában is megpróbálkozott a papi békemozgalommal, megpróbáltak román nemzeti katolikus egyházat is létrehozni, de a papok és hívek ellenállása miatt, no meg a Rómával még fennálló

hivatalos kapcsolat s az egyházszakadáson dolgozó személyek gyors kiközösítése, ill. a titkos ordináriusok kinevezése miatt a kísérlet nem sikerült.

A katolikus egyházzal szemben a kormányzat teljesen tehetetlen, s azt remélik, hogy ha Márton Áron kormányozza ismét az egyházmegyét, akkor legalább helyreáll a rend. A püspök erre kijelentette, hogy ő csak akkor tudja átvenni a kormányzást, ha az állam által hivatalba tett emberek eltávoznak az egyházmegyei központból. Ez megtörtént, s 1955. március 25-én visszatért székhelyére. Ott első dolga volt, hogy papjait közös lelkigyakorlatra hívta össze, ahol mindenki penitenciát kérhetett, ha lelkiismeretében úgy érezte, hogy vétett az egyházi törvénykönyv rendelkezései ellen. A rendet ezzel helyreállnak tekintette, s elkezdődött az egyházmegyében a normális munka. Az állam emberei döbbenten nézték a fejleményeket: "Amit mi mostanáig építettünk, azt Márton Áron egy óra alatt lerombolta." Az egyházpolitikai koncepcióba sehogysem illeszkedő püspököt alig egy évvel kiszabadulása után háziőrizetbe vetik. A házon kívül csak a püspöki épülettel szomszédos székesegyházba mehet. A háziőrizet több mint 11 éven át, 1967 novemberéig tart. König bécsi érsek romániai látogatásakor oldják fel. 1969-ben és 1971-ben eljut Rómába. Az 1971-es püspöki szinóduson vallomásszerű felszólalást mond: "A hierarchia feladata, hogy szavát felemelje, amikor az igazságot vagy az emberi személyiség méltóságát és alapvető jogait támadás éri." 1974 nyarától egyre súlyosbodó veseproblémákkal küszködött. Emellett meg-megújultak a hatósági zaklatások is. "Ezt a kort éljük most, és az a feladatunk, hogy bírjuk ki" – bátorította kétsébeesett munkatársait. 1980. május 15-én az utódjául kijelölt Jakab Antallal közös körlevélben fordult híveihez: ". . . a hithez való ragaszkodást hagyom rátok örökségül." Súlyos betegségét mint az élet velejáró terhét viselte: "Ha éppen meg kell halni, meghalok. A halálnak egyszer úgyis jönnie kell." 1980. szeptember 29-én találkoztak. "Édesanyám, megyek hozzád" – ezek voltak utolsó szavai. Rómában az éppen ülésező 5. püspöki szinódus atyái, mikor elérte őket halálának híre, egyperces néma felállással adóztak emlékének.

A "Rendületlenül . . ." kötet harmadik részében közölt szöveggyűjtemény a püspök írásainak, beszédeinek, körleveleinek majdnem öt évtized irodalmi terméséből ad ízelítőt, s csak fokozza a kívánságot, hogy valamennyi írását összegyűjtve is kézbe kaphassuk. A hivatalosan is elindított boldoggáavatási eljárásban erre amúgy is szükség lesz.

Domokos Pál Péter nagy tárgyismerettel és szeretettel megírt könyvének olvasását talán megkönnyítette volna, ha az illusztráló részek egyikemásika lábjegyzetbe, esetleg függelékbe kerül. A könyvben megelevenedő Márton Áron-kép azonban így is magával ragadó és hiteles. A kötet borítólapját az ismert erdélyi művész, Szervátiusz Tibor rézdombormű vének fényképe díszíti.

BORSOS MIKLÓS

Borsos Miklós, a nagy magyar szobrász 84 éves korában, 1990. január 27-én meghalt. Letette a vésőt, ecsetet; befejezte alkotásokban, szellemi-lelki értékekben, földi bánatokban és örömökben gazdag életét. "Sorsom nehéz fiatalságot jelölt ki, és ez években a Biblia és elsősorban a hegyi beszéd olvasása, annak az örökszép, életet, erkölcsi magatartást tanító szavai, isteni ragyogása és végtelen tisztasága volt, ami megőrzött" – vallotta maga a művész a Vigilia munkatársának válaszolva.

Borsos Miklós életére, magatartásának kialakulására döntő hatással volt gyermekkorának erdélyi környezete. Nagyszebenben született 1906-ban, Gyergyócsomafalváról elszármazott régi székely nemzetségből. Mint gyermek a kőfaragók, ácsok munkáját néha órákig figyelve, vagy apja órásaranyműves műhelyében szemlélődve, többet tanult, mint később az iskolákban, a szebeni, győri gimnáziumban vagy a budapesti Képzőművészeti Főiskolán. Az olasz reneszánsz mesterek művei vonzották, ezért elhatározta, hogy gyalogszerrel bejárja Olaszországot és Dél-Franciaországot, mint ősei, a székely vándordiákok. Tarisznyájában csak két inget és rajzpapírt vitt. A vándorút megérlelte Borsos művészetét és emberi látásmódját.

Hazatérve egymás után alkotta a mediterrán táj ihlette rajzait, festményeit, melyekből először 1932-ben állított ki a budapesti Nemzeti Szalonban. A firenzei emlékek, Michelangelo rabszolgaszobrai, Ghiberti bronzkapuja, Donatello márványai azonban nem hagyták nyugodni. Tovább kísérletezett, és most már súlyos formájú szobrok, fémdomborítások, bronzból és fából készült kisplasztikák, rézmetszetek kerültek ki a keze alól. Szobrai: szirének, nimfák, Demeter, Pannónia, Parasztasszony; azután domborművek: Vénusz születése, Napkorong. Híres szoborportréi: Szabó Lőrinc, Egry József, Babits Mihály.

Az ötvenes-hatvanas években nem kapott köztéri megrendelést, de az egyház munkához juttatta, majd később megjelentek szobrai a szabad ég alatt is: Kút a Vármúzeum udvarán, István király szobra Pécsváradon, Janus Pannonius a pécsi várkertben és a győri Bartók-szobor. Bármihez nyúlt Borsos, mindenből kiforrott mű kerekedett ki; a puszta kőből vagy fémből formálta ki gondolatait.

Maga így írt művészetéről: "Minden belül van. A magány, meditációk gondolatai: a Biblia, mítosz, Odisszea, a régi vándorlás reminiszcenciái... Az emberélet szépségei, bűnök, bűnhődések, pokoljárás, részvét és remény világa ez. A vándor mi vagyunk mindannyian. A Golgotában a mindenki keresztjét érzem" – írta egyik albuma bevezetőjében.

Az univerzum rejtélyének kutatása mellett Borsos Miklós "élet-halál közötti állapotban végighullámzó gondolatok során" ábrázolni akarta azt is, amit "a szó, a beszéd vagy írás nem tudott az értelem számára világossá, láthatóvá, valóságossá elfogadtatni". A Vigiliában 1977-ben Hegyi Béla

kérdésére: "Mi az, amit Istennek köszönhetek?" a művész így válaszolt: "Nagyon emberi kérdés. Mindent. Elsősorban azt, hogy olyan tudok lenni, amilyen vagyok. Jobban mondva, merek olyan lenni, amilyen vagyok. Ezen túl, ami megóvott attól a sok tévelygéstől, ami szellemi téren felbukkant a keresztutakon, a válaszutakon, a nehezebb felé vitt." – "Visszanéztem félutamból" (1971) című lebilincselően érdekes önéletrajzi írásában a sok nehézségről, keserűségről – mint az igazi nagy lelkek – csak rezignáltan ír. Mint ő maga megállapítja, érdekes, hogy míg a hatóságok alsóbb szinten fenyegetően léptek fel ellene, annyira, hogy 1960-ban megfosztották tanári állásától a budapesti Iparművészeti Főiskolán, addig a "felsőbb körök" Munkácsy- és Kossuth-díjjal tüntették ki.

Borsos Miklós ment előre a maga útján. Az 1966-os velencei biennálén nagy sikert aratott, a külföld is felfigyelt rá, és ő feleségével együtt rövid időre viszontláthatta a szeretett olasz tájat. Kiállításai most már Magyarországon is eseményszámba mentek. Tihanyi tárlatára 1976-ban tömegek zarándokoltak el; a szobrász az ország egyik legnépszerűbb embere lett. De ő nem vágyott szereplésre; kis tihanyi házában szeretett élni, amely köré felesége, a szép és okos Kéry Ilona csodálatos kertet varázsolt. Alkonyatkor, amikor a madarak elhallgattak, kedves hegedűjén Borsos Miklós Bachot, Vivaldit szólaltatta meg. Ezek voltak a pihenés percei. De másnap reggel már korán megkezdődött a kopácsolás, kőfaragás a kert végében, a szabadtéri műteremnek berendezett lugasban. A márványtöredékek közül egy régi látogatásunk alkalmával a mester kiemelt egy simára csiszolt kis remekművet, mesebeli fehér madarat: "Vigyétek el Rómába!" Ma is itt van teraszunk babérbokra és futó borostyánja között. A fölötte repülő olasz sirályok testvéreink érzik.

Borsos művészetét legszebben felesége, Kéry Ilona, egy katalógus előszavában jellemezte: "Tihany... Európához tartozó szőlőtermő, emberszabású mediterrán kultúrájú hely Pannónia szívében. Kevés kivétellel itt születnek Borsos Miklós kőszobrai. Kiteszi a kőtömböt egy kerti tisztás szélére az ég alá a napfény tüzébe, és ott faragja egyenesen a kőbe az elgondolt fejet vagy alakot. Intuitív művész. Nincs benne semmi spekulatív . . . Amikor hozzáfog egy szoborhoz, van szemléletélménye, gazdag képzelőereje, és van egy mély átélő, átérző, magát teljesen beleélni tudó intuíciója. Előképei a kora görög formavilág és minden olyan művészeti kor vagy stílus, amelyek az igazi, mély humánumtól átmelegedett kifejeződésben éri el célját."

A rajzokról pedig ezt jegyezte meg: "Alig van valami a papiroson. Két parabolikus görbe remegése, ami lent is, fönt is a végtelenbe vész. Ahogy egyetlen ponton érintik egymást, egy kicsi dióhéjnyi csónak lebeg ég és föld között, és úgy reszket, mint az emberi magányosság az ismeretlen és végtelen űrben".

Borsos Miklós most utolsó vándorútjára kelt, hogy megismerje az Ismeretlent. "Kudarcaimban hitem nem tört meg, sikereimtől nem bizakodtam el – írta egy vallomásában – . Ellenségeim nem tudtak ártani; előre vittek ártó tetteik. Ki az én Istenem? Ez: 'mert az Isten tibennetek van, mert Isten lélek és igazság.'"

A "KÖLNI NYILATKOZAT" ÉS AMI MÖGÖTTE VAN

Fokozódik a Róma-ellenes komplexus?

"Az Egyház a vihar közepette néz szembe ma jövőjével" – írta a zsinat másnapján (1969-ben) P. Y. Congar domonkos teológus, zsinati szakértő, aki felfigyelt az Egyház belső válságára, és kereste annak okait *(Au milieu des orages)*. Lényegében a jelenlegi civilizáció válságából eredeztette ezt a belső egyházi válságot, még pontosabban pedig a tekintély krízisének kirobbanását látta a feltörő lázongásban; ezért éppen a tekintély és a közös felelősség helyes értelmét magyarázta meg tradicionalistáknak és haladóknak. A katolikus Egyházban isteni alapítás folytán létezik a szolgálati papság, a hit és szentségei, a közösségi egység és a szeretet diakoniája biztosítására. Az egyházi közösségben a közjó a Krisztus által számunkra megszerzett üdvösség – magyarázta Congar –, a lelkipásztori tekintély tehát az üdvösség közvetítését célozza, éspedig az egyházirend szentségéből eredően. Az Egyházban tehát minden tekintély, struktúra, intézményes, ill. jogi keret a személyek isteni életének kibontakoztatásáért van, ami a Szentlélek működésének gyümölcse. Ez az egyházszemlélet – a zsinaté – kizárja a klerikális egyháztant és a lelki tekintély hatalomként való gyakorlását.

A zsinati egyháztan és szemlélet csak lassan ment át a gyakorlatba. 1968-ban VI. Pál pápa meghirdette a hit évét; akkor, jún. 30-án mondta el a Szent Péter téren "Isten népe krédóját", és 1968-ban tette közzé *Humanae vitae* kezdetű körlevelét a születésszabályozásról, amely a már feszülő tekintélyi válságot kirobbantotta. A továbbgyűrűző kontesztálás és teológiai viták során a pápának, Péter utódjának szerepe, tévedhetetlensége, primátusa, lelkipásztori szolgálata került a támadások kereszttüzébe. A kontesztálók egyik hangadója, Hans Küng 1970-ben megjelentette *Unfehlbar?* című könyvét, amely a pápaság (a pápai "csalatkozhatatlanság") kemény kritikája volt, és heves vitát váltott ki. (Ismeretes, hogy Róma H. Küngtől megvonta a kánoni megbízatást, ezért az Egyház nevében nem taníthat katolikus dogmatikát a tübingeni egyetemen.) Most, egy évtized után, zsebkönyvformában, újra megjelent az Unfehlbar? – némileg bővítve; H. Haag bevezetője szerint éppen a "kölni nyilatkozat" (és ami mögötte van) teszi időszerűvé ezt a vitatott könyvet. *(Unfehlbar? Eine unerledigte Anfrage,* Piper, München/Zürich 1989.)

Kétségtelen, hogy a II. János Pál pápa megválasztása óta eltelt jó évtized során az egyházi válság csak elmélyült; mindazok a problémák, amelyeket a II. vatikáni zsinat felvetett, és csak részben oldott meg (tekintély-szabadság, papság-világiak, ökumenizmus és vallásközi párbeszéd, pápai primátus és kollegialitás . . .), az általános kulturális válság és a fokozódó szekularizálódás folytán, ma élesebben vetődnek fel. Paul Valadier SJ, az *Études* volt főszerkesztője (Nietzsche-szakértő) *L'Église en procès* (A perbe fogott

Egyház, 1987) c. könyvében éleslátóan elemezte a katolicizmus és a modern társadalom viszonyát. Az átalakuló társadalomban, amelyet a szekularizáció, a pluralizmus, az egyes tudásterületek autonómiája jellemez, a katolikusoknak, a hívőknek és pásztoroknak jelen kell lenniük, elfogadva a kihívásokat, határozottan állítva önazonosságukat – hangsúlyozza a francia jezsuita.

A szekularizálódás tény; egyre inkább terjed – ha nem is a szenvedélyes, "harcos" ateizmus – a vallási közömbösség és a gyakorlati materializmus. Ugyanakkor tény az is, hogy feltörőben van egy bizonyos új vallásosság: ezoterikus, okkult jelenségek iránti érdeklődés, a keleti vallások népszerűsége, többé-kevésbé keresztény szekták terjedése, de az elmélyültebb kereszténység jelentkezése is, főleg bázisközösségekben, megújulási mozgalmakban. Mindez, *mutatis mutandis,* a négy évtizedes bénultságból feléledő magyarországi társadalomra és egyházakra is áll.

A katolikus egyházon belül Magyarországon nincs az az éles ellentét, mint pl. Franciaországban a Lefebvre-féle, skizmába hajló tradicionalizmus és a marxi baloldallal kacérkodó katolikus értelmiségiek között. Tulajdonképpen a magyarországi egyháznak most kellene hozzáfognia igazán a II. vatikáni zsinat megújulási programjának megvalósításához, ahogy ezt egyébként a zsinat bezárása 20. évfordulóján megrendezett püspöki szinódus és maga a szentatya is hangsúlyozza világviszonylatban. Meg kell találni a helyes egyensúlyt a modernista ízű relativizmus és a merev konzervativizmus között. Sajnos, a vasfüggöny mögötti országok egyházi fejlődése – éppen a politikai helyzet, az elnyomás miatt – nem volt egységes: a hűség gyakran a merev formák megőrzését, konzerválását jelentette, pedig az igazi hűség a hagyomány és a korszerűsítés helyes egyensúlyából származik. (Paradox módon a hivatalosan is szekularizált közép-kelet-európai országokban erősebb a klerikalizmus, mint a nyugati országokban!) El kell fogadni a modernség kihívását, amely egyszerre felhívás a szabadságra, a hit elmélyítésére (ez folytonosság *és* újdonság), a teremtő kezdeményezésre. Meg kell találni a világegyházban a helyes egyensúlyt a központ és a periféria között, illetve ki kell fejleszteni a pápa (a római kúria) és a helyi egyházak párbeszédét, együttműködését, éppen a zsinat által megfogalmazott kollegialitás szellemében.

Jórészt ez a probléma húzódik meg az európai teológusok kontesztálása mögött, amelynek kifejezése az ún. **"kölni nyilatkozat":** 1989 vízkeresztjén német nyelvű teológusok fogalmazták meg ezt a "manifesztumot"; később különböző formákban szolidaritást vállaltak velük a francia, a flamand és az olasz nyelvű teológusok is. (Lásd a dossziét: *La Documentation Catholique,* Nr. 1979, 1989.3.5.)

Ha az aláírók számát tekintjük, jelentősnek kell tartanunk e kontesztálást. Hans Küng, aki nem kezdeményezte, de aláírta a nyilatkozatot, 1989 végén az *Il Regno* c. folyóiratnak adott interjújában – a maga demagóg stílusában – ezt hangoztatta: A pápa és Ratzinger vissza akarnak menni a középkorba; Rómában még nincs peresztrojka!

Az 1989. jan. 25-én közzétett kölni nyilatkozatot 163 nyugat-német, svájci, osztrák, luxemburgi és holland teológiatanár írta alá. A kontesztálás lényegében három eseményre, tényre vonatkozik, illetve azok kapcsán bírálja a pápai-kúriai "centralizmust" és a tanítóhivatal illetéktelen kiszélesítését:

1) A római kúria egyoldalúan és következetesen olyan püspököket nevez ki világszerte, akik a központ bizalmát élvezik, anélkül, hogy kellőképpen kikérnék a helyi egyházak véleményét, illetve tárgyilagos információkat szereznének a helyi egyházakról (itt a pápai nunciusok szerepét is kifogásolják). A II. vatikáni zsinat egyik vívmánya éppen a pápa és a püspökök közötti kollegialitás megfogalmazása. Az említett gyakorlat megfosztja a helyi egyházakat jogos önállóságuktól; a kollegialitást elfojtja az új centralizmus, a püspöki kinevezésekben gyakorolt tekintély ellentmond az evangéliumi testvériségnek és a szabadságnak, továbbá megbénítja az ökumenikus folyamatot.

2) A római kúria (a pápa) következetesen visszavonja vagy megtagadja a kánoni megbízatást olyan teológiaprofesszoroktól, akik jól felkészültek ugyan a tanításra, és helyi püspökük is alkalmasnak tartja őket, de a hit és erkölcs kérdéseiben nem mindenben igazodnak Rómához, minthogy figyelembe veszik az "igazságok hierarchiáját" vagy bizonyossági fokát, a zsinat tanítása szerint.

3) Tulajdonképpen erre vonatkozik a legfontosabb, harmadik pont, éspedig főleg a *Humanae vitae* kezdetű, a születésszabályozásról szóló enciklika pápai értelmezésével kapcsolatos.

Hogy jobban megértsük a teológusok kritikáját, ismernünk kell II. János Pál pápa 1988. okt. 15-i és nov. 12-i beszédeit a *Humanae vitae* értelmezéséről: a "kölni nyilatkozat" is főleg ezeket bírálja, amikor a pápai tanítóhivatal nem igazolható kiterjesztése ellen tiltakozik a következőképpen: "Az utóbbi időkben a pápa – teológusokhoz és püspökökhöz intézett beszédeiben – anélkül, hogy tekintettel lett volna az egyházi kijelentések közötti bizonyossági fokozatokra és azok különböző súlyára, a születésszabályozásról szóló tanítást oly mértékben a hit alapvető igazságaihoz kötötte – ilyenek: Isten szentsége és a Jézus Krisztus által szerzett megváltás –, hogy szerinte, akik bírálják a születésszabályozásról szóló tanítást, ilyen vádakat vonnak magukra: 'támadják a keresztény tanítás alapvető oszlopait', tévedésbe esnek, amikor a lelkiismeret méltóságára apellálnak, 'meghiúsítják Krisztus keresztjét,' és tagadják 'az ember méltóságát'. A pápa az 'alapvető igazság' és 'isteni kinyilatkoztatás' fogalmait alkalmazza, hogy egy teljesen különleges tanítást igazoljon, amelynek nincs alapja sem a Szentírásban, sem az Egyház hagyományában." (Id. dosszié, 242.lap.)

A nyilatkozat hivatkozik az *Unitatis redintegratio,* az ökumenizmusról szóló zsinati dokumentum 11. pontjára, ahol ezeket olvassuk: a teológusok az ökumenikus párbeszédben "a tanítások egybevetésekor ne feledjék, hogy a katolikus tanításhoz tartozó igazságoknak hierarchiájuk (rangsoruk) van, mert más-másképpen kapcsolódnak a keresztény hit alapjához."

A német nyelvű teológiaprofesszorok szerint a pápa nincs tekintettel e fontos elvre, amikor a születésszabályozás kérdését a legalapvetőbb hitigazságokhoz köti. Számolni kell ugyanis a teológiai kijelentések különböző bizonyossági fokával és a teológiai megismerés korlátaival az orvosi-antropológiai kérdésekben; továbbá ténylegesen is biztosítani kell a szakteológusoknak a kutatás és az ellenőrzés szabadságát, amihez pedig érvelés és véleménycsere szükséges. Az egyéni lelkiismeret szerepe nem csupán az, hogy automatikusan igazodjék a tanítóhivatalhoz, hanem megvan a saját méltósága és felelőssége a döntésekben, amikor a konkrét helyzetekre alkalmazza az egyetemes normákat.

(Itt megjegyezzük, hogy a *L'Osservatore Romano* 1989. febr. 16-i száma "Precisazioni" címmel "félhivatalos" jelleggel állást foglalt ezzel a ponttal kapcsolatban, megintve a teológusokat, akik zűrzavart keltenek. Hivatkozva a *Humanae vitae* 14. pontjára, hangsúlyozza: amit VI. Pál és II. János Pál a születésszabályozásról tanít, az nem tartozik a teológusok által szabadon vitatható témák közé; ha valaki az ellenkezőjét tanítja, tévedésbe viszi a házasfelek erkölcsi lelkiismeretét.)

A Vatikán sajtótermének igazgatója első reakciójában igyekezett minimalizálni a kölni nyilatkozat jelentőségét, "helyi ügyről" beszélt, utalva a német püspökök állásfoglalására (1989. jan. 26). A német főpásztorok elismerik, hogy a nyilatkozat számos nehéz témát érint. Kritikák mindig voltak és lesznek az Egyházban; a kérdés csak az, hogy milyen szellemben és milyen eszközökkel teszik ezt. A nyilatkozat hangnemén, általánosító megjegyzésein túl tartalmilag is fenntartással élnek azzal kapcsolatban, amit a teológusok II. János Pál pápa említett beszédei felhoznak. A súlyos kérdésekről is nyíltan lehet tárgyalni, de kerülni kell a "demagóg" módszert, az elsietett általánosításokat, törekedni kell a tárgyilagosságra.

A nyilatkozat továbbgyűrűzött Európában, a francia, flamand és olasz teológusok csatlakoztak hozzá, többé-kevésbé közvetlen módon. A francia, valamint a francia nyelvű belga és svájci teológusok (157-en) levelet intéztek Ratzinger bíboroshoz, amelyben hangsúlyozták: a kölni nyilatkozatot aláíró teológus kollégáik nem voltak "elszigeteltek". Ők maguk el akarják kerülni a polémiát, amit nehezen lehetne jó mederben tartani a jelenlegi feszült helyzetben, de azt kívánják, hogy a felvetett problémákat "ne ássák el", hanem komolyan tanulmányozzák és vitassák meg őket, éspedig az evangéliumi szabadság szellemében.

Később megtudjuk, hogy a Nemzetközi Teológiai Bizottság is foglalkozott ezzel a levéllel, és hogy Ratzinger bíboros majd válaszol rá. A **Hittani Kongregáció prefektusa** utalt a nyilatkozatra és a levélre 1989. márc. 9-én, amikor mintegy harminc egyesült államokbeli főpásztorral találkozott a Vatikánban, majd mikor a pápa Rómába hívta a német püspököket (1989. nov. 13-14.). Ez utóbbi alkalommal, a német püspökökhöz szólva, kijelentette, hogy a kölni nyilatkozat a pápai tanítóhivatal és a német nyelvű teológusok kapcsolatának krízisét tükrözi; alaposan elemezni kell ennek a helyzetnek a létrehozó okait, különösen is a teológiatanítást az egyetemi

fakultásokon és felsőfokú intézetekben: az Egyháztól való függetlenülés tendenciája, túlságos specializálódás, a lelkiség és az egyházias szellem hiánya stb. Mindez persze befolyásolja a papképzést, hiszen a leendő papok általában e fakultásokon készülnek hivatásukra.

1989. dec. 30-án a *Le Monde* munkatársának többek között ezt nyilatkozta Ratzinger bíboros, aki egyébként igazságtalannak tartja a centralizmus és az autoritarizmus vádját: "A rossz közérzet jellemzi valamennyi nyugati egyházat, és általában az Egyháznak mint látható társaságnak minden nagy változást átélő korszakát. Hogyan magyarázzuk ezt? Rendkívüli paradoxont élünk át. Európa és a világ – úgy tűnik – a fokozatos egyesülés felé tart; ugyanakkor minél inkább közeledik egyik ember a másikhoz, annál inkább fél, hogy elveszíti személyazonosságát. A közelség félelmet szül, és ebből fakad az, amit én újprovincializmusoknak nevezek. Ez áll az Egyháztársaságra éppúgy, mint a politikai társadalomra. Megfigyelhetjük a regionalista pártok kialakulását különböző európai országokban. Sikerüket arra alapozzák, hogy tiltakoznak az abszurdnak és totalitáriusnak minősített centralizmus ellen. A 68–70-es évek nagy reménykedései, amelyek egyrészt a marxizmushoz, másrészt az embertudományok fejlődéséhez kapcsolódtak, jórészt kiábránduláshoz vezettek. Ma az ember önazonosságának védelme a tudományos és technikai hatalmakkal szemben jórészt az etikai elvekre való hivatkozás nélkül alakul. Az a törekvés, hogy új egyensúlyt találjanak egyrészt az emberi, erkölcsi és lelki értékek, másrészt a modern világ új horizontjai felé való nyitottság között, mindenfelé bizalmatlanságot szül, ami nem kíméli meg a katolikus egyházat sem."

Miután Ratzinger bíboros a problémát ilyen széles távlatokba helyezte, válaszol Róma és a helyi egyházak kapcsolatainak kérdésére is: "Centralizmus, autoritarizmus ... A trentói, ill. az I. vatikáni zsinattól kezdve ezek állandó problémák, és mindig szükséges a helyes egyensúly keresése. A magam részéről igazságtalannak tartom az előbbi szemrehányásokat. A Szentszéknek a gyakorlatban foglalkoznia kell mindazokkal a problémákkal, amelyek szerte a világon felvetődnek. A püspököket soha nem konzultálták annyit a kongregációk, mint ma: az ötévenként esedékes *ad limina* látogatások alkalmával, de a pápa külön is találkozik egyes püspökkari konferenciákkal, amint ez pl. Brazília, az Egyesült Államok és Nyugat-Németország püspökeivel történt. Ezenkívül a püspökkari konferenciák elnökei gyakran megfordulnak Rómában. Húsz évvel ezelőtt még elképzelhetetlen volt az ilyen gyakori érintkezés. A helyi egyházak tehát nagy önállóságot kaptak, de feladatukat a Szentszékkel való egyre nagyobb együttműködés szellemében kell teljesíteniök. Mert jóllehet olyan világban élünk, amely egyre inkább egyesül, egyre világosabbá válik a lelki széttöredezés veszélye is. Fáradhatatlanul dolgoznunk kell az Egyház egységéért, mert a megosztott emberiség az Egyháztól az egység jeleit várja."

Végül Ratzinger bíboros a kontesztáló teológusokkal kapcsolatban ezeket mondta: "A rossz közérzet nemcsak a teológusokat érinti, hanem a papokat és az elkötelezett világiakat is, tehát azokat a katolikusokat, akik az élvonalban jobban ki vannak téve a modern mentalitás és az Egyház hite

közötti konfrontációnak, ütközésnek. Azt kértem a francia püspököktől, hogy fogadják azokat a francia teológusokat, akik levelet intéztek hozzám, és – egyébként udvariasan – szolidaritást vállaltak a kölni nyilatkozattal. A levelet megvizsgálta a Nemzetközi Teológiai Bizottság, amelynek elnöke vagyok, és készülök a válaszadásra. De ezt a levelet homályosnak ítéltük. Nem világos, mennyire terjed ki a francia nyelvű teológusok szolidaritásvállalása a németekkel, és mennyiben élnek fenntartással a kölni nyilatkozat szövegét illetően. Az a benyomásom, hogy a rossz közérzetet csak a teológusok és a püspökök párbeszéde révén lehet eloszlatni."

[...] "A teológus szerepe nemcsak a tanítás, hanem a hit elmélyítése is: választ kell találni az új problémákra, és néha bírálnia is kell. De a kritika jogának határt szab az Egyház szeretete és a tanítóhivatal tisztelete. E szempontból igen nagy a hiányosság, és újra kellene fogalmazni a hagyományos szabályokat. Ma már a teológus nem cellája magányában dolgozik, mint hajdan. Tudatában kell lennie a hívekkel szembeni felelősségének, akiket közvetlenül tájékoztat – és nem mindig tárgyilagosan – a mass media. Meg kell találni a helyes egyensúlyt a tanítóhivatal tisztelete, a hívek java és a szigorú tudományos kutatás követelményei között."

Mindezeket az általános megjegyzéseket helyesnek tarthatjuk. A probléma persze ezzel még nincs gyakorlatilag megoldva. Világos, hogy a pápa nem tud minden teológiai és egyházfegyelmi kérdéssel személyesen foglalkozni: a római kongregációk és más hivatalok (tanácsok), a Nemzetközi Teológiai Bizottság, a Pápai Tudományos Akadémia, személyes teológus szakértői stb. segítségére vannak. Ezenkívül a püspöki szinóduson és más alkalmakkor – *ad limina* látogatások, apostoli útjai során – is konzultálja a helyi egyházak vezetőit, szakértőit. Tagadhatatlan, hogy bizonyos morális kérdésekben a tanítóhivatal nagyon konzervatív morálteológusokat követ, amint ezt P. Häring elmondotta az *Il Regno* c. olasz lapnak (1989. jan. 18). A haladó teológusok ellen folytatott hajsza a X. Pius alatt tapasztalt modernizmus ellenes kampányra emlékeztet – mondotta a jeles redemptorista morálteológus: úgy tűnik, hogy Róma egyedül a legkonzervatívabb morálteológusokat tartja megbízhatónak a bioetika és a születésszabályozás kérdésében.

A II. vatikáni zsinatot (1962–1965) lényegében nyugati, nevezetesen európai püspökök és teológusok készítették elő, és a zsinat során is meghatározó volt szerepük. Haladók és konzervatívak nézetei ütköztek az ülések során, és az eltérő vélemények némileg tükröződnek bizonyos zsinati dokumentumokban is, pl. az Egyházról szóló *Lumen gentium* kezdetű konstitúció III. fejezetében, ahol az egyházi hierarchiáról, a pápai primátus és a püspöki kollegialitás viszonyáról van szó. Mégis, nagy általánosságban véve, azt mondhatjuk, hogy a 2. ülésszaktól kezdve, VI. Pál pápa vezetésével, a "haladóbb" irány kerekedett felül, és nyomta rá bélyegét a zsinati tanításra.

Eltekintve pillanatnyilag a tanbeli kérdésektől (az Egyház mivolta, szerkezete, viszonya a nem katolikus egyházakhoz és egyházi közösségekhez,

illetve a nem keresztény vallásokhoz stb.), ami a pápa, illetve **a római kúria és a helyi egyházak** viszonyát illeti, megjegyezzük: a zsinat óta egyre több bennszülött papot és püspököt szenteltek, és általában előtérbe kerültek a nem európai egyházak sajátos problémái (pl. inkulturáció az evangélizálásban, katekézisben, liturgiában, tehát a keresztény üzenet és a helyi kultúrák, vallások viszonya, az ezekkel folytatott párbeszéd, illetve pozitív elemeik felhasználása az igehirdetésben). De a "harmadik világ" gazdasági, társadalmi, politikai problémáinak előtérbe kerülése miatt is megnőtt az ún. "harmadik egyház" szerepének súlya, különösen Latin-Amerikában. Itt már a zsinat előtt szervezeti keretet találtak a püspökök együttműködésének, amely később a CELAM (Latin-Amerikai Püspöki Tanács) néven kezdett működni: Medellínben és Pueblában a földrész sajátos helyzetére alkalmazta a zsinati tanítást, hangoztatva, hogy a társadalmi igazságosság előmozdítása elválaszthatatlan az evangélizálástól. Ugyanakkor a helyi püspökök és a római központ óvták a baloldali katolikusokat, teológusokat, papokat és híveket a marxizmus kísértésétől, a felszabadításteológia és a szociális elkötelezettség egyoldalúságaitól. Mindenesetre Latin-Amerika, Afrika és Ázsia helyi egyházai fokozottabban magukra vonták a római központ figyelmét. A pápa apostoli útjai során szintén meggyőződhetett arról, hogy Rómából nem mindig lehet teljesen átlátni a sokrétű helyi problémákat.

Sokan a szláv pápa megválasztásában is már annak előjelét látták, hogy a pápaság végre kilép a hagyományosan latin örökségből. Csakugyan, Wojtyla pápa fokozottabban figyelt a kelet- és közép-európai egyházakra, már csak azért is, mivel hazája helyzetét jól ismerte, és követte a lengyel kibontakozást. Valóban II. János Pál körlevelei és megnyilatkozásai mind azt mutatják, hogy nyitott a szociális kérdés, a világméretű szolidaritás és az emberi jogok előmozdításának problémái felé, ami pedig a béke biztosításának alapja. A vallásokkal és a kultúrákkal folytatott párbeszédet is sürgeti. Minden bizonnyal doktrinális meggondolásokból mérsékeltebb az ökumenikus törekvésekben (pl. az anglikán–katolikus párbeszédben megtorpanást hozott a nők pappá, ill. püspökké szentelésének bevezetése egyes anglikán tartományokban). Az ökumenikus teológiai párbeszéd szépen előrehaladt a katolikus–ortodox és még inkább a katolikus–protestáns vegyesbizottságokban. Természetesen a legnagyobb nehézséget a pápaság, a pápai primátus és a csalatkozhatatlanság dogmája okozza. Vagy talán méginkább annak gyakorlása.

A katolikus tanítás szerint az Egyház Krisztus teste, Isten népe, az Atya, a Fiú és a Szentlélek egységéből (kommúniójából) egybegyűlt nép; Krisztusban mintegy szentsége, vagyis jele és eszköze az Istennel való bensőséges egyesülésnek és az egész emberiség egységének (vö. *Lumen gentium* 4 és 1). Az Egyház Krisztus misztériumát jeleníti meg, az ő üdvözítő művét folytatja a Lélek erejében, tehát – jóllehet látható társaság is – kegyelmi, nem politikai valóság, tehát nem lehet a monarchia vagy a demokrácia kategóriáival jellemezni. A katolikus Egyház, amely a legteljesebben megvalósítja a Krisztus által akart "ekklésziát", tehát a más egyházakban talál-

ható elemeket is magában foglalja, szent, mert a Lélek megszenteli, de bűnös is tagjaiban; tehát állandó megtisztulásra szorul: bűnbánat útját járva vándorol az égi haza felé *(Lumen gentium 8)*. Ez az Egyház a helyi egyházak kommúniója (szeretetközössége) a primátust képviselő római egyház, illetve annak püspöke, Péter utóda (a pápa) körül. A keresztény éra kezdete óta a római egyház élén járt a hit tanúságtételében és a szeretetben. A pápának mint Róma püspökének van joghatósága az egyetemes egyház felett, tehát hivatala nem hasonlítható pl. az ENSZ főtitkáráéhoz vagy valamiféle világkormány elnökéhez. A pápát a bíborosi testület (kollégium) választja. A bíborosok hajdan a római, ill. Róma környéki egyháziak voltak; ma már csak címtemplomaik vannak Rómában, valójában az egész világot képviselik, hiszen a bíborosi kollégium egyre inkább nemzetközi összetételű. A lényeg az, hogy a pápa továbbra is egy marad a püspöki kollégium tagjai között, Róma püspöke, jóllehet a kollégium feje, és mint ilyen primátust gyakorol a tanításban és az egyházkormányzatban. A II. vatikáni zsinat, amikor teljesen elfogadta az I. Vaticanum dogmáját a pápai primátusról, kiegészítette azt a püspöki kollegialitásról szóló tanítással. A kollegialitás gyakorlásának egyik módja a püspöki szinódus működése, illetve a püspökkari konferenciák és a római kúria hivatalainak kapcsolatai. Meg kell találni a helyes egyensúlyt az egységet biztosító központi kormányzat és a helyi egyházak jogos autonómiája között. Ez vonatkozik tanbeli és egyházfegyelmi kérdésekre egyaránt. Ha az Egyház teológiailag és jogilag képes tiszteletben tartani a népek kulturális különbözőségét – természetesen a lényeges hitletétemény és egyházfegyelem feladása nélkül –, akkor elkerüli az uniformizáló, a kultúrákat semlegesítő centralizmust, másrészt viszont (éppen a helyes egyetemesség, katolicitás révén) a nacionalizmusra és partikularizmusra hajló részegyházakat bekapcsolja az egyetemes egyház vérkeringésébe. A gyakorlatban nem könnyű ezt megvalósítani; még Európában sem, ahol pedig a közös keresztény gyökerekből fakadó kultúra, teológia, liturgia megkönnyíti a nézőpontok összehangolását. Nehezen szabadul meg a központi kormányzat a százados bürokratikus centralizmustól.

P. Valadier példának hozza fel a következőt: az 1985-ös rendkívüli püspöki szinóduson, amely a zsinat lezárásának 20. évfordulója alkalmával mérleget készített két évtized egyházi fejlődéséről, az angliai főpásztorok bizonyos (egyébként udvarias) kritikát fogalmaztak meg a kúria egyoldalú centralizmusa ellen; mire egyesek rögtön a skizma (szakadás) veszélyét szimatolták: "Vigyázat, az angolokkal, az elszigetelt 'szigetlakókkal' semmi sem biztos!" Ez a reflex – jegyzi meg Valadier – mélyről fakad, és kettős irányt jelez: egyrészt a pápát a hízelgők az Egyház fölé emelve magasztalják, másrészt Rómában egy bizonyos **"helyi-egyház-ellenes-komplexus"** érvényesül. II. János Pál kétségtelen tekintélyére támaszkodva egyesek valóságos pápaimádatot fejlesztenek ki, mintha a pápa személye lenne a jövő garanciája, az Egyház hitének kőszikla-alapja. Ez a szemlélet nem katolikus, hanem egyháztani pelagianizmusnak tekinthető, mivel egyedül em-

beri erőkre számít, nem pedig a Szentlélek Egyházban működő hatalmára. Nem a pápa személye, hanem a pápa mint Róma püspöke, mint Péter utóda a hit és az egység garanciája az Egyházban.

Valadier előbb említett kifejezése Hans Urs von Balthasar 1974-es könyve címére utal: *Der antirömische Affekt:* "A Róma-ellenes komplexus"-sal fordítom a francia fordítás nyomán. Ez a sok tekintetben éleslátó munka Balthasar halála után most 1989-ben újra megjelent változtatás nélkül. A zsinat utáni krízisben, a Rómát támadó kritikák közepette a svájci teológus a mélyre hatolva, a tajték alatt az új, veszélyes irány sodrásának nehézkedési erőit fedte fel. Diagnózisa lényegében ma is érvényes.

Az egyházon belül tapasztalt **Róma-ellenesség,** Rómával szembeni ellenérzés és kritika csak egy bizonyos mértékig igazolható; egyeseknél olyan túlzásokba esik, hogy a katolikus egyház önrombolásának tekinthető, ahogy L. Bouyer nyomán H. U. von Balthasar hangoztatta J. Ratzinger 60. születésnapjára írt tanulmányában, amely kérdéses könyve 2. kiadásának bevezetőjeként szerepel.

"Miként az Egyház a maga egészében, ugyanúgy vezetése sem tisztán lelki; valami angyali eszme nem találhat helyet a Megtestesülés Egyházának struktúrájában. A test tagjai erősen súrlódnak, mozgásuk fáraszt, és az ember megérezheti, miként a 'funkcionálási igény', a kifejezési lehetőség korlátait és mechanizmusa elhasználódása által eredményezett lassúságot. Még mélyebben: az emberi testet szellemi princípiuma mozgatja, amely immanens (benne maradó), az 'ember-rendszer' egy bizonyos autonómiával rendelkezik, bizonyos harmóniával is; az egyházi testet egy 'fő' mozgatja, amely fölötte áll, hozzá viszonyítva 'természetfeletti', és az Egyház irányításának funkciója, főleg a pápaság azért létezik, hogy állandóan emlékeztessen erre a transzcendenciára és azt képviselje. Ez a helyzet kellemetlen a testnek olyan mértékben, amennyire immanensnek fogja fel magát, tehát ha pusztán szociológiai távlatban tekinti magát."

Balthasar ezután megemlíti, hogy már a korintusi közösségben jelentkezett egy bizonyos Pál-ellenes komplexus, majd Pál személye eltűnt, de Péter megbízatása megmaradt, miként az apostolutódoké, a püspököké is. "A Pál-ellenes komplexus tovább él mint Péter-ellenes komplexus", állapítja meg a teológus. Erről tárgyal a könyv, megmutatva, hogy a II. vatikáni zsinat helyreállította az egyensúlyt a püspöki kollegialitás és a pápai primátus között, vagyis eszményileg megoldódott a probléma. Természetesen, a gyakorlatban nem ilyen egyszerű a kérdés.

Néha van igazság az olyan kritikákban, amelyek – mint az előbb Valadier is – a központ "helyi egyház-ellenes" komplexusát emlegetik; vagy azokéban, akik a központi bürokratizmust, az élettől elzárkózó adminisztrációt, a hivatalviselők hatalmi visszaéléseit stb. bírálják. Világos, hogy a lelki hatalom az isteni élet szolgálatáért van, az intézmény a szentségi kegyelem közvetítésének kerete; a "rendszer" nem alkothat falat Isten és a lelkek között, a hívő és az evangélium élő Krisztusa között. A láthatatlan kegyelmi közösség

külső, szociológiai-jogi struktúrája nem lehet az isteni élet kibontakozásának akadályozója.

De **az Egyházban a bírálat** legyen mindig "építő", ne romboló; sugallja az egyházias érzék és az *Anya*szentegyház szeretete. Főleg pedig legyen mindig "önbírálat" is: Nekem is állandó bűnbánatra és megújulásra van szükségem, minthogy a zarándokegyház bűnös tagja vagyok. Az élő Egyház – Krisztus titokzatos teste – tagjaként be kell töltenem szerepemet ebben a szervezetben (1Kor 12,12kk; Ef 4,1-16).

Különben az intézmény és a struktúrák elleni harc utolsó fázisa lesz annak a betegségnek, amelyet Madeleine Delbrêl világosan felismert: "Az a világ, amelyet kereszténnyé tettek, úgy látszik, belülről kiürül: előbb Istent, majd Isten Fiát, végül azt az istenit ürítik ki, amelyet Krisztus közvetített Egyházának. Gyakran a külső felület omlik össze utolsónak." (Idézi H. U. von Balthasar.)

Mivel senkinek sincs hatalmában a jövő, nem jósolhatja meg előre az eseményeket, az Egyház sorsának alakulását. Nem lehet kizárni bizonyos szakadásokat (lásd pl. a Lefebvre-ügy), amikor pedig egyre sürgetőbb a keresztények egységének keresése. Az Egyházban a Lélek működik, ez reménységünk biztosítéka. Ezen túl megvannak a teológiai és jogi erőforrásai is ahhoz, hogy szembenézzen a világban tapasztalható változásokkal, válságokkal és kihívásokkal, illetve a világ egységesüléséből és a planetizációból eredő feladatokkal. Egyetemesség és figyelem a helyi problémákra, egység a sokféleségben. Itt kell megtalálni a helyes egyensúlyt, és ennek biztosítéka – emberi szinten – Péter utóda, Róma püspöke: *servus servorum Dei,* Isten szolgáinak szolgája.

Hollós János

A GÖRÖGKATOLIKUS EGYHÁZAK MAI HELYZETE KELET-EURÓPÁBAN A KÉSZÜLŐ TÖRVÉNYKÖNYV FÉNYÉBEN

Ebben a rövid áttekintésben nem foglalkozhatunk az ukrán görögkatolikusok Kárpátokon túli részének joghelyzetével; velük kapcsolatban elég arra utalnunk, hogy a Szentszék 1963. dec. 23.-i döntésével nagyobb érseknek ismerte el Slipyj József lembergi metropolitát, a későbbi bíborost, ami az ukrán katolikus egyház értékelését tükrözte. Az első kodifikáció legfontosabb embere, A. Coussa tudományosan már 1948-ban ezt az álláspontot képviselte. (Epitome I. 212-213.o.; 44. jegyz.)

Tisztázatlan maradt azonban a többi görögkatolikus egyház joghelyzete Kelet-Európában. A keleti második kodifikáció hivatalos kommentárja nyíltan felveti azoknak az egyházaknak a kérdését, amelyeknek a római pápán kívül nincs más felsőbb hatóságuk, s így közvetlenül az egyetemes egyház legfőbb pásztora alá tartoznak, s ezek közé sorolja a magyar és szlovák bizánci rítusú egyházakat. (Nuntia, 22, 11-12. o.) A velük kapcsolatban felvetődött problémára Erdő Péter már korábban felfigyelt a

Kanon II. kötetében 1974-ben közzétett bécsi referátum alapján. (Vö. Egyházi Törvénykönyv, 155. o. jegyzetét.)

A zsinat és a keleti rítusok

A zsinat egyháztana szerint a "részegyházak az egyetemes egyház képmásai: bennük és belőlük valósul meg az egy és egyetlen katolikus egyház." (A II. vatikáni zsinat tanítása, 56.o.) Ezeknek "a helyi egyházaknak ez az egységet őrző változatossága fényesen bizonyítja az osztatlan egyház katolicitását". (Uo. 57.o.) Ezért a zsinat nem habozott az isteni Gondviselés művének tekinteni azokat az apostoloktól és utódaiktól különféle helyeken alapított egyházakat, amelyek egymással szervezett kapcsolatba léptek, közösségekbe tömörültek, és az Egyház egységének és isteni alkotmányának megtartása mellett "saját egyházfegyelmük, saját liturgiai gyakorlatuk és saját teológiai és lelkiéleti örökségük van". (Uo. 56.o.) Ezzel meghatározta a keleti egyházak sajátosságait.

E. Zoghby zsinati kommentárja szerint az Egyház egyetemessége az egység feltétele, s ezt az egyetemességet úgy kell értelmeznünk, hogy az Egyház nemcsak magába fogad minden népet, de ő maga is minden nép Egyháza lesz: vagyis az új keresztény közösségekben a népek megtalálják saját emberi örökségük átváltozását: saját civilizációjukat és hagyományaikat. (In: Barauna: De Ecclesia I. 459.o.) Így nem kell félnünk attól sem, hogy magyar bizánci rítusról beszéljünk, hiszen a rítus nem megkövült, archaikus valóság, hanem a részegyházak helyi és történelmi körülményeihez való alkalmazkodás kifejeződése. (Hollós János, in: Kanon, II. 124.o.) Az Egyház valójában a népek apostolát követi ezzel, aki mindenkinek mindene lett, a zsidók közt zsidóvá, a törvényen kívül állók között olyanná, aki a törvényen kívül áll. (1Kor 9,20.22.)

A zsinat nem habozott levonni a következtetést abból, hogy Kelet egyházi és szellemi örökségét "Krisztus egyetemes egyháza örökségének is tekinti": ünnepélyesen kijelentette, hogy Kelet egyházainak "joguk is kötelességük is, hogy saját külön fegyelmi rendjük szerint kormányozzák magukat." (A keleti katolikus egyházakról, 5. p.; i.m. 359. o.)

Érdemes megkérdeznünk, mit jelent a zsinat elvi tanítása az emberi jogok vonatkozásában. Azt, hogy nemcsak a nagyobb közösségeknek van joguk a léthez az Egyházban és a népek között, hanem a kisebbeknek is, bármely néphez tartoznak. Kelet-Európában ez azt jelenti, hogy az ukrán, román nagy egyházak mellett, közöttük és mellettük kialakult magyar, szlovák, ruszin (kárpátaljai) görögkatolikus egyházaknak is joguk van a létezéshez, egyikük léte nem irányul a másik ellen, nem is fenyegeti azt. Ezt a létezést nem lehet megkérdőjelezni az ökumenizmus nevében sem, bár azzal összhangba kell hozni. De idejét múlta az a szemlélet is, amely még az 50-es években is a ruténok püspökének nevezte hivatalos egyházi iratban a hajdúdorogi püspököt, a történelmi eseményeket pedig úgy igyekezett értelmezni, hogy a nyelvi folytonosság elvitatásával tagadta meg a létjogot a magyar görögkatolikusságtól. Ez a felfogás más közösségek ellen is alkalmazható, és a magyarság ellen más területen is a hatalmi érdekeket szol-

gálta. Természetesen éppúgy el kell utasítani ennek ellenkezőjét is: azt az egykori szűkkeblű nacionalizmust, amely a magyar görögkatolikus egyházat a magyarosítás eszközének tekintette a nemzetiségek között.

A zsinati tanítás alkalmazása a kodifikáció területén

Az új keleti kódex megalkotásánál a megfelelő terminológia kialakítása sajátos nehézségekkel küszködött. Az első kodifikáció még csak keleti rítusokról beszélt, bár az öt keleti rítus (alexandriai, antiochiai, konstantinápolyi, kald és örmény) felsorolása után megemlít más rítusokat is, amelyeket mint saját jogúakat ismer el kifejezetten vagy hallgatólagosan az Egyház. (Postquam Ap. Litt., 303 kán. 1.§ 1. p.) Coussa ezért beszél elsődleges és tőlük leszármazott rítusokról. (Epitome, I. 15.o.) Ennek keretében felveti a kérdést, mi által válnak a leszármazott rítusok törvényessé, autonómmá, vagyis saját jogúvá (= sui iuris rítussá), és válasza szerint az Egyház elismerése biztosítja a rítus autonómiáját. Ezt az elvet idézi az említett kánon is. Coussa a személyi jog megjelenése után kiadott rövid megjegyzéseiben konkrétan a liturgikus rítusok megkülönböztetésének kritériumait két pontban foglalja össze: 1. különleges szokások (usus) a liturgia végzésében, 2. a liturgiában használt nyelv. (Supplementum, 1958, 7.o.)

A második kodifikáció során tudatosan választották az "autonóm" helyett a saját jogú (sui iuris) egyházak fogalmát, mert ez már létezett az első kodifikációban is (303. kánon), és ez a megjelölés világosabb és jogásziasabb, míg az "autonóm" fogalmilag zavarosabb és csak analóg értelemben érvényes az ortodoxoknál is. (PA. 303. kánon.; l. Jaravan: Les canons des rites orientaux, in: Nuntia, 3. 46.o.)

A saját jogú (sui iuris) Egyház fogalma két másik fogalommal egybevetve kapja meg a maga ekkléziológiai értelmét. Egyfelől adva volt a zsinat keleti határozatában a részegyház (Ecclesia particularis) kifejezés. Egyes tanácsadó szervek ezért megkísérelték ezzel a fogalommal felváltani a "sui iuris" különleges jogi kifejezést, de ez nem tükrözi azt a specifikus tartalmat, amit vele akar kifejezni a jog. (Nuntia, 22, 22–23. o.) Azonban a keleti jogban is alkalmazzák majd a részegyház fogalmát, éspedig egy egyházmegyének a megjelölésére. Ez egybevág a latin jog alapelvével is: elsősorban az egyházmegyéket kell részegyházaknak tekinteni, amelyekben és amelyekből áll az egy és egyetlen katolikus Egyház. (CIC, 368. kánon) Viszont a sajátjogú egyház több, mint az egyházmegye.

Másfelől a kodifikáció, huszárvágást hajtva végre, a rítus fogalmától is különválasztotta a saját jogú egyház kifejezést. Ismételt felülvizsgálat során tisztázta ennek a két fontos fogalomnak tartalmát is. (Nuntia 22, 22-23.o.) Így az 1986-ban közzétett kódexterv (schema) 27. kánonja 1. §-a szerint: Saját jogú egyháznak nevezzük ebben a kódexben a krisztushívőknek a jog előírása szerint hierarchiával egybekapcsolt olyan csoportját, amelyet az Egyház legfőbb hatósága kifejezetten vagy hallgatólagosan saját jogúnak ismer el. (NB: a "sui ritus"-t a németben "eigenen Rechts"-nek, az olaszban "di diritto proprio"-nak fordítják. Vö. C.IC. Codex des kanonischen Rechts, 1984. 39.o. és Pont. Univ. Urbaniana: Commento al Codice, 66.o.) – A 2. §

1. pontja szerint: A rítus a népek kultúrájával és történeti körülményeivel megkülönböztetett liturgikus, teológiai, lelkiségi és fegyelmi örökség, amely minden egyes saját jogú egyháznak a maga módja szerinti hitéletében fejeződik ki. – Ezt követően a 2. pontban leszögezi: "azokról a rítusokról van szó, amelyek az alexandriai, antiochiai, örmény, kald és konstantinápolyi hagyományokból származnak."

Mit nevezünk saját jogú egyháznak?

A kódex pontosan tükrözi a zsinat keleti határozatát: Kelet egyházainak "joguk is, kötelességük is, hogy saját külön fegyelmi rendjük szerint kormányozzák magukat." (Keleti kat. hat. 5.p. Vö. az Ecclesia ritualis sui ritus vitatható értelméről: Erdő Péter: Egyh. Törvénykönyv, 154.o.)

Ez a saját jog minden bizonnyal magában foglalja, mint következményt, az önállóságot, azaz a másik egyháztól való függetlenséget, bár közösségben van vele, de egyenrangú is azzal, és így egyenlően van rábízva a római pápa lelkipásztori kormányzására. (Kel. kat. hat. 3.p., i.h. 358.o.)

Tartalmilag a keleti kodifikáció nem megmerevedett és elvont képet rajzol a keleti rítusokról, hanem azokat a maguk történeti kifejlődésében szemléli, egyfelől kihangsúlyozva a hagyomány közös gyökereit, aminek alapján meghatározható valamely saját jogú egyház rítusa, másfelől tudatában van a kulturális és történeti különbségekben gyökerező eltéréseknek, amelyek a vallási-hitéleti gyakorlatban az egyes saját jogú egyházaknál a rítusnak a maguk módja szerinti kifejeződését vonják magukkal, és ezzel azok saját arculatát teremtik meg.

Mindezért természetes annak elismerése is, hogy ha a történelmi fejlődés során eltérések jöttek létre pl. a kárpátaljai görögkatolikusok és a lembergi metropolia hagyományai között, akkor onnan nem importálhatók az előbbiekhez olyan sajátosságok és liturgikus gyakorlatok, amelyek náluk mások voltak. Ugyanilyen jogon indult el a saját fejlődése útján az erdélyi görögkatolikus egyház, amelyben az egyesülést követő évszázad zsinati tevékenysége gyakorlatilag a keleti hagyománynak megfelelő fóruma volt a saját jog megalkotásának.

A kodifikáció azonban nem kötötte a metropoliákhoz a saját jogú egyház elismerését. Az alapelv alkalmazásával ugyanis a metropolitai saját jogú egyházak után külön fejezetet szentel a többi saját jogú egyháznak. Ezek olyan egyházak, amelyek se nem pátriarkai, se nem nagyérseki, se nem metropolitai egyházak, hanem élükön egy hierarcha áll. (172. kánon az 1986-os tervezetben.)

Az így elismert helyzet folyományaként leszögezi az új kodifikáció, hogy az ilyen saját jogú egyházak közvetlenül az Apostoli Széktől függnek, bár egyes felügyeleti jogokat a Szentszéktől kijelölt hierarcha gyakorol fölöttük. (173. kánon)

Felmerül a kérdés, hogyan pótolható az a sajátos törvényhozó tevékenység, amely alapja a saját jog kialakulásának, és amelyre a Hierarchák Tanácsa jogosult a metropolitai tertományokban. (165. kánon 1. §)

A választ a 174. kánon adja meg. (Ennek helyesbített szövegét a Nuntia 28, 46.o. közli.) Eszerint az illetékes hatóság ezekben a saját jogú egyházakban a jog szerint élükön álló hierarcha, aki az Apostoli Szék beleegyezése alapján dönthet olyan esetekben, amikor a közös jog a részleges jogra vagy a saját jogú egyház felsőbb közigazgatási hatóságára hagy bizonyos ügyet.

Érdemes észrevenni ebben a Szentszéktől való közvetlen függés konkrét körülírásán túl azt is, hogy eme saját jogú egyházak részleges joga különbözik az egyházmegyei partikuláris jogtól akkor is, ha a saját jogú egyház valahol egyetlen egyházmegyére szűkül (pl. az eperjesi).

Míg a saját jogú egyház részleges joga állandó, annak felépítésében alapvető, és érvényes minden további egyházmegye számára, ha a saját jogú egyházon belül azokat létrehozzák, addig az egyházmegyei jog folyamatosan változtatható a megyéspüspök által. (Nuntia 22,123.o.) A gyakorlati példák között említi a kodifikáció a részleges jog elemeiben a káptalanokat. Ezekre vonatkozóan nem találunk rendelkezéseket az új kódexben, eltérően az előzőtől. Ennek indoka az, hogy az első kodifikáció is kimondta: ahol vannak káptalanok, azokat a részleges jog szabályozza. (Cleri Sanctitati, 465. kán 3. § – erre utal a Nuntia a 19,17. oldalon.)

Éppen az egyes saját jogú egyházak történetileg adott helyzete kívánja meg a részleges jog által történő és az Egyház legfőbb hatóságától állandósított szabályozást. (Nuntia, 22.12.o.)

Ez természetesen a mindenkori adott körülmények függvénye is. Kelet-Európa görögkatolikus egyházai számára a 2. világháborút követő évtizedekben rájuk nehezedő nyomás idején a túlélés volt az elsődleges; ezekben az országokban a közelmúltig létjogukat sem ismerték el mindenütt. A II. János Pál pápa és Gorbacsov között létrejött 1989. dec. 1-i találkozó nyomán kedvezőbb elvi alapon indulhatnak meg a tárgyalások az ukrán görögkatolikus egyház legális működéséről. Ez remélhetően érezteti hatását a Kárpátalján működő görögkatolikus egyházban is, amelynek püspökei az elmúlt évben Magyarországon járhattak, felvették a kapcsolatot a hajdúdorogi püspökkel, és közvetítése révén a Szentszék nunciusával is találkozhattak. A szlovákiai görögkatolikus egyház számára a normalizálódás örvendetes eseménye az eperjesi megyéspüspök kinevezése és felszentelése ; az erdélyi görögkatolikus egyház eddig titokban működő püspökei pedig Gyulafehérvárott jelenhettek meg az év kezdetén közös tanácskozásra a római katolikus püspökökkel és a pápai követtel, később pedig valamennyi püspöki szék betöltésére is sor kerülhetett.

Így századunk utolsó évtizede és a keleti katolikusok új kódexének kihirdetése kedvező helyzetben találja a magyar görögkatolikus egyházon kívül a többi kelet-erópai görögkatolikus közösségeket is; ami a rendkívüli körülményekre épült kodifikációs elgondolások részbeni túlhaladását is jelentheti; azonban maradandó eredménye az esetleg teljes hierarchiával még nem rendelkező közösségek jogi helyzetének rendezése éppen azáltal, hogy elismerve önállóságukat, megnyitja előttük a saját jogú egyház teljes kiépítéséhez vezető utat.

Alexia

A TABERNÁKULUM ELŐTT

Benéztem Hozzád, Uram! Egy kis nyugalomra vágyom. Te arra biztatsz: keressetek és találtok . . . Add, hogy nyugalmat találjak Nálad. A magam erejével nem jutok előbbre. A tegnapi elégedetlenség gyötör ma is. Mert elégedetlen vagyok. Ez nyugtalanságom legfőbb oka. Mivel vagyok elégedetlen? Sok mindennel. Néha Veled is. De elsősorban önmagammal. Miért nem vezet célra keresésem? Helytelenül keresek? Rossz irányban? Magamat keresem? Ezt nehezen ismerem be. De a mélyből hallok egy vádló hangot. "Igenis a saját érdekeidet keresed. Azért vagy nyugtalan." Istenem! szabadíts ki ebből a meddő nyugtalanságból. Segíts megtalálni a helyes utat. Figyelek Rád . . .

Válaszod megdöbbentő: "Ne gondoljátok, hogy azért jöttem a földre, hogy békét hozzak. Nem azért jöttem, hogy békét hozzak, hanem hogy kardot." (Mt 10,34) Mit jelent ez? Én békét és nyugalmat keresek. Te harcot követelsz. Igazad van. Szent Pál szerint nincs megnyugvás. "A versenyzők mind futnak, de a díjat csak egy nyeri el. Úgy fussatok, hogy elnyerjétek!" (Kor 9,24) Ez komoly harcot jelent, nem békét. Levegőverdeséssel nem lehet célba jutni.

De ennél súlyosabb válaszom is van . . . "Ha valaki utánam akar jönni, tagadja meg magát, vegye föl keresztjét, és kövessen engem!" (Márk 9,34) "Ha őszintén engem keresel, ezt találod. Ez az egyetlen út, ha valóban nem magadat keresed. Ha erre az útra lépsz, azt is megtalálod, amit tévutakon hiába keresel. A békét. Az én békémet, amit a világ nem adhat. Ebben meg kell nyugodnod."

"Különben hiába jösz hozzám. Pedig azért vagyok itt, hogy segítsek rajtad. Ezért választottam ezt a magányt. Ezért tűröm a feledést és érzéketlenséget részetekről, hogy hozzám jöhessetek, és én segíteni tudjak rajtatok. Jöjjetek hozzám mindnyájan, akik elfáradtatok és meg vagytok terhelve: én felüdítlek titeket. (Mt 11.28) Pusztába kiáltó szó lenne a hívásom? Nem hiszed, hogy ezt őszintén, szívem egész szeretetével mondom? Ezt bizonyítom egész életemmel. Ezért jöttem a földre, ezért szenvedtem és haltam halált. Mivel bizonyítsam, hogy szeretlek?"

Hiszem, Uram, hogy szeretsz! Segíts hitetlenségemen, bizalmatlanságomon! Köszönöm, hogy itt vagy, és vársz rám. Nem akarom, hogy hiába várj! Nincs Hozzád hasonló jóbarát. Volt idő, amikor szívesen voltam Nálad. Szerettem világot átölelő magányodat. Ma olyan érzéketlen vagyok. Panaszod jogos ellenem: "Első szeretetedet elhagytad." Igen, Uram! Az csak pislákol szívemben. Lobbantsd lángra újra! Erre a fényre és melegre

van szükségem. Ez erőt ad a kitartó küzdelemhez. Ezzel könnyű lesz a kereszt. Ezt szeretném vinni a fagyos világba. Add áldásodat!

TYSON A KÁBÍTÓSZER ELLEN

Mike Tyson – ökölvívó világbajnok – nem csupán fizikai erőnlétének ápolásával és javításával, izmainak karbantartásával törődik, hanem egyfajta lelkipásztori tevékenységet is folytat. Beszállva a kábítószer elleni küzdelembe, személyes varázsát is igyekszik latba vetni, hogy a fiatalok körében legyen foganatja a kampánynak.

Amerika – és nemcsak Amerika – egyre veszélyesebb népbetegségének lehet minősíteni a kábítószer-fogyasztást; visszaszorítása szinte kilátástalan vállakozásnak tűnik. Mindenesetre Tyson komolyan veszi a dolgot. Nemrég New York állam fővárosában, Albanyban szorítón kívüli fellépést vállalt – a lelkek edzésére. Gyerekek és szülők, mintegy háromszázan gyűltek össze meghallgatásra. És az amerikai "nehézfiú" nem vallott szégyent prédikációjával sem; bár kétségtelen tény, hogy öklei jóval "ékesszólóbban beszélnek". Különösen az bizonyult meghatónak és hatásosnak, amikor a világbajnok a saját gyermekkoráról beszélt, a nincstelenség, a nyomor időszakáról, amelyből neki is bőven kijutott. Szólt a tanulás fontosságáról; ostorozta saját magát azért, hogy annak idején a tankönyvek helyett az iskolakerülést választotta.

– Nekem a sport, az ökölvívás segített – mondta hallgatóságának Tyson –; felfedeztek, világbajnok lettem. De ti ne tysonok akarjatok lenni; mindenki nem válhat boxolóvá, kiváltképpen nem nagy ökölvívóvá. Én sem lehettem sem ügyvéd, sem orvos, ami pedig egykor szerettem volna. A lényeg az, hogy ki-ki megvalósítható vágyakat, elérhető célokat tűzzön maga elé, ne pedig kiút nélküli "megoldásba", például a kábítószerezésbe meneküljön. Az nem vezet sehová.

(A torontói Magyar Élet nyomán.)

A SZENTATYA ÁLTAL JÓVÁHAGYOTT HAVI IMASZÁNDÉKOK

Áprilisra: Hogy a 20. évszázad utolsó évtizede során valamennyi keresztény imádságos és tevékeny összefogással hozzásegítsen Jézus Krisztus jobb megismeréséhez és megszeretéséhez.

Májusra: Hogy az Egyházban való sokféle női jelenlét és tevékenység a Szűzanyából merítsen ihletést.

Júniusra: Hogy Jézus irgalmas Szívének fényében újra felfedezzük a bűn iránti érzéket és a rendszeres gyónás értékét.

Júliusra: Az értelmiségiekért, a tudósokért, a művészekért és mindazokért, akik egyetemeken dolgoznak, hogy az evangéliumi magot minden kultúrában elültessék.

KISPAPEGYSÉG

Galambos Irén bencés atya, a burgenlandi Alsóőr plébánosa ez év március 20-án kelt levelében írja a szerkesztőségnek:

A 40-es évek elején indult meg P. Hunya Magyar Papi Egység lapjának Kispapegység rovata. Most, hál'Istennek, a szemináriumokban is örvendetes föllendülés tapasztalható, ezenkívül a rendek is újra megnyithatták noviciátusukat; egyáltalán az egyház életében Magyarországon és a környező országokban sokféle próbálkozás és kezdeményezés tapasztalható. Azt hiszszük, itt volna az ideje, hogy a Szolgálat is valami hasonló rovatot indítson. Ebben a magyarországi szeminaristák, de a gyulafehérváriak, pozsonyiak és a horvátországi szemináriumok magyar kispapjai is beszámolhatnának életükről és az őket foglalkoztató kérdésekről. Úgy tudjuk, hogy az egyes szemináriumoknak van saját lapjuk, irodalmi iskolájuk; ezekből is "közkinccsé" tehetnék azt, ami másokat is érdekelne.

A bontakozó szerzetesi élet – természetesen a női rendekre is gondolunk – fiataljai szintén bemutatkozhatnának. Úgy véljük, hogy mindez nagyon is érdekelné az idősebb oltártestvéreket és a szerzeteseket is.

Örülnénk, ha levelünket – esetleg a szerkesztőség véleményével kiegészítve – már a Szolgálat legközelebbi számában közzétennék, hogy a későbbi számokban már a fiatalság írásai is helyet kaphassanak. Esetleg rövid összefoglalást lehetne közölni a 40-es évek Kispapegységének cikkeiről is. (Mi foglalkoztatta akkor a teológusokat?) Annak idején magam is egyik mozgatója voltam ennek az ügynek; ezért is kíváncsi vagyok, milyen visszhangra talál ez a javaslat.

Örömmel tesszük magunkévá a javaslatot. Talán úgy lehetne a munkának nekiállni, hogy minden szemináriumi közösség egy kispapra bízza a velünk való kapcsolattartást. Emellett természetesen egyéni leveleket is hálásan fogadunk.

A szemináriumok belső lapjai közül rendszeresen kapjuk az Új Centralistát, és már vettünk is át belőle (Szolgálat 81, 79–82).

KÖNYVSZEMLE

Verbényi István és Arató Miklós Orbán szerkesztésében: Liturgikus Lexikon. A katolikus egyház liturgiája. Ecclesia, Budapest, 1989.

Nemcsak Magyarországon, de a környező országokban és az egész világon is, ahol magyar nyelven tartják a szentmisét, már nagyon várják a papok és a hívek is a magyar misszálé és egyéb liturgikus könyvek újabb, javított kiadását. Talán mire e sorok megjelennek, már kezünkben is lesznek az első kötetek. Megjelent viszont az új magyar liturgikus lexikon, mely nagyon jól fölkészítheti a papokat és világiakat a hivatalos liturgikus kiadványokra, és később is kitűnő kalauzunk lehet a II. vatikáni zsinat szellemében megújuló liturgikus élethez.

A nagyon ízléses formában, számos ábrával és fényképpel illusztrált 300 oldalas mű, mely 527 szócikket és 857 kifejezést, illetve utalást tartalmaz, elsősorban két gyakorló lelkipásztor, plébános műve: Verbényi István albertfalvi plébános, az Országos Liturgikus Tanács titkára és Arató Miklós Orbán ciszterci plébános, az Országos Egyházművészeti és Műemléki Tanács alelnöke. Hozzájuk csatlakozik hat társszerző és négy szaklektor.

Az előszóban Konkoly István szombathelyi megyéspüspök és az Országos Liturgikus Tanács elnöke a II. vatikáni zsinat liturgikus konstitúciójára hívja fel a figyelmet, mely szerint a liturgia az Egyház tevékenységének "csúcsa és forrása"; utal azokra a gyakorlati intézkedésekre is, amelyek a reform megvalósítását, egyben a papoknak és híveknek folytonos tanítását és nevelését, az új liturgia igazi szellemét szorgalmazzák. Ebbe az összefüggésbe illeszkedik be a lexikon.

A főszerkesztők megemlítik bevezetőjükben, hogy több mint ötven évvel ezelőtt, 1933-ban, Komáromban jelent meg Kühár Flóris és Radó Polikárp bencés atyák szerkesztésében az első magyar liturgikus lexikon. Nem csoda, hogy az új lexikon kiadásának legfőbb szorgalmazója a ma is Komáromban élő Bíró Lucián, aki életének tizedik évtizedében is még aktív, és aki évtizedekig ugyancsak gyakorló plébános volt.

A lexikon fő érdeme, hogy gyakorlati, könnyű nyelvezetű, az előírások ismertetése mellett praktikus nevelő, tanító tanácsokat is tartalmaz (pl. a liturgikus kreativitásról vagy a templomi viselkedésről szólva). Jól használhatják a papok is, de elsősorban munkatársaik, az egyház liturgikus életében aktív szerepet vállaló világiak. Igen alkalmas ajándékozásra, bár ára (390. – Ft) elég magas.

Természetes, hogy egyes részletkérdésekben lehetséges más vélemény is, mint amit a szerzők ajánlanak vagy vallanak. Így pl. az áldozati adományok előkészítésével kapcsolatban helyesebb nem beszélnünk "felajánlásról"; az időszaki Mária-antifónák után nincs könyörgés. Meg lehetett volna azt is említeni, hogy bevonulási vagy áldozási énekként – persze az a legtökéletesebb, ha a klasszikus gregoriánt énekeljük – a Graduale Simplex a kisebb templomoknak ajánlja a maga egyszerűbb antifónáit. Nem látjuk be, miért ne lehetne a betlehem karácsonyi időben az oltár közelében. Sajátságos magyar fogalom a "liturgikus tér"; úgy tűnik, hogy sem a liturgikus hagyomány, sem a mai külföldi irodalom nem ismeri.

A népi ájtatosságokat – éppen a zsinat szellemében –, ha mód van rá, be lehet építeni a hivatalos liturgiába. Eredetileg azért jöttek létre, hogy a nem értett latin liturgia mellett legyen népi ájtatosság is; most, a kialakult más helyzetben egybefonódhatnak a liturgiával. Hasonló áll a szentsírra is; egyes országokban, pl. Ausztriában engedélyezik az Oltáriszentség kitételét

a szentsírra, bár kétségtelen, hogy a liturgia szellemének ez nem nagyon felel meg; különben is a szentsír felállítását csak a Habsburgok országaiban ismerték.

Nagyon jó, hogy konkrét példákat adnak a szerzők a népoltár formáira és díszítésére. Alapvetően pesze igazuk van; de nem vették pl. tekintetbe a napjainkban – főleg külföldön – egyre inkább terjedő eljárást a virág és egyéb díszítésekkel kapcsolatban: a "virágszigeteket", vagyis amikor egy tömbbe sokféle virágot gyűjtenek egybe; az újabban közkedvelt ikebanát (a virágelrendezés japán művészetét); vagy (gyermek- és ifjúsági misékre, de egyéb misékre is) az oltároknak és környéküknek sajátos díszítését: pl. terményhálaadásra különféle termények kel, karácsonyra karácsonyfákkal és gyertyákkal; azonkívül éppen a népművészet alkalmazását: ízléses népi kézimunkaterítőket, egyáltalán népművészeti, faragott oltárokat, gyertyatartókat, kereszteket, mint amilyenekkel Erdélyben találkozunk.

Utóbbi megjegyzésünkhöz kapcsolódva sürgetjük az első liturgikus instrukció kívánságát, hogy ti. egy nyelvterület püspökei és szakemberei közös liturgikus bizottságokat létesítsenek. Eddig erre magyar viszonylatban nem volt lehetőség; reméljük, hogy most már megvalósulhat, minden bizonnyal nagyon termékenyítő és gazdagító hatással.

Jó lett volna a jelentősebb cikkeknél legalább a legfontosabb irodalmat közölni azok számára, akik a kérdéssel bővebben szeretnének foglalkozni.

Galambos Irén OSB

Képes Biblia. Budapest, Szent István Társulat, 1989. Két kötet, 668 és 492 lap.

Ez az angolból fordított mű a bibliai történetek elbeszélése és színes képekkel teli gazdag illusztrálása. Magyarra K. Nagy Erzsébet fordította; a szöveget átdolgozta és sajtó alá rendezte dr. Török József. Tíz-tizenöt év körüli gyermekeknek való.

A bibliai történetek jelentős (mennyiségileg a felénél jóval nagyobb) részét ugyanúgy el lehet beszélni és meg lehet rajzolni, mint pl. Magyarország ezeréves történelmét vagy a magyar népmeséket. Egy kisebb része viszont nehéz és kényes feladatot jelent, főleg az ószövetségi részben. Figyelmünket most elsősorban az ilyen bibliai szakaszokra irányítjuk.

A könyv – fundamentalistának nevezhető alapbeállítottsága miatt – az ilyen szakaszokat semmivel sem különbözteti meg a világtörténelemben elhelyezhető elbeszélésektől. Véleményünk szerint ennek az lesz a valószínű hatása, hogy a könyv kis olvasója, mikor nagyobbra nő, a teremtéselbeszéléseket vagy Sámson, Dániel és Jónás históriáját, mivel a szó számára fokozatosan kikristályosodó értelmében vett történelemnek nem tudja elfogadni, elsüllyeszti a gyermekmesék világába.

Az a szülő vagy nevelő, aki a gyermekkel együtt forgatja és olvassa a könyvet, talán tehet valamit az ilyen veszély megelőzésére. Arról van szó, hogy az elbeszéléseket elhelyezzük abba az összefüggésbe, amelyben a mai bibliakutatás szerint keletkeztek. Nézzük példaként a két teremtéselbeszélést. – Az első, amely a világ teremtését egy hét keretében mondja el, a jeruzsálemi templom papi köreiből származik; a benne szereplő egyes kozmikus elemek szoros rokonságban állnak a templom építészeti és szertartásos elemeivel. (A templom fölé boltozat borul, amely fölött Isten trónja áll; a boltozaton lámpák világítanak, Isten dicsőségének ideiglenes visszfényei; Isten nevében a templom papjai áldást osztanak az összegyűlt nép minden rétegére; a templomi szolgálat ritmikus egysége hét napból áll; a templomot nem bálványképek népesítik be, hanem Isten igazi képmása, az ember, akit maga Isten alkotott.) A Képes Biblia szembeszökő hiánya, hogy meg sem említi: Isten a teremtés műve után a hetedik napon pihent meg, hogy az ember is a hetedik napon pihenjen, és dicsérje Istent. – A második teremtéselbeszéléshez alapélményül a héber szolga lázadása szolgálhatott. (Szép

kertet kapott ugyan, otthonos jólétet élvez benne; de csak szolga, akinek rendben kell tartania a kertet, és akit tilalmak korlátoznak szabadságában. Nem fogadja el a helyzetével járó megkötöttségeket, önállóságra vágyik, csábítja a végtelen szabadsággal és lehetőségekkel kecsegtető pusztaság. Büszke önteltsége lázadásba viszi: a szabadságot választja. Az emberi lét dilemmáját nagyszerűen jelképezi a héber szolga dilemmája: vagy a biztonságos, otthonos, munkát és alávetettséget kívánó Éden, vagy a végtelennek tűnő, de mostoha pusztaság. Az ember ez utóbbit választotta: innen van az, hogy bolyongó, veszélyeztetett, kemény, Istentől elrugaszkodott és elátkozott élet a sorsa.) – A Képes Biblia különválasztja ugyan a két teremtéselbeszélést, de alapvető különbségüket nem érzékelteti. Nem domborítja ki az édeni fák, a gyümölcsszakítás, a kígyó szimbolikus és mitológikus jellegét. Ahogy pedig összekapcsolja a két elbeszélést, az felér az igazi bibliai értelem meghamisításával: "A világ teremtése után, amikor a föld még csak néhány napja létezett, Isten kertet ültetett Édenben . . . " (I. kötet, 29. lap.)

Tanácsunkat konkrétabban is megfogalmazzuk. Az a felnőtt, aki a gyermekkel együtt forgatja a Képes Bibliát, jól teszi, ha saját maga művelésére komolyan tanulmányozza egyrészt Solt Jenő Így értsd az Ószövetséget! Így értsd az Újszövetséget! című könyveit, másrészt az újvidéki Agape kiadónál 1983-tól kezdve megjelent, A Biblia története c. mű hét kötetét. A gyermekkel együtt pedig lapozgassa Szántó Piroska Bibliai képek című könyvét is, amely az üdvösségtörténet misztériumába sokkal jobb bevezető, mint a Képes Biblia.

Ez utóbbi szövegéről is szólnunk kell. Általában jelentősen eltér a bibliai szövegtől. Eltérései, úgy tűnik, nem annyira az élethelyzet vagy az isteni üzenet jobb megragadását szolgálják, hanem egyszerűen csak a színes elbeszélést, az olvasmányosságot. Ez komoly elmarasztalást érdemel.

Az elbeszélések közé betoldott egyoldalas fejtegetések sokkal jobbak, mint maguk az elbeszélések. A színes képek kifejezőek és ízlésesek. (Persze a mű alapbeállítottsága, melyet fentebb fundamentalistaként jellemzetünk, a képekben is kifogásolható.) A fordítás magyar nyelve kiváló.

Sz.

Kamill testvér kalandozásai a XX. században. Fr. Kovács Kamill ferences testvér önéletrajza. Szent István Társulat, Budapest, 1989. 207 o.

Az önéletírások recenzeálása azzal a veszéllyel jár, hogy a könyv méltatása helyett a szerző személyiségére eshet a hangsúly, s elsikkad a mű, amely – különösen az író halála után – mindennél fontosabb.

Könyvet igazán naggyá csak a jó stílus tehet. Kamill testvér élettörténetét az teszi élvezetessé, hogy mindvégig megőrzi az élőbeszéd természetességét, de az állandó visszaemlékezés (hisz memoár!) rengeteg értékes egyház- és kultúrtörténeti adatot hoz felszínre, amely a korszerű dokumentumregénnyel rokonítja. S e két, egymástól távol eső stílusirányt az esszébe áthajló líraiság kapcsolja össze; így lesz egy fráter önéletrajza kiváló olvasmány; igazi csemege az egyházi irodalom – gyakran műfajtalanságba laposodó – tengerében.

A stílusrétegek kötőanyaga a humor. Anakronizmus lenne, ha csak anekdotákkal tűzdelte volna meg a könyvét, ezért Kamill testvér az igazi, tiszta forrásból, a népnyelvből merített, amely mindig friss, szellemes, élcelődő, ugrató, s nem kímél sem papot, sem világit, de mégis keresztényi módon megbocsátó, ha csak emberi esendőségről van szó.

Talán ezen a hullámtörésen tapintható ki írásművészetének lényege. Már novícius korában kiváló parodista; ragyogóan utánoz híres és kevésbé híres személyiségeket, de a kilőtt nyilak nem az elevenbe találnak, hisz a cél nem a bántás, hanem a ferences életkedv felragyogtatása. Igen. Ferences derűvel pillant körül a világban, és néz Istenére még a háború és az azt követő újbarbárság idején is, s ez a szemlélet tökéletesen egybevág a könyv nyelvi szövetével, stílusával.

A könyv másik rendhagyó értéke az idő különböző síkjainak állandó szimultán jelenléte: a gyermekkoré, amely sorsdöntő jelentőségű, a férfikoré, mely a nagy megvalósítások kora, s az öregkoré, amelyet a súlyos betegség és bénulás ellenére derűs bölcsességgel visel el.

Meddő találgatás lenne, mennyit adott hozzá Kamill testvér szövegszerkesztéséhez kiváló szakírónk, Sinkó Ferenc, aki végül is kalap alá hozta a szemérmes, világ elé nem kívánkozó fráter iratait. Hála érte és köszönet, mert szép és jó könyvvel gazdagodtunk.

Pánczél Gábor

Címlistánk komputerezése hónapok óta folyik, és lényegében befejeződött. Néhány dolgot ezzel kapcsolatban jelezni és kérni szeretnénk.

– Gyakorlati-technikai okokból a teljes magyar ábécé néhány betűjét a címzésben nem használjuk.

– Akinek a nevét vagy címét hibásan írtuk, vagy akinek a címe megváltozik, az jelezze nekünk.

– Olvasónk a címzéssel kapcsolatos közlését kifejezetten írja meg, hívja fel rá a figyelmünket. (Nem elég az, hogy saját levelére a feladói címet helyesen írja rá.)

– Ha közleményében hivatkozik arra a (40 000 feletti) számra, amely a címkére ki van nyomtatva, ezzel megkönnyíti munkánkat.

Idei teológiai továbbképző kurzusunk július 30-án, hétfőn kezdődik, és augusztus 3-án, pénteken fejeződik be. Helye: Innsbruck, Haus der Begegnung. Témája: Lelkipásztori pszichológia. Vezeti: dr. Szentmártoni Mihály SJ, egyetemi tanár (Zágráb és Róma). Jelentkezéseket a Szolgálat címére várunk.

LEVELESLÁDÁNKBÓL

Köszönöm a Szolgálat 83. számát; örömmel olvasom. Nagyon örülök a mellékletnek is (Szerzetesek); igen jó szolgálatot fog tenni. Sok a kereső, érdeklődő; bár még sok minden ingatag, de már vannak újoncaink is. – 89 éves szerzetes atya, Magyarország (1989. IX. 13.)

Igazán nagyon megörültünk a nagy küldeménynek, a régi kedves ismerős és az újabb könyveknek. Hát még magyar zarándokaink! Fogyhatatlanul jönnek, soha ennyien, mint az idén. – Olaszország (1989. IX.)

Kedves Testvérkéim! Nagyon köszönöm, megkaptam a könyveket. Kérem, szíveskedjenek továbbra is küldeni. Kérek szépen imákat: karitászos munkámhoz, otthoni beteg édesanyámért, betegotthonunkért is; már folyik az újabb bővítés, csak adjon a jó Isten megfelelő munkatársakat is! – Magyarország (1989. IX. 20.)

Köszönöm a küldeményt. Ebben a nagy őszi betakarítási munkában majd elfelejtettem. Esténként már a Szolgálatot is meg a könyvmellékletet is elolvastam. Lehetséges jövőre is kapni? Szeretnék továbbra is a Szolgálat olvasója lenni. A mi falunkból is van egy működő jezsuita atya. (Most nemrég plébános lett.) Dolgoznak, nevelik a fiatalságot. – Magyarország (1989. X. 20.)

(Halottaink névsorában olvashatjuk Kirchhofer Antal Pongrác ferences atya nevét. Utoljára pont három hónappal a halála előtt írt nekünk.) Régi kötelességemnek akarok eleget tenni, mert az a kérésem, hogy tessék megküldeni, mennyivel tartozom a Szolgálatért ebben az évben. Szívesen megfizetem akár pénzben, akár intenciókban. Fontos, hogy eleget tegyek kötelességemnek. Mindenkor örömmel veszem és örömmel olvasom. Tudom, hogy nagy munka. – Most október 1-én voltam 91 éves. És bizony már nagyon érzem az évek súlyát. Csak hogy élek. Még azt tudom tenni, hogy esténként a templomba megyek misézni, és gyóntatok a plébános miséje alatt. A házi munkákat még el tudom végezni, úgy lassan. Az oltárnál vezetnek; járásom gyönge. Kérem szépen, tessék értem imádkozni, pro bona morte (a jó halálért). – Mellékelek egy kis nyomtatványt a múltból. [Kunszery Gyula írása az Új Ember 1962. febr. 4-i számából.] Valamikor sokat dolgoztam, testileg és lelkileg. Ez volt. Még nem vagyok fekvő beteg, csak úgy öregesen végzek mindent. Ez a kis nyomtatvány egy a múltból. Van még egy pár emlék. És hálát adok a jó Istennek, hogy megsegített. Nagyon fáj a szép múlt, amit tönkretettek. Ennek vagyok lelki betegje. – Befejezem, és kérem a jó Isten bőséges kegyelmeit a további munkához. Kívánok sok boldogságot és erőt, hogy a magyar mivoltunkat ily szépen ápolják. – Vácrátót (1989. X. 20.) – Kunszery Gyula, télvíz idején Esztergomból a főváros felé igyekezve, Szomoron autóbuszcsatlakozásra várva, betért a plébániára. Kirchhofer Antal plébánosnak éppen sürgősen el kellett mennie. Visszatérve így számolt be távozása okáról: "A helybeli termelőszövetkezet birkaellető hodályában elromlott a villany, sürgősen meg kellett javítani, mert ilyenkor van az ellés ideje, s nem lehet az állatokat sötétségben hagyni. Viszont az egész faluban én értek a legjobban a villanyszereléshez." "Évekkel ezelőtt, fiatal koromban Szolnokon működtem mint hitoktató, ipari tanulókat oktattam, közben pedig iparkodtam ellesni tanítványaim tudományát." "A helybeli iskolában [az összefüggésből úgy tűnik, Szomoron, ahol a gyászjelentés szerint 1950-től 1975-ig volt plébános] pályaválasztási puhatolózás során az egyik kis nebuló arra a kérdésre, hogy mi szeretne lenni, egyből kivágta: plébános. Hát aztán miért? – faggatta a tanító. Mert az mindenhez ért." "Valóban a szomoriaknak jóleső tapasztalata, hogy a plébánosuk mindenhez ért. És mindennel törődik. Nemcsak a saját nyájával, hanem mint a birkahodály megjavított villanyának fényében kitűnik: a termelőszövetkezet valóságos nyájával is."

Évtizedek óta vagyok "haszonnal élvezője" folyóiratuknak és könyveiknek. Öregségemre nagyon nehezen válnék meg tőlük. De, sajnos, régi barátnőm felolvasására hagyatkozhatom csupán, mert írni még nagy nehezen tudok, de olvasni már nagyítóval sem. Az volna a tiszteletteljes kérésem, hogy az én címem helyett ezentúl hozzá küldjék a Szolgálatot. Sok

évre visszamenőleg küldöm hálás köszönetemet, és sok-sok évre előremenőleg jókívánságaimat az eredményes munkához. – Magyarország (1989. X. 24.)

Szeretettel mellékelem évi adományunkat [1000 kanadai dollárt] a Szolgálat nemes munkájához. Egyben kívánunk sok kegyelmet új beosztásához. Karácsonyra, az új esztendőre adjon a jó Jézus sok örömet, békét és boldogságot. – Kanada (1989. XI.)

Talán mások is észrevették, de mivel én teológus és egyben a Szolgálat buzgó olvasója vagyok, felhívom figyelmeteket egy eretnekséget hirdető sajtóhibára, amely a 83. számotokba csúszott. A 20. oldalon, P. Őrsy cikkében, az oldal közepén, a bekezdés utolsó mondatában ez áll: "a két jel – nem több és nem kevesebb – pontos azonosítását"; ennek így kellene szólnia: "a hét jel"; tudvalevőleg ugyanis nem két, hanem hét szentség van. (P. Őrsy itt nyilvánvalóan a trentói zsinat határozatára utal: DS 1601.) Más sajtóhibák is vannak. A 22. oldalon, az oldal közepén olvasható rövid bekezdésben a mondatot ki kell egészíteni egy alannyal: "illő hozzáadni, hogy a részvétel a modern szociális . . ." A 24. oldalon, a cikk 6. pontjának első mondatában helyesen így kell fordítani: "azonosították ugyanis a politikai demokrácia modelljével." Az 51. oldalon, a dokumentum 1.1. pontjának közepe felé természetesen nem "az 1948-as", hanem "az 1848-as" forradalomra történik utalás. Ajánlom, hogy ne hozzatok túl sok fordítást; nehezen olvashatók. Egyébként kívánok minden jót. Éljen Magyarország! – Japán (1989. XI. 10.)

Ismét címváltozással jelentkezem. Ugyanakkor köszönöm, hogy annyi éven át még Afrikában ingyen kaptam a Szolgálatot. Kérem, küldjék továbbra is a könyvekkel együtt. – Missziós nővér, Belgium (1989. XI. 21.)

Mint minden évben, mi is jövünk hálánkat leróni annyi sok szép olvasnivalóért, amelyet számunkra oly régen és rendszeresen küldenek: a Szolgálatunkat – annak ellenére, hogy anyagi támogatással nem tudunk hozzájárulni. Annál buzgóbb szívvel imádkozunk Önökért és összes szándékaikra, az Oltáriszentség előtti imádási óránk alatt naponta próbáljuk törleszteni tartozásunkat, kérve az Úr Jézust, hogy segítse meg mindnyájukat nemes munkájukban. Örömmel vesszük a jó híreket édes hazánk sorsának enyhüléséről. Szeretnénk legalább 20 évvel fiatalabbak lenni. Jelenleg mind a ketten a 80. évünkben vagyunk, és még hozzá Mária nővér nagyon rosszul lát, de mindig elolvassa apránként a Szolgálatot az utolsó betűig. Nem érezzük magunkat hasztalannak; imáinkkal segítjük testvéreinket, akik oly nagylelkűen, fáradságot nem kímélve dolgoznak édes hazánk feltámadásáért. Kérjük a jó Istent, küldjön sok fiatal munkást szőlőjébe. Adja meg a fiataloknak a papi és szerzetesi hivatás kegyelmét, hogy minél többen nagylelkűen igennel válaszoljanak. – Franciaország (1989. XI. 28.)

Levelem elején köszönetet szeretnék mondani családom és a magam nevében is a több éve rendszeresen számunkra megküldött kiadványaikért. Kis családunk létszáma öt főre emelkedett, ezért nagyobb lakásba költöztünk. Kérem, ha módjukban áll, az új címünkre is szíveskedjenek elküldeni a Szolgálatot. Fáradozásaikat köszönöm. – Családanya, Magyarország (1989. XI. 30.)

A hálás szeretet sürget, hogy önzetlen szolgáló szeretetükért, mely a Szolgálat küldésével rendszeresen megnyilvánul, köszönetet mondjak. Köszönöm értékes folyóiratukat és a rendszeresen küldött mellékletet. Isten fizesse meg! Magyar katolikus egyházunk életében új erőt jelent önzetlen munkálkodásuk. – Magyarország (1989. XII. 5.)

A Szolgálat idei húsvéti száma még megérkezett, de azóta a folytatást hiába várom. Nem tudom, mi az oka. Pedig az évenkénti négy "ad intentionem dantis"-t mindig elvégeztem, az ideiek is abszolválva vannak. Kérném tisztelettel, a Szolgálatot továbbra is küldjék meg címemre, a hiányzók pótlásával együtt. – Magyarország (1989. XII. 6.) – (Úgy látszik, a reklamált számok rajtunk kívül álló okokból nem érkeztek meg. Természetesen pótoltuk. Szerk.)

Már többször elhatároztam, hogy örömömet írásba is foglalom, de eddig még nem valósult meg. Most külön örülök a mellékletnek, mivel szolgálatomhoz kaptam segítséget: kezdőként két hónapja hitoktatok, roppant egyszerű falusi körülmények között, hideg, fűtetlen templomban. Egyébként két nagy fiú édesanyja vagyok, elvált, s Isten kegyelméből jutottam az Ő közelébe, s ezért nagyon hálás vagyok Neki. Itt a városban most speciális családpasztorációs csoport éled; tervünk az, hogy járjuk a falvakat ilyen előadástémákkal, beszélgetéseket provokálva, hogy egy-egy viszonylag érdeklődésre számot tartó témán keresztül mozgassuk meg az "alvó" szülőket. Ez a kezdet lenne; szeretnénk fokozatosan a szülők köréből maradandó kis közösséget formálni, hogy falun is meginduljon a középosztály. Sajnos, a vidék még nagyon nehéz terep. – Magyarország (1989. XII. 12.)

A Szolgálat 84. számát, valamint a csatolt könyvet hálásan köszönöm. Egész családom lelki olvasmányait képezik a küldemények. Nagyon örülünk nekik. – Magyarország (1989. XII. 12.)

Az Egyházközségi Nővérek Társaságának nevében írok, amely Isten kegyelméből újra működésnek indul, nem kevés nehézséggel. Hálásan köszönöm – köszönjük – a sorozatosan küldött kiadványokat. – Magyarország (1989. XII. 13.)

Tisztelettel és hálás szeretettel köszönöm az egész évben kapott küldeményeket, és nagyon szépen kérem, ha mód van rá, a jövő évben is szíveskedjenek nekünk eljuttatni. Hálás szívvel köszönöm szíves fáradozásukat. – Magyarország (1989. XII. 18.)

Mély tisztelettel megköszönöm, hogy méltónak ítéltek könyveik és folyóiratuk részemre való megküldésére. Hosszú éveken keresztül és jelenleg is igen várjuk az újabb kiadványokat, melyek hitbéli megerősödésünkre szolgálnak. Sajnos, a magyarországi elhunyt főtisztelendő urak közt igen sok ismerőst találunk. Soraimmal azért is keresem fel a Szolgálatot, hogy címváltozásunkat bejelentsem. – Magyarország (1989. XII. 23.)

Többen kérték, hogy a Szolgálat ne nyomtassa olyan sűrűn a sorokat, mert sokan nem tudják így olvasni. Magam is alig vagyok képes egy cikket végigolvasni, annyira bosszankodom a sűrű sorokon. Megszámoltam a jelenlegi és a régi (komputer előtti) lapok oldalainak sorszámait. Egy-egy oldalon mindössze pár sorral nagyobb a sorok száma. Miért kell emiatt vizuálisan elrontani és zavaróvá tenni a Szolgálatot? Ha én lennék a szerkesztő, akkor még a réginél is kevesebb sort tennék egy oldalra most, hogy a betűk kicsit nagyobbak. Sőt minden sorban pár betűvel kevesebbnek kellene állnia. – Kanada (1989. XII. 27.)

Korábban szerettem volna köszönetem kifejezni, de a romániai-erdélyi vérfürdő áldozataiért éjjel-nappal szolgálatot teljesítettem a férjemmel, szűkebb-nagyobb környezetemmel együtt. E drámaian megrázó események lelkünk legmélyebb, legtitkosabb zugait is mozgósították. Hová lettek a tüzek életünkből? – kérdeztük eddig gyakran. S most, épp karácsonykor, a Szeretet ünnepén jó volt látni az eddig oly sokat hiányolt magyar összefogást. – Pszichológusnő, Magyarország (1989. XII. 30.)

Küldeményeik a világi tevékenységhez – hitoktatás, litániák stb. –, a felkészüléshez nagy segítséget nyújtottak. További szolgálatom ellátásához kérem, amennyiben lehetőség van rá, hogy a Szolgálatot és a könyveket továbbra is küldeni szíveskedjenek. – Magyarország (1990. I. 4.)

A Szolgálatnak sokkal könnyebben érthető és feldolgozható és sokkal gyakorlatibb olvasmányt kellene nyújtania. – Magyarország (1990. I. 8.)

Nagyon szépen köszönöm Önnek, hogy sikerült öcsémnek meglepetést szereznem a Szent János-evangélium kommentárjának mind a három kötetével. A csomagot megkaptam még karácsony előtt, így sikerült odaadnom az öcsémnek; de a levele már csak karácsony után ért ide. Öcsém a vizsgák miatt korán visszament Pestre. Szerencsére jó tanuló, sokat izgulni

nem kell érte. Talán kitűnik a levelemből is, hogy büszke vagyok az öcsémre, hogy ilyen jó képességekkel áldotta meg a jó Isten. Emellett sokat imádkozom is érte, hogy erről az útról, amelyen elindult, ne térjen le. – Fiatal családanya, Magyarország (1990. I. 8.)

Nagyon köszönöm, hogy továbbra is kaphatom a folyóiratot és a könyveket, bár csekély keresetemmel ezentúl a misék mondatását már nem tudom vállalni. Jól esik a segítség, mert eddig is nemcsak én olvastam a Szolgálatot, hanem kölcsön is adtam. Járok egyháziadót szedni; akadnak olyan ismerőseim, akik szívesen olvassák. Az iskolai tanítás mellett két plébánián segítek a kántori munkában. Ha három év múlva el tudok menni nyugdíjba, szeretnék a hitoktatásban is részt venni. Ehhez nagyon sok segítséget kaptam már a könyvekben. – Magyarország (1990. I. 23.)

Sajnálom, hogy problémát okoztam azzal a ténnyel, hogy nyilvántartásukban kétszer, sőt háromszor is szerepelek. Egyszer asszonynevemen, egyszer férjem vezetéknevével és saját keresztnevemmel (mint külföldieknek szóló névkártyámon), ugyanazon a címen, jelenlegi lakásunk címén. De szerepelek leánynevemen is, a szüleim címén. A Szolgálatot mindezideig három példányban kaptam, ami felháborítónak tűnik ugyan, bár lényegében nem az. A Szolgálat mindhárom példányát nagyszámú közösség olvassa, egy sem porosodik az én könyvespolcomon. Szüleim háza egy 150 lakásos hatalmas bérház, ahol a Szolgálat számai körbevándorolhatnak, és azután az egyik lakó családja körében vándorolnak tovább. A saját címemre érkező füzetek közül az egyik példányt egy többszáz fős közösség vezetőjének szoktam átadni; igaz ugyan, hogy neki is jár a Szolgálat, de annyi ember közül valaki biztosan örül a másodpéldánynak. Egy példány pedig nekem és szűk családomnak marad. Úgy gondolom tehát, hogy nem a név a fontos, ahova a könyveket küldik, hanem hogy végül is hány emberhez ér el. Mindannyian nagyon hálásak vagyunk Önöknek a Szolgálatért, és higgyék el, a három példányért nem figyelmetlenség miatt nem szóltam. Halvány sejtelmeim vannak ugyan, hogyan alakult ki ez a hármas név, de ezzel nem untatom önöket. Kérem, tegyenek belátásuk szerint, csak lehetőleg a lap küldését ne függesszék fel. – Magyarország (1990. I. 31.)

Azt hittem, hogy nálatok él és virul a SzeBuPapE (Szent és buzgó Papok Egyesülete). Mondjam azt, hogy meg vagyok nyugodva? Dehogy mondom! Tartom a jelszót: "Észnél legyünk, ha nehezünkre is esik!" Nem gondolod, hogy túl nagy a fegyelmezetlenség köztünk is, nemcsak a világban? Ha rajtam múlna, papszenteléskor jó büdös olajos rongyot égetnék el mindenki előtt, mint a pápa úr előtt a kócot: "Amice illustrissime! Sic transit gloria mundi!" – Ahogy hallom, egymás után mennek szerzetbe a világi papok. A vége már az lesz, hogy "marad itthon kettő-három nyomorult". Ifjú titán koromban én is szerzetes akartam lenni, ferences, illetve jézsovéta, de misszióban. Az én kis felvidéki szülőfalumban sokat jártak a ferencesek, többek között a "Mari" – Réz Marián és egyéb korabeli "nagyágyúk". Sok is volt falunkban az "ocsu", a világi harmadrendű ferences. – Mellékesen: nem akarsz pápai nuncius lenni nálunk? Megváltoztatnánk a nevedet, mondjuk Giorgio Montanóra: egész szépen hangzana. Akkor néha még látnálak, sőt meg is hívnálak, mondván, hogy koszt és kvártély van. – De befejezem enyelgéseimet, mert sok lesz a lelkiolvasmányból. – Magyarország (1990. II. 12.)

Nagyon kérem szíves elnézését és bocsánatát, amiért ideköltözésemet és új címemet eddig nem közöltem önnel. Ennek egyetlen oka, és talán egy kicsit mentsége, hogy amióta itt vagyok, nagyon beteg lettem, állandó klinika stb. Szinte az egész kis szervezet lassan felmondja a szolgálatot, és a sok rosszullét bizony elfelejtet velem fontos dolgokat. De ígérem, ha meghalnék (ami a sok szív- és egyéb komoly baj miatt bármikor bekövetkezhet), már most írok egy értesítést Önnek, és meghagyom, hogy azonnal küldjék el. – Magyarország (1990. II. 14.)

Évek óta többször is jeleztem, hogy a Szolgálatot ne küldjék két példányban. Sajnos, az imán kívül más ellenszolgáltatást nyújtani nem tudtam. Íme, most a komputerizálás egyenesbe hozza a dolgot. Őszintén szólva igyekeztem hasznosítani. Elhelyeztem a templomban ilyen felírással: "Ha érdekli, elviheti." Fürdővendégeink közt mindig akadt érdeklődő.

Manapság meg el vagyunk árasztva jó katolikus sajtótermékekkel. Nagyon köszönöm eddigi szívességüket; ha nem jelent nagy áldozatot – a közjó érdekében is – küldjék továbbra is egy példányban. – Magyarország (1990. II. 20.)

Kis nyugdíjjal egy kicsi közösségben egyházközségi munkát végeztem. Majd betegségem és korom miatt szerzetesi szociális otthonba kerültem. A lapot rendszeresen megkaptam: a postamester, miután átolvasta, utánam küldte. Ezért halogattam a címváltozás megírását. A tavaly meghalt a jótevő nővértársam is. Így most adós vagyok az azóta küldött lapokért. Szíveskedjenek megírni, hogy mivel tartozom: miseintencióval meghálálom. És kérem szépen a Szolgálat további küldését. – Magyarország (1990. II. 23.)

Már régen akartam írni, de nem tudtam jól, hová írjak. Köszönet a Szolgálat küldéséért; sok szépet és jót tanultunk belőle. Sajnos, közülünk már többen meghaltak; már csak én egyedül vagyok magyar nővér itt a zárdában. A többiek nevére nem kell többé küldeni a lapot. Igaz, hogy itteni magyar ismerőseim, akiknek továbbadtam, mindig örültek neki. – Belgium (1990. III. 2.)

Éppen az utóbbi időben hálátlanságnak éreztem, hogy nem küldtem valamit legalább postaköltségre. Nem mentegetem magam; Isten tudja, hogy van, és hogy volt. Ha unokahúgom áprilisban jön, akkor Erdélybe küldenénk az eddig kapott, itt lévő Szolgálatokat. Átmenetileg, rövidebb-hosszabb időre, sokszor teljes vakulásig, látási zavaraim vannak. 82 éves vagyok; 20 évi kitelepítés után kerültem ide férjemmel, aki 1979 nagycsütörtökén lehunyta szemét. – Nyugat-Németország (1990. III. 4.)

Tisztelt Uram, Szabó Zoltán esperes levelét hozzám hozták, de mivel jan. 23-án meghalt, visszaküldjük. Már 1981 óta Szombathelyen, papi otthonban élt. 32 évig volt Rábagyarmat és az Őrség főesperese. Mindenki nagyon szerette, nagyon népszerű volt, egyformán szerette az embereket, nem tett kivételt a hívők és nem hívők között. 1948-ban megnagyította a templomunkat, a legnehezebb időkben. 1971 őszén nekiállt egy gyönyörű, modern paplakásnak. Egy évig lakott nálunk, és azóta családtagként szerettük és tiszteltük. Abban az évben, míg ott laktak, Winkler püspök úr is nagyon sokat járt nálunk. 5 kis családom volt akkor, nagyon szerették őket. Most már kirepültek a családból. – Magyarország (1990. III. 6.)

Néhány szerkesztőségi közlemény a levelezéssel kapcsolatban.

– A Gerlgasse a szerkesztőségi és kiadói iroda címe. A szerkesztő is meg a kiadó is máshol lakik; szívesebben vesszük, ha a kifejezetten személyes leveleket személyes címünkre küldik.

– A beérkező levelek és lapok nagyobb része nem igényel külön választ. De mindig válaszolunk (hamarosan vagy némi késéssel) a kérdésekre, a kérésekre és természetesen intenciós ügyekben is.

– Levelesládánkban leközlünk olyan levélrészleteket, amelyek többeket érdekelhetnek – főleg mint a Szolgálat nagy családi közösségének élő és éltető elemei.

– Úgy gondoljuk, hogy ha valamelyik olvasónk sokáig nem jelentkezik, az vagy érdektelenséget, vagy túlságos elöregedést, vagy esetleg elhalálozást jelent. Ezentúl ha valaki huzamosabban egyszer sem ad életjelet, annak címére nem küldjük tovább a Szolgálatot.

Székely Árpád ny. plébános 1989. márc. 17-én a brassó-bolonyai papi otthonban; tem. Brassóban (84,61)

P. Olasz Antal Pacifik OFM márc. 19-én Esztelneken; tem. Esztelneken (85,61)

Simpf János teológiai és kántoriskolai tanár tragikus hirtelenséggel május 29-én Gyulafehérvárt; tem. Józsefházán (39,13)

Bartha Domokos ny. plébános jún. 2-án Kézdiszentléleken; tem. Kézdiszentléleken (76,51)

P. Zsombory Dezső Sámuel OFM jún. 5-én Kudzsiron; tem. Tibodon (77,50)

Sunyovszky József ny. plébános szept. 14-én

Sáray István ny. plébános szept. 22-én

Dallos Ferenc ny. lelkész okt. 3-án az Egyesült Államokban (81,58)

P. Szabó Tamás Tibor OSBM, ny. gör. kat. lelkész okt. 19-én Pannonhalmán; tem. Pannonhalmán okt. 26-án (63)

Dr. Tölgyes Lajos, a regensburgi és passaui egyházmegyék magyar lelkésze; tem. Mallersdorfban okt. 28-án (82,55)

Szuromi András püsp. tanácsos, ny. lelkész okt. 30-án Debrecenben; tem. Debrecenben (83,59)

P. Lágyi Kornél OPraem, volt gödöllői gimn. tanár és jászói plébános nov. 2-án Jászóvárott; tem. Prágában vagy Jászóvárott nov. 6-án (90)

Dr. Németh Kálmán érd. esperes, ny. plébános nov. 14-én Budapesten; tem. Kapuvárott nov. 27-én (81,56)

P. Szabó Imre Dávid OFM nov. 15-én Szentesen; tem. Kúnszentmártonban nov. 20-án (84,61,56)

Bertalan Balázs ny. tanácsos, plébános nov. 19-én Csíkszeredában; tem. Korondon (76,52)

Kelemen Sándor érd. esperes, ny. gyarmati plébános nov. 19-én Győrött; tem. a győri karmelita kriptában (83,58)

Rozs László ny. őcsényi lelkész nov. 22-én Budapesten; tem. Pécsett dec. 5-én (67,43)

Dr. Galambos László SchP, tanár nov. 23-án Budapesten; tem. Rákoskeresztúron dec. 6-án (75)

Dr. Regős Gyula c. kanonok, ny. plébános nov. 23-án Debrecenben; tem. Debrecenben dec. 1-én (79,52)

P. Kiss Pál Cecil OFM, c. apát, ny. templomigazgató nov. 27-én Kecskeméten; tem. Kecskeméten dec. 5-én (74,48)

Nagy József Romuald OFM dec. 2-án; tem. Farkasréten (78)

P. Tihanyi József Attila OCist, perkátai plébános dec. 4-én; tem. Zircen dec. 14-én (63,40)

Valentin Tibor c. esperes, kistarcsai plébános dec. 10-én Kerepestarcsán; tem. dec. 19-én Tatárszentgyörgyön (64,38)

Hábel Ferenc kishajmási lelkész dec. 11-én Kishajmáson; tem. Hercegszentmártonban dec. 18-án (59,35)

Boday Lajos SDB, ny. tapolcai plébános dec. 21-én Székesfehérvárott; tem. Tapolcán jan. 3-án (79,54,54)

Gálos Pál püsp. tanácsos, záhányi plébános dec. 22-én Budapesten; tem. Nagykanizsán jan. 11-én (56,30)

Gyömöry Lőrinc, az Athénban élő németek lelkésze dec. 24-én Athénban (59,35)

Dr. Ébner Jenő lazarista atya dec. 26-án Marosfőn tragikus körülmények között (meggyilkolták); tem. Marosfőn dec. 29-én (83,60)

Gát István ny. esperes plébános dec. 28-án Rákoskeresztúron autóbalesetben; tem. az új köztemetőben jan. 11-én (87,56)

Kliment Károly lazarista testvér temetése Szobon jan. 2-án (72)

Buri János c. esperes, ny. békésszentandrási plébános dec. 29-én Józsán; tem. Józsán jan. 3-án (76,52)

Tóth László székesegyházi kanonok dec. 31-én Győrben; tem. Győrben jan. 9-én (77,52)

P. Németh János OFM, ny. záhánytelepi plébános, 1990. jan. 4-én Veszprémben; tem. Veszprémben jan. 12-én (75,51)

Dr. Rónay László tb. főesperes, érseki tanácsos jan. 5-én Budapesten; tem. a farkasréti temetőben jan. 31-én (81,58)

Szabó István jan. 11-én Érsekújváron (86,63)

Mikóczy András jan. 13-án Nagytakán (73,48)

Gulyás Árpád érd. esperes, ny. kisbaráti plébános jan. 14-én Székesfehérváron; tem. Kisbaráton jan. 22-én (78,54)

Gergely László ny. plébános jan. 15-én Dunaújvárosban; tem. Dunaújvárosban jan. 29-én (58,35)

Dr. Dobos János máramarosszigeti főesperes, kanonok, ny. plébános jan. 18-án Máramarosszigeten; tem. Máramarosszigeten jan. 20-án (77,53)

Pfemeter Ferenc tb. esperes, ny. felsőgallai plébános jan. 19-én Győrött; tem. Győrött febr. 1-én (78,54)

Kirchhofer Antal Pongrác OFM, ny. szomori plébános, jan. 20-án Vácon; tem. Vácrátóton jan. 26-án (92,76,69)

Peisch István SDB jan. 20-án; tem. Óbudán jan. 30-án (78,61)

Barna István ker. esperes, kisfaludi lelkész jan. 20-án Kapuváron; tem. Kisfaludon jan. 27-én (68,43)

Szabó Zoltán c. főesperes, ny. esperes plébános jan. 23-án Szombathelyen; tem. Szombathelyen jan. 30-án (79,55)

Máté János c. apát, ny. templomigazgató jan. 27-én Kecskeméten; tem. Kecskeméten febr. 5-én (79,55)

P. Szeder Mihály SJ, lelkész jan. 30-án Philadelphiában (Egyesült Államok); tem. Philadelphiában febr. 2-án (80,53,56)

Pék Gyula c. esperes, nemesbődi plébános febr. 7-én Szombathelyen; tem. Nemesbődön febr. 13-án (71,46)

Verner Dezső székesegyházi kanonok, ny. esperes plébános febr. 18-án Ásotthalmán; tem. Ásotthalmán febr. 21-én (82,58)

Rédei György vízvári plébános febr. 28-án Nagyatádon; tem. márc. 6-án Vízváron (46,20)

Reszt Sándor v. földszigeti lelkész márc. 1-én Budapesten; tem. Győrben márc. 14-én (62,37)

P. Szeker István András OCist, okl. középiskolai tanár márc. 9-én; tem. Zircen márc. 19-én (69,51,46)

Békefi László esperes, sümegi plébános márc. 13-án Sümegen; tem. Sümegen márc. 24-én (63,38)

Tóth Lajos tb. kanonok, mezőkomáromi plébános márc. 15-én Siófokon; tem. Mezőkomáromban márc. 26-án (79,54)

P. Sebes József SJ, misszionárius és történész, márc. 16-án Rómában; tem. Rómában márc. 19-én (75,56,44)

Dr. Horváth István tb. kanonok, ny. esperes plébános márc. 18-án Kenyeriben; tem. Kenyeriben márc. 22-én (81,58)

P. Virágh Andor SJ márc. 21-én Dundasban (Ontario, Kanada); tem. Courtlandon (Ontario, Kanada) (85,70,57)

A pilisszántói születésű Lampert Júlia szociális nővér életének 97. évében nov. 5-én elhunyt a kanadai Hamiltonban. 1923-ban érkezett Kanadába két nővértársával, és évtizedekig végzett missziós munkát a magyar bevándorlók között.

Elhunyt paptestvéreinket foglaljuk mementóinkba!

TAÁP MIKLÓS
(1921-1988)

A rábaközi Szanyban született 1921-ben, vallásos, módos gazdacsalád harmadik gyermekeként. Csecsemőkori súlyos betegsége miatt egész életére gyenge alkatú, zárkózott, befelé forduló, csendes, szerény ember lett. Falusi neveltetéséhez a népdalkör és táncegyüttes is hozzátartozott. Pápán járt gimnáziumba a bencéseknél, jeles eredménnyel végzett. Kedvenc tárgyai a magyar irodalom, történelem, francia nyelv voltak. Verseit a Zászlónk is közölte. Közben a mezei munkából is kivette részét. Hivatásában mindig hasznát vette, hogy otthon szeretett barkácsolni. Ministrált, hétköznap is misére járt, de addig nem is gondolt papi hivatásra, míg édesanyja egyszer fel nem vetette, érettségi előtt. 1944-ben lépett az esztergomi szemináriumba. 1948. jún. 20-án szentelte pappá Mindszenty bíboros. "Caritate prima" - az első kezdeti szeretettel - állt a primíciás képén. Aki akkor indult, tudta, hogy rendkívüli életpálya vár rá hivatásában: bizonytalan sors. Már balassagyarmati káplán korában része volt kórházi- és börtönpasztorációban is. 1955–56-ban Budapest-Városmajor és Újlak életének

állomásai. Itt egy ideig iskolában is taníthatott hittant. 1958-ban lett először plébános: Nógrádban, Sóshartyán és Kishartyán. Sokat tett a templom és a plébánia megújításáért, egyháza népének kulturális műveléséért. A Dorog közelében fekvő Dágon más környezet várta: közömbös, sőt ellenséges tekintetek, kevés hívő. Mégis elkészült a főoltár, s a templom fűtése. A hitoktatásban is, meg otthon is szeretett énekelni. Ám itt elvesztette hangját egy időre, és csak lassan javult állapota, mialatt Budán, a Karolina úti kápolnában volt kisegítő. 1974-ben ismét Nógrádba, Hugyagra került. Itt is békét teremtett hívei között, hittantermet alakított ki, templomot renovált, villanyharangozást vezetett be. Tízévi munka során először jelentkeztek a magas vérnyomás tünetei. 1984-ben Győr-Bucsára kérte magát, a szülőföld vonzáskörébe. Vámosszabadit is átvette. 64 évesen is lendülettel dolgozott. Templomszépítés, orgonafelújítás és rengeteg más építőmunka mellett nagy gondja volt a liturgia, az ének. A hitoktatást kiterjesztette az ifjúsági közösségre, a felnőtt Biblia-körre, élénk ministránsmozgalom volt nála. Pedig betegeskedett, és meg nem értéssel is egyre többször találkozott. "Az a fontos, hogy mindent megtegyünk, ami rajtunk áll, hogy Jézus meg legyen elégedve." 1986 februárjában lett először komolyan rosszul. Ettől kezdve munkája mellett még többet imádkozott. A Szentírást mélyen ismerte, állandóan olvasta. 1988 tavaszán 40 éves papságát bensőségesen, hálaadásban ünnepelte. Szeptember 15-én Budapest-Pongrácz út várta. Szeptember 24-én még misézett, de már útravalója lett az az áldozás, kedvenc énekfohásza meghallgatásaként. 11 órakor az intenzív osztályon állt meg a szíve. Érseki tanácsosi, tb. kanonoki címe is volt, de sírkeresztjére ezt kérte íratni: "Krisztus papja." Szelídsége, szerénysége, béketűrése mellett szilárd és következetes, kitartó volt a lelkipásztori munkában. Ez volt az ő nem evilági bölcsessége. Spirituálisa 1948-ban írta emlékkönyvébe: "Tápszentmiklós már van – legyen Szent Taáp Miklós is!" Hisszük, hogy így lesz. Szolgálati helyein sok ugart tört, utat készített. Magának is – fel az égbe.

M.T.

GURZÓ GYÖRGY ANAKLÉT OFM
(1912-1989)

1989. március 3-án jeles papi egyéniséget kísértünk ki utolsó útjára szülőfalujában, Szárhegyen. Szerzetes- és paptársai már elsején búcsúztak tőle a székelyudvarhelyi ferences templomban.

Erdély egyik nagy fia hunyta le szemét P. Anaklét halálával, akinek sokat köszönhet nemcsak a ferences közösség és az egyházmegyés papság, hanem a hívő nép is.

Szíve egyszerűségre és szegénységre vágyott, ezért lépett be Szent Ferenc rendjébe, hogy itt dicsőíthesse és szolgálhassa az egek Urát. Hűségesen ki is tartott ebben haláláig.

Elöljárói Rómába küldték tanulni a fiatal, tehetséges szerzetest. Doktorátussal felékesítve tért vissza hazájába. A renden belül volt definítor, novíciusmester. 1967-től 1978-ig a lelkiatya (spirituális) feladatát végezte a gyulafehérvári teológián. Mint teológiai tanár az ifjú papnövendékek nevelésében nagy hozzáértéssel és papi szívének egész odaadásával dolgozott. 1978-ban a székelyudvarhelyi ferences templom igazgatója lesz, és az marad egész haláláig. Az utóbbi években beteg testtel bár, de törhetetlen ferences lelkülettel és a jó pásztor meleg szívével vigasztalta, bátorította és vezette a Nagyküküllő-menti híveket.

Boldogok, akik az Úrban haltak meg! Különösképpen is érvényes ez Anaklét atyára.

Confrater

RÁDULY ISTVÁN LÁSZLÓ
(1910-1989)

A marosi kerület papsága és a hívek gyászolják István atyát, szentszéki tanácsost, aki 1989. április 19-én 51 évi papi szolgálat után költözött az örök hazába.

Váratlanul fellépő szívroham ragadta el, pedig mindenki reménykedett, hogy a klinikai kezelés után visszatérhet a mezősámsondi hívek közé, akiknek lelki gondozását nyugalomba vonulása után vállalta.

Ráduly atya Baróton született, 11 gyermekes családban kapta papi hivatását, amelyben egész életén keresztül szívvel-lélekkel állott a hívek szolgálatában mint segédlelkész: Ditróban, Gelencén, Zetelakán, majd mint plébános: Magyarzsákodon, Bözödújfaluban, Brassó-Bolonyán, Kovásznán és Alvinczen. Arról volt nevezetes, hogy bözödújfalusi plébánosként mentette a székely zsidókat a vásárhelyi gettóból a deportálás idején. Ez volt Péchi Simon híres szombatos községe, amely a múlt században hivatalosan is felvételét kérte az ortodox zsidó szervezetbe.

Április 22-én helyeztük örök nyugalomra a marosvásárhelyi római katolikus temetőben, s onnan várja a boldog föltámadást, amit nemcsak szavával, de életével is hirdetett, hisz betegségében is Krisztus keresztje volt a támasza.

Paptestvére

KOCH ISTVÁN SJ
(1904-1989)

Zágrábban született magyar családból , de volt benne valamelyes heves vérű délszláv vonás. Már fiatal korában karakán ember volt, amit mi sem mutat jobban, mint hogy nem élt a felmentés lehetőségével, hanem önként vállalta a katonai kiképzést. Az ott átélt tapasztalatairól szívesen beszélt.

Tehetségét tekintve lehetett volna egyetemi tanár vagy író, de ő úgy vélte, hogy a közvetlen hitterjesztés fontosabb. Mint pap 1934-ben kötött ki Kínában P. Zsámár Jenővel együtt. Kettőjükről azt írta a rendi tartományfőnök: "Eddig jó igavonó hithirdetőket küldtünk, most mennek a sasok!" – jelezve ezzel képességeiket.

P. Zsámárról köztudott, hogy külföldi hithirdető létére ő volt a kínai lelki irodalom egyik úttörője. Koch atya azonban – az "egy szükségeset" tarva szem előtt – inkább a vidéki hithirdető mintaképe lett. Ő volt az első, aki motorkerékpáron látogatta híveit: számukra valóságos ünnep volt megjelenése. Éltek-haltak érte, mert ő is szerette őket.

De nemsokára befellegzett hithirdetői munkásságának. A kommunista rémuralom minden mozgási lehetőséget megszüntetett. Ő lett a helyettes missziósfőnök az igazi mellett, aki továbbra is folytatta a "földalatti" hithirdetést.

Ilyen minőségben a legfőbb gondja volt a kispapok megmentése. Egyik helyről a másikra telepítette őket, ahol még biztonságos volt a helyzet. Végre Pekingbe mentek, mert az volt a közhiedelem, hogy a központi csapatok fogják védeni a fővárost.

Pekingben a központi szemináriumban a nagy létszám miatt nem volt eszményibb a helyzet. Így hát Koch atya nagy anyagi áldozatok árán megvett egy régi házat, és odatelepítette a szeminaristákat, hogy atyai gondoskodása alatt folytathassák tanulmányaikat. Előrelátására jellemző, hogy a hithirdetés lehetetlenné válása miatt kínai egyetemre küldte a Társaság fiatal tagjait, akik mellesleg jobbkeze voltak a szeminaristák gyámolításában.

De nemsokára Pekingre is rájárt a rúd. Ismét tovább kellett állni. Koch atya nagy óvatossággal egyenként kimentette a kispapokat mindenféle családi ürügyek alatt. Egyeseket az akkor még szabad Sanghajba küldött, másokat Hongkongba, a Fülöp-szigetekre, sőt Amerikába. És a jó Isten megáldotta munkáját: ezekből a szeminaristákból kerültek ki a mai vezető emberek: San-Kuo-hszi, jezsuita létére megyéspüspök és a püspöki kar elnöke, Hszü K'ö-csih egyetemi tanár és jezsuita újoncmester – hogy csak e kettőt említsünk.

Mikor őt is kiebrudalták nagy Kínából, csak pár hónapot töltött Hongkongban, hogy onnét irányítsa továbbra a szeminaristák kimentését. De azután a megérdemelt pihenés helyett azonnal Formózára jött, és nagy energiával nekilátott a nehéz tajvani dialektus elsajátításának, éspedig a fiatalokat is megszégyenítő bámulatos tökéllyel. Beszédeire igen pontosan készült, és minden egyes betű fölé felírta a hanglejtési jeleket, amit igen kevesen tesznek meg, még azok is, akik beszélik a tajvanit.

Sajnos, egész életén át elviselt betegségei egyre jobban gátolták apostoli küldetését. 17-szer végeztek rajta orvosi műtétet különböző nyavalyák miatt. Látása és hallása egyre gyengült. A jobb szemére már régen vak volt, a bal szeme látását pedig a naponkénti háromszor önmagán végzett pilokarpin injekciókkal igyekezett feljavítani. Hallókészüléke pedig, mivel nem szürte meg jól a hangokat, csak hangzavart juttatott el hozzá.

Ilyen körülmények folytán a külvilággal való érintkezése egyre kínosabbá vált. Mindinkább befelé élt. De tétlen ezután sem maradt. Nagy nehezen, nagyító segítségével továbbra is böngészte a könyveket, és készített belőlük értékes kivonatokat a többi munkával megterhelt hithirdetők számára. Jegyzeteit német, angol, magyar és latin nyelveken írta (mely utóbbiban igen járatos volt; felsőbb elöljáróival szintén a latin nyelven értekezett). Írásai nagy szellemi kapacitásra mutatnak.

Visszatekintve formózai munkásságára, a legszembetűnőbb tulajdonsága miatt a "haladók" közé sorolhatjuk: mindig nyitva állt az újdonságok felé. Főleg három irányvonalat lehet működésében megállapítani. Az első: az Egyház által elismert születésszabályozás előmozdítója lett. Számos munkatársával és a külföldről kapott segítség felhasználásával nagy buzgósággal terjesztette ezt a módszert. A második a keresztény segélyegyesületek megszervezése a hívek között. Számtalan nyomorgó hívő részesült ezáltal komoly anyagi segítségben. A harmadik a Mária Kongregációk ujjáélesztése a plébániákon. Igen magas lelki kiképzést nyújtott nekik, úgyhogy az egyesület tagjai az egyházkerület oszlopai lettek, és a máshová vándoroltak más plébániákon mintakeresztények hírében álltak.

Jellemző még rá, hogy ő vállalta az egész világon szétszórt magyarokkal való levelezést, felkeltve bennük a hithirdetés munkájába való bekapcsolódás vágyát. Ez nagy áldozat volt számára gyengülő látása miatt.

Öregkorát legjobban az aranyos napnyugtához hasonlíthatjuk. Habár félvakon és félsüketen, mindenkit nagy szeretettel fogadott. Nem bejutni hozzá volt nehéz, hanem kijutni. Igyekezett mindenkit közelebb hozni a jó Istenhez; ebben a saját tapasztalata volt a legnagyobb segítség. Hosszú éveken át a nyugalmi imát gyakorolta, és törekedett másokat is rávezetni erre. Többen választották lelkiatyául; az agyonhajszolt és szétszórt hithirdetők között bizony nem könnyű jó lelkiatyát találni.

Mikor már semmiképpen sem tudott a külvilággal érintkezni, órákat töltött a templomban, és kezéből sohasem hiányzott a szentolvasó. Főleg a fatimai szent Szüzet tisztelte, és felajánlotta szenvedéseit a világmegváltás szándékára.

Hazatérte nyugodt volt. A végén már nem ismerte meg az embereket, és két napig önkívületi állapotban volt. Kimúlását legjobban a közismert kifejezéssel jellemezhetjük: "Elszenderült az Úrban."

Temetésén az esős idő ellenére összegyűlt sok hívő mindennél jobban igazolta, mennyire becsülték benne a mintaszerzetest, a jóságos papot és a buzgó hithirdetőt.

Maron József SJ

Dr. DOBOS JÁNOS
(1913–1990)

Január 20-án, szombaton délben a máramarossziget i piarista plébániatemplom nem tudta befogadni a híveket. Azt temették, aki 36 éven át volt lelkipásztoruk, mondhatjuk nyugodtan Máramaros főpapja. Körülbelül 70–80 paptestvér koncelebrált. A temetést utóda, Reizer Pál főesperes irányította. A főpásztort gyengélkedése miatt Szabó János kanonok képviselte, aki a szatmári teológia utolsó éveiben növendéke volt a halottnak. Beszédében kiemelte az elhunyt főesperes-kanonok erényeit, papi munkásságát. A volt káplánok nevében Gindele Tibor esperes beszélt. "Koronás főnek" nevezte a halottat, aki becsülettel viselte a tisztségeket, de hordozni tudta a mellőzést, a meg nem értést is. Végül Hotico Vasile, az újraalakuló görögkatolikus máramarosi főesperesség nevében román nyelven köszönte meg mindazt, amit a főesperes tett a pásztor nélkül maradt görögkatolikus román hívekért, olykor még szabadságát is veszélyeztetve.

Emberemlékezet óta nem látott a város ilyen menetet: hangosan imádkozva, énekelve, menetben vonultak templomi zászlókkal a főtéren át a temetőbe.

Ez volt a végső földi útja annak, aki 1913. december 23-án született a Zsil-völgyi Petrillán bányászgyermekként. Hittanára tanácsára pályázta meg a szatmári kisszeminárium ösztöndíjas helyét, s így lett az erdélyi fiúból szatmári egyházmegyés pap. A filozófiát és a teológiát már központistaként Pesten végzi. Mivel még túl fiatal a végzésekor, Friedler István szatmár-váradi püspök úr kiküldte egy évre Innsbruckba, ahol felkészült a pesti doktorátusra is. 1936. december 19-én szentelték pappá Nagyváradon, s karácsonykor primíciázott. Első állomáshelye Erdőd volt, ahol káplánként első szentbeszédét még németül mondta. A rongyos gárdával kapcsolatos események idején ő is a határon áttoloncolt szatmári papok között volt, de a bécsi döntés után már vissza is jött. Szatmáron tanított, az irgalmas nővérek anyatemplomának is lelkésze. Amikor a papokat sorra letartóztatták, őt 1951 decemberében Máramarosszigetre helyezték. Itt is maradt haláláig. 1952 januárjában vette át a plébánia vezetését, miután elődjét eltemette.

Az ötvenes években ő volt a hét máramarosi plébánia búcsúszónoka is, mert vendégpapot nem lehetett hívni. Külön foglalkozott az ifjúsággal. Többnapos kirándulásokat szervezett; eleinte száz hittanossal, majd 20–30 ministránssal. Idősebb korában már ezt is a káplánokra hagyta, de mindvégig ő is hitoktatott. Híveit rendszerint maga keresztelte, eskette, temette, s ezt el is várták tőle. A káplánoknak szabad kezet adott a szigetkamarai filiában. Egyháztanácsot nem lehetett összehívni a rendőrség miatt, de híveivel tartotta a kapcsolatot, és az egyházközség ügyeinek intézésére megvoltak az emberei. Többször megújította a templomot kívülről. A belső megújítás kezdetén érte a betegség. Segítőkészségét mindenki ismerte, a kerületi papság is igénybe vette.

Máramarosszigeten érték a kitüntetések: főesperes, majd kanonok lett. Még az erdélyi püspökjelöltek között is szerepelt. Szatmár vértanú püspöke, dr. Scheffler János a két

"ordinarius subtitutus" kinevezése után reá gondolt. Mellőzését imádságos lélekkel viselte. Hívei gyakran láthatták napközben is a templomban térdelni. Tudta magáról, hogy hideg embernek tartják, de amikor aranymiséjén bocsánatot kért híveitől, ha ezzel valakit is akaratlanul megbántott, hívei szeméből megható szeretet sugárzott feléje.

Természetes, hogy példaadó papi élete vonzókörében mindig voltak kispapok körülötte. Tizenhárman indultak az ő idejében, és négyen érték el az oltárt. A primíciát mindig plébánosi élete fénypontjának tekintette.

Egy alkalommal több temetése volt egymás után, és nem volt ideje átöltözni templomba menet. Meghűlt, s azóta baj volt a hangszálaival. Egyesek rákot sejtettek. Többször teljesen elveszítette a hangját. Betegsége 1987-ben lemondásra kényszerítette. Nyugdíjba vonult a városban, de bejárt eleinte misézni, majd csak koncelebrálni és gyóntatni. Utóda az asztalnál látta vendégül. Halála előtt majdnem egy hónappal a kolozsvári klinikára vitték. Ott is operálták. Végzetes betegségét eddig is, most is példaadó türelemmel viselte. A hatalomváltozást kórházi ágyon élte át. Minden érdekelte, az Egyház jövője, az események. Felvágott torokkal feküdt, de suttogva még tudott beszélni, vagy inkább füzetbe írva értekezett. Mindenkit meglepett hirtelen halála: szívinfarktus vitte el január 18-án, élete 77-ik, papsága 53-ik évében.

Hívei, paptestvérei és mindazok, akikkel jót tett, őrzik emlékét. "Irgalmas Jézus, adj neki örök nyugodalmat" – zárja a gyászjelentés, amelyen most már ott állhat nyomtatva a kereszt, "egyetlen reménységünk".

Confrater

BURI JÁNOS
(1914–1989)

1989. december 28-án egy szép papi élet fejeződött be Debrecen-Józsán. Buri János volt békésszentandrási plébános, c. esperes költözött át súlyos, de hősiesen viselt szenvedés után az örökkévalóságba.

Szegény földműves szülők gyermeke volt. Az akkor még az egri egyházmegyéhez tartozó Józsán éltek szülei. Innét kellett neki bejárnia Debrecenbe a piarista gimnáziumba, hogy követhesse szíve vágyát, és Krisztus papja lehessen. Nagy áldozat volt ez az ő részéről is, a szülei részéről is. Annál is inkább, mert mindig gyenge egészségű volt. Félteni lehetett a tébécétől. Gyomorbaja is korán jelentkezett. Ám a hivatásáért minden áldozatra kész volt.

Érettségi után a csonka nagyváradi egyházmegye papnövendékeként a szegedi szemináriumba került. Itt lelkileg-testileg felerősödött. Lelkileg, mert P. Hunyában az akkori idők legkiválóbb spirituálisát kapta. Testileg, mert a jó jezsuita atyák gondoskodtak róla a háztartást vezető Márta nővérrel együtt, hogy a kispapok a legjobb ellátásban részesüljenek.

1938. május 1-én szentelték, öt társával együtt. Ekkor volt Budapesten az eucharisztikus kongresszus, amelyre az újonnan szenteltek fel is utaztak.

Első állomáshelye Hosszúpályi volt. Nem könnyű hely, sok filiáléval. Itt szervezte meg, mint káplán, a nagylétai lelkészséget. Az összeomlás idején egyedül állt helyt a sok filiájú községben. Percre sem hagyta magára a híveket, akik a rajongásig szerették. A háború után Füzesgyarmatra küldték plébánosnak. Ám itt a plébánia leégett a háború alatt. Egy hátizsákkal érkezett, s mert maga sem tudta, mihez kezdjen, fáradtan leült a templom lépcsőjére. Bizonyára ott biztatta a szentségi Jézus, akit olyan nagyon szeretett, hogy bátran vágjon neki

a nagy munkának, nem lesz egyedül. Hamarosan segítségére sietett a község egyetlen katolikus tanítója. Pár hét múlva kiigényelte az üresen álló, volt gazdatiszti lakást. Ez lett a plébánia.

A füzesgyarmati hívek soha el nem tudják felejteni azt a jóságot és szeretetet, amivel köztük dolgozott. Több mint 20 esztendőt töltött itt. Keresztülvitte a lehetetlent is; benn a faluban kápolnát épített, mert a templom a község szélén volt, és a nagykiterjedésű községben a távolság miatt sokan nem vehettek addig részt a szentmisén.

Rendületlen hűséggel szolgálta az Egyházat a legnehezebb időkben is. Magából nagy papot akarunk csinálni – mondta neki az egyházügyi hivatal vezetője, csak jöjjön közénk. Ő nem ment. Nem is akart semmi mást, csak szegényen és egyszerűen a lelkeket szolgálni.

A szerzetesek száműzetése alkalmával 3 nővért fogadott be, akiknek otthont, kenyeret és munkát adott. Nagy betegségében ezek közül a még akkor életben lévő két nővér ápolta.

Füzesgyarmatról Gádorosra került. Ismét nehéz hely, ahol a lakosság tekintélyes része vidékre járt dolgozni. Pár év alatt itt is szépen fellendült a pangásnak indult hitélet.

1971-ben került Békésszentandrásra. Bár ekkor már több évtizedes szép papi élet volt a háta mögött, mégis úgy dolgozott, mint egész fiatal korában. A paphiány miatt nem volt segítsége, de ellátta hősiesen a hitoktatást is, amit azelőtt a segédlelkészek végeztek.

Gyenge tüdeje, az évek óta lappangó nyálkahártyagyulladása és a sok munka a fokozódó érelmeszesedéssel együtt felőrölte utolsó erejét is. Betegsége miatt 1986-ban nyugdíjba kényszerült. Szülőfalujába, Józsára költözött a még életben lévő két nővérrel együtt. Nehéz betegségében azok ápolták példaadó hűséggel. Szenvedéseit panasz nélkül viselte. Amíg csak képes volt rá, bemutatta szentmiseáldozatát.

Volt évfolyamtársa és barátja, a mezőberényesi plébános kereste fel minden hónapban. Nagy öröm volt ez a rövid együttlét mindkettőjüknek. December 6-án azonban már annyira előrehaladt a betegsége, hogy nem ismerte meg az őt látogató berényi plébánost. Mikor az mindent elkövetett, hogy kis fényt tudjon vinni a beteg agyhoz, és nem sikerült, énekelni kezdte: Ó, áldott Szűzanya. A nagybetegnek ekkor felragyogott a szeme. Kicsit visszatért a gondolkodó képessége, és már együtt énekelték: Vigyázz reánk, Édesanyánk.

A betegek szentségével többször is megerősítve, a Szentatya áldásával távozott az örökkévalóságba. Józsa plébánosa, Fazekas Vince domonkos atya, amikor csak lehetséges volt, mindig megáldoztatta. Ő is végezte a temetést, ahol 16 pap és nagyon sok hívő kísérte utolsó földi útjára.

Marosi Endre

(Assisiben január 16-án kelt olvasói levélből egészítjük ki a megemlékezést:) December-ben halt meg a két nővér is: az idősebb, 92 éves, a másik pedig a húgom, aki ápolta a plébánost és az idős nővért. Húgomnak phlebitisze volt, pihennie kellett volna, de nem volt senki, aki helyettesítse. December 8-án kénytelen volt ágyban maradni, 11-én elvesztette az eszméletét, kórházba vitték. December 15-én a jó Isten meghívta az atyai házba, anélkül, hogy visszanyerte volna eszméletét. Így a plébános egyedül maradt, miután 46 éven át együtt dolgoztak. Buri János plébánosságának utolsó évében, 1986 októberében 116-an bérmálkoztak; ez is egy "bűne" lehetett. Nyugalomba vonulásától egyre jobban elveszítette emlékezőtehetségét és beszélőképességét; csak olvasni tudott. Amíg képes volt rá, otthon celebrálta a szentmisét, vasárnap pedig kora reggel elment a templomba misézni. A jó Isten irgalmas volt hozzá, és december 28-án őt is meghívta az örök hazába, miután sokat szenvedett és dolgozott az Egyházért.